



การศึกษาหลักธรรมและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกัน
ของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสตศาสนา

A STUDY OF THE DOCTRINAL PRINCIPLES AND PROMOTING
THE ACTIVITIES OF LIVING TOGETHER
BY THE BUDDHIST AND THE CHRISTIAN STUDENTS

นางจินตนา บุตรกระวี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕



การศึกษาหลักสูตรและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกัน
ของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสตศาสนา

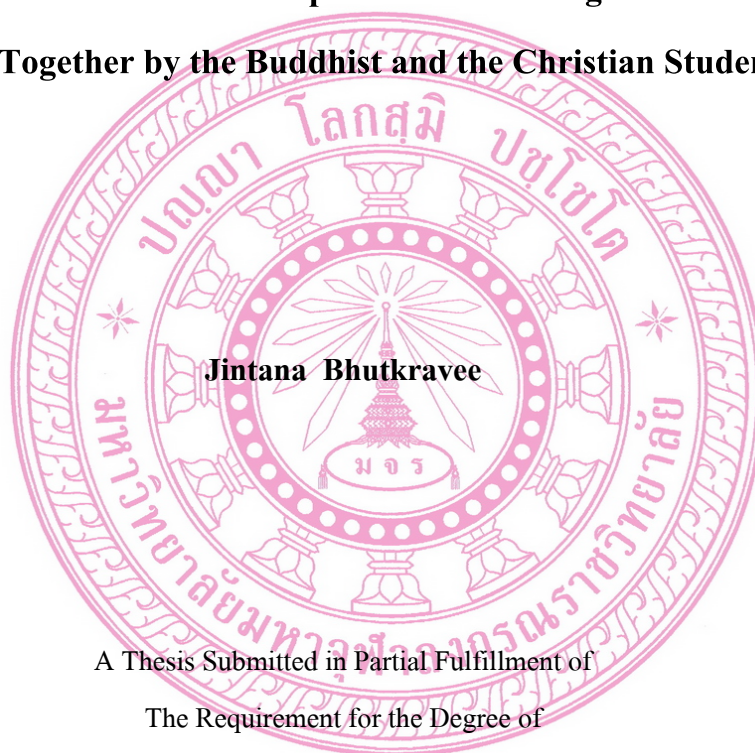


วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



**A Study of the Doctrinal Principles and Promoting the Activities of
Living Together by the Buddhist and the Christian Students**



Jintana Bhutkravee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Educational Administration)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

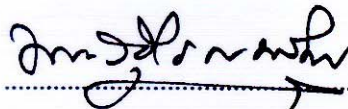


บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษาหลักธรรมและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือ
พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....	(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)	
	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
	(พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร.)	
	กรรมการ
	(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)	
	กรรมการ
	(พระมหาบุญเลิศ ชมมทสฺสี)	
	กรรมการ
	(ดร.ประพันธ์ สุขจร)	
	กรรมการ
	(ดร.ดวงกมล ทองคนารักษ์)	
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
	พระมหาบุญเลิศ ชมมทสฺสี	กรรมการ
	ดร.ประพันธ์ สุขจร	กรรมการ
ชื่อผู้วิจัย	
	(นางจินตนา บุตรกระวี)	



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาหลักธรรมและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือ พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา



(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

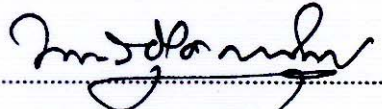
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์



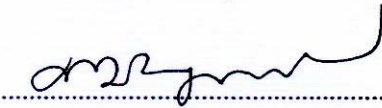
(พระมหาภคฤชณะ ตรี โฉม, ผศ., ดร.)

ประธานกรรมการ




(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

กรรมการ



(พระมหาบุญเลิศ ฐมมทสฺสี)

กรรมการ



(ดร.ประพันธ์ สุขย)

กรรมการ



(ดร.ดวงกมล ทองคณารักษ์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

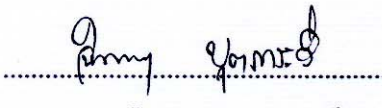
พระมหาบุญเลิศ ฐมมทสฺสี

กรรมการ

ดร.ประพันธ์ สุขย

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย



(นางจินตนา บุตรกระวี)

วิทยานิพนธ์ : การศึกษาหลักธรรมและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียน
ที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา

ผู้วิจัย : นางจินตนา บุตรกระวี

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีธรรมาวุธ, ผศ. ดร. ป.ธ.๕, M.A.(Pali & Sanskrit), Ph.D (Pali)

: พระมหาบุญเลิศ ฐมมทสฺสี ป.ธ.๘, พธ.บ, พธ.ม. (ธรรมนิเทศ)

: ดร. ประพันธ์ ศุภสร ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การศึกษาหลักธรรมและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนามีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในคริสต์ศาสนา และ (๓) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร และเชิงสำรวจ กลุ่มประชากรคือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์จำนวน ๓๕๔ คน การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารจำนวน ๕ คน ครูผู้สอนจำนวน ๑๓ คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัยพบว่า

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามรวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๕๔ คน เป็นหญิงจำนวน ๒๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖๐ เป็นชายจำนวน ๑๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๐

๒) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาโดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวโดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุดได้แก่ ด้านความกตัญญูต่อบุคคล ($\bar{X} = ๔.๓๑$) และด้านความรักความสามัคคี ($\bar{X} = ๔.๓๑$) ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย ($\bar{X} = ๔.๐๕$) ด้านความสนใจใฝ่รู้ ($\bar{X} = ๓.๗๒$) ด้านความซื่อสัตย์ ($\bar{X} = ๔.๐๕$)

ด้านความประหยัด ($\bar{X} = ๓.๘๘$) ด้านความเสียสละ ($\bar{X} = ๔.๒๑$) ด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X} = ๓.๗๗$) ตามลำดับ

๓) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง บุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรม โดยภาพรวมสรุปผลได้ดังนี้

๓.๑) อาชีพผู้ปกครอง ได้แก่ เป็นเจ้าของกิจการ จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๐ อาชีพอื่นๆ (พนักงานบริษัท, พนักงานรัฐวิสาหกิจ, ครูเอกชน) จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๕ รับจ้างทั่วไป จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘๔ รับราชการ จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗๑ เกษตรกร จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๘

๓.๒) จำแนกตามบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรมและคุณธรรม ได้แก่ บิดา มารดาจำนวน ๒๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖๓ ครู จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๕ ปู่ย่า ตายาย จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๔๔ บุคคลอื่นๆ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐ คารานักร้อง จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๘ เพื่อน จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๕

การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมให้กับนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและนักเรียนที่นับถือคริสตศาสนา มีทั้งหมด ๑๐ ด้าน ด้านที่ได้คะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านที่ได้คะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านความสนใจใฝ่รู้ ครูจะต้องดูแลเอาใจใส่ให้นักเรียนเป็นผู้สนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง เหตุการณ์ความเป็นไปต่างๆ ภายในประเทศ และสังคมนาฬิกามากขึ้น ซึ่งครูจะต้องเป็นผู้ช่วยดูแลนักเรียนได้มาก เพราะผู้ปกครองมีอาชีพต่างๆ อาจจะมีเวลาให้ความรู้แก่บุตรได้ไม่เพียงพอ อาชีพที่ผู้ปกครองมีมากที่สุด คือ เป็นเจ้าของกิจการต่างๆ ส่วนมากมีธุรกิจเป็นของตนเอง อาชีพที่มีน้อยที่สุด คือ อาชีพเกษตรกร ดังนั้นครูจึงต้องทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น และผู้ที่จะเป็นแบบอย่างให้นักเรียนในด้านศีลธรรมคุณธรรมก็ได้แก่ บิดา มารดา ซึ่งมีคะแนนสูงสุด เพื่อนมีอิทธิพลและบทบาทน้อยที่สุด การจัดกิจกรรมต่างๆ ให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและนับถือคริสตศาสนาได้ทำร่วมกัน ทำให้ทุกคนเกิดความรักความสามัคคี มีความเสียสละ รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

Thesis Title : A Study of the Doctrinal Principles and Promoting the Activities of Living Together by the Buddhist and the Christian Students

Researcher : Jintana Bhutkravee

Degree : Master of Arts (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee

: Asst.Prof.Dr.Phra Suthithammanuwat Pali IX, M.A.(Pali & Sanskrit),Ph.D. (Pali)

: Phramaha Boonlert Dhammandassi Pali VII, B.A.,
M.A.(Dhammacommunication)

: Dr. Prapan Supasorn Pali VII, B.A., M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 29rd / August / 2012

ABSTRACT

This thesis is a study of the doctrinal principles and promoting the activities of living together by the Buddhist and the Christian students. There are 3 objectives namely, 1) to study of the doctrinal principles of living together in Buddhism, 2) to study of the doctrinal principles of living together in Chritinity, and 3) to study of the promoting of the activities living together of the final secondary students at Pramandanijjanukroah School. This thesis is the documentary and servey research. The 394 the final secondary students at Pramandanijjanukroah School are the exemplary group. The collection of data is the questionnaires and interview from 5 excutives and 13 teachers. The frequency distribution, the percentage, the mean and the standard deviation are used in this study.

From the result of the study, it is found that

1. From general information from 394 questionnaire respondents, it is found that 223 people were female and 171 people were male at the percentage of 56.60 and 43.40 respectively.
2. The result of the data analysis relating to learning together of both the Buddhist and the Christian students who trust in the religious principles with mean and standard deviation showed that the highest levels was gratitude ($\bar{X} = 4.31$) and unity ($\bar{X} = 4.33$); high level was

discipline ($\bar{X} = 4.05$), knowledge seeking ($\bar{X} = 3.72$), honesty ($\bar{X} = 4.05$), economy ($\bar{X} = 3.88$), sacrifice ($\bar{X} = 4.21$), and responsibility ($\bar{X} = 3.77$), respectively.

3. The comparison analysis of building up morality of the students classified according to parents' occupation and ethical model found that

3.1 By parents' occupation : 132 the business owners are at the percentage of 33.50, the 25 employees are at the percentage of 22.84, 15 the government officers are at the percentage of 13.71, 1 the farmer is at the percentage of 0.76 and 115 those of other occupations (company officers, state enterprise officers, teachers etc.) are at the percentage of 29.19.

3.2 By ethical models classification : 231 the parents are at the percentage of 58.63, 102 the teacher are at the percentage of 25.89, 49 the grandparents are at the percentage of 12.44, 4 other people are at the percentage of 1.01, 7 stars and singers are at the percentage of 1.78 and one friend is at the percentage of 0.25.

There were 10 areas of teaching ethics and morals to both Buddhist and Christian students. The area that gained the highest score was gratitude compared to the lowest area which was knowledge seeking. Hence, teachers should supervise students to follow current events. Most parents were too busy and did not have enough time to teach their children. There were many occupational types of parents. Business owner was the career most parents had while farmer was the least. Therefore, teachers should teach the students more. Regarding the ethical model, parents gained the highest score compared to friends who played the least role organizing different activities for both Buddhist and Christian students could build up unity and collaboration. Students learned to sacrifice and helped one another. They could work together happily.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายฝ่ายที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ทุกท่านจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอขอบพระคุณ พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. พระมหาบุญเลิศ ฐมมทสฺสี และดร. ประพันธ์ ศุภยร คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้คำแนะนำช่วยเหลือแก้ไขงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดร.ศศิวรรณ คำลิ่งสินเสริม ผู้ช่วยตรวจรูปแบบ รวมไปถึงคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ คือ พระมหาภุชยณะ ตรีโณ, ผศ.ดร. และดร.ดวงกมล ทองคณารักษ์ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกรูปทุกคน นิสิตเพื่อนร่วมรุ่นปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต และพระครูสังฆรักษ์บุญไส รตนปตฺโต (สามา) ที่ให้คำปรึกษาด้านข้อมูลวิชาการ

ขอบคุณ ดร.สมลักษณ์ สุเมธ และนายเอนก วงศ์วรรณ ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยในครั้งนี้ได้สำเร็จเป็นอย่างดี

ขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ คณะครู และขอขอบคุณนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ให้ความร่วมมือได้ตอบแบบสอบถามในการทำวิจัยได้สำเร็จอย่างสมบูรณ์

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขอมอบแก่บุพการีชน คุณบิดา - มารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดผู้มีพระคุณทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยให้ประสบความสำเร็จด้วยดี

นางจินตนา บุตรกระวี

๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๒
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๕
๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๕
บทที่ ๒ หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนา	๑๐
๒.๑ ศีล ๕	๑๐
๒.๒ สาราณียธรรม ๖	๓๑
๒.๓ สัมปยุตธรรม ๗	๓๕
๒.๔ ไตรสิกขา	๓๖
๒.๕ ทิส ๖	๓๘
๒.๖ สรูป	๔๒
บทที่ ๓ หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในคริสตศาสนา	๔๓
๓.๑ บัญญัติ ๑๐ ประการ	๔๓
๓.๒ ศีลล้างบาป หรือศีลจุ่ม	๔๗

๓.๓	ศีลกำลัง หรือการยืนยง	๔๗
๓.๔	ศีลอุกขาป หรือการคืนดี	๔๘
๓.๕	ศีลมหาสนิท หรือพิธีขอบพระคุณ	๔๙
๓.๖	ศีลสมรต หรือศีลกล่าว	๔๙
๓.๗	ศีลบวช หรือถวายตัว	๕๐
๓.๘	ศีลเจิมคนไข้ หรือสำหรับคนป่วย	๕๐
๓.๙	สรุป	๕๖
บทที่ ๔	การเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์	๕๘
๔.๑	กิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ	๕๘
๔.๒	กิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์	๖๒
๔.๓	สรุปกิจกรรม	๖๕
๔.๔	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๕
๔.๕	วิเคราะห์การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างกิจกรรม การอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์	๖๗
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๘
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๗๘
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๘๐
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๘๒
	บรรณานุกรม	๘๔
	ภาคผนวก	๘๗
	ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย บทสัมภาษณ์	๘๘
	ภาคผนวก ข หนังสือขอเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๐๐
	ภาคผนวก ค หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย	๑๐๓
	ประวัติผู้วิจัย	๑๑๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	๖๘
๒	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	๖๙
๓	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามศาสนาที่นับถือ	๖๙
๔	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง	๖๙
๕	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามบุคคลที่เป็นแบบอย่าง ด้านศีลธรรม คุณธรรม	๗๐
๖	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๐
๗	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความสนใจใฝ่รู้ โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๑
๘	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความมีระเบียบวินัย โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๒
๙	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความรับผิดชอบ โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๓
๑๐	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความกตัญญูกตเวที โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๔

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑๑	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความซื่อสัตย์ โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๕
๑๒	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความเสียสละ โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๕
๑๓	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความประหยัด โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๖
๑๔	แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความสามัคคี โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	๗๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ คัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังต่อไปนี้

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎก ได้อ้างอิงทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย โดยระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ดังตัวอย่างเช่น

๑. พระวินัยปิฎก : วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๑๑/๘๒. หมายถึง คัมภีร์ วินัยปิฎก จุฬาคุคปาติ ภาษาบาลี เล่มที่ ๗ ข้อ ๓๑๑ หน้า ๘๒ และ วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๑/๑๒๕. หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก จุฬาวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๗ ข้อ ๓๑๑ หน้า ๘๒

๒. พระสุตตันตปิฎก : ที.ส. (บาลี) ๕/๓๕๒/๑๔๗. หมายถึง คัมภีร์ สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสขนุชวคคปาติ ภาษาบาลี เล่มที่ ๕ ข้อ ๓๕๒ หน้า ๑๔๗ และ ที.ส. (ไทย) ๕/๓๕๒/๑๔๗. หมายถึง คัมภีร์ สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสขนุชววรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๕ ข้อ ๓๕๒ หน้า ๑๔๗ ดังมีคำย่อชื่อคัมภีร์พระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก ที่ได้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.จ.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	จุฬาคุคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีสขนุชวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีสขนุชวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

ที.ปา.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
สั.ส.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคาถวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สั.ส.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ข.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	สังยุตตนิคาย	ขันธวารวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สั.ข.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
สั.สพ.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สพายตนวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สั.สพ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ม.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	สังยุตตนิคาย	มหาวารวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สั.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุดตนตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)

อ.ทสก.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนินาต	(ภาษาไทย)
ข.เปต.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวตฺตูปาลี	(ภาษาบาลี)
ข.เปต.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตต	(ภาษาไทย)
ข.ม.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทฺเทสปาตี	(ภาษาบาลี)
ข.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทฺเทส	(ภาษาไทย)
ข.จ.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตฺเทสปาตี	(ภาษาบาลี)
ข.จ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตฺเทส	(ภาษาไทย)
ข.ป.	(บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามคฺคปาตี	(ภาษาบาลี)
ข.ป.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
ปกรณ์วิเสส						
วิสุทฺธิ.	(บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์			(ภาษาบาลี)

คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

การอ้างอิงอรรถกถาภาษาบาลีใช้นับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ คือ ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๕๒/๓๐๒. หมายถึง มัชฌิมนิกาย ปปฺพจสุทฺถนิมฺลปณฺณาสกอฏฺฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๒ ชื่อ ๔๕๒ หน้า ๓๐๒ อ.จ.ก.อ. (บาลี) ๓/๑๒/๑๐๔. หมายถึง อังคุตตรนิกาย มโนรตฺตปุริณี จกฺกนินาตอฏฺฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๓ ชื่อ ๑๒ หน้า ๑๐๔

ถ้าไม่มีระบุเลขชื่อของคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี จะระบุเฉพาะเล่มและหน้า อย่างเช่น ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๕๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมฺจลวิทฺตาสินี ปาฎิกวคฺคอฏฺฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๓ หน้า ๑๕๘ และ ข.ธ.อ. (บาลี) ๒/๔๒๘-๔๒๙. หมายถึง คัมภีร์ ขุททกนิกาย รมฺมปทอฏฺฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๒ หน้า ๔๒๘ ถึง ๔๒๙ ดังมีคำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถาที่อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ดังต่อไปนี้

อรรถกถา

ที.ปา.อ.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมฺจลวิทฺตาสินี ปาฎิกวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ.	(บาลี)	=	มัชฌิมนิกาย ปปฺพจสุทฺถนิมฺลปณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อ.จ.ก.อ.	(บาลี)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรตฺตปุริณี จกฺกนินาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ข.ธ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย รมฺมปทอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)

คัมภีร์อื่นๆ

มจฺคล.	(บาลี)	=	มจฺคลคฺคทีปนี	(ภาษาบาลี)
--------	--------	---	---------------	------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์เป็นโรงเรียนคาทอลิกเป็นสหศึกษา มีทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย มีนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธและนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์ โรงเรียนนี้มีชื่อเสียงที่โดดเด่นในด้านวินัย ความประพฤติที่เรียบร้อยของนักเรียน และด้านวิชาการ โดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษ มีนักเรียนประมาณสี่พันคน ตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นวัยรุ่นวัยที่มีปัญหาในเรื่องการคบเพื่อน การวางตัวที่ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ การพูดจา การเอาแต่ใจตนเอง นึกจะทำอะไรก็ทำโดยไม่สนใจความรู้สึกของผู้อื่น ชอบทำตามแพชั่นสมัยใหม่ ขาดจิตสำนึกในเรื่องศีลธรรมจรรยา และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นวัยรุ่น เด็กในวัยนี้มีความสนใจเรื่องต่างๆ น้อยลง แต่มองอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ความสนใจในเรื่องบางอย่างอาจมีอิทธิพลมาจากเพื่อนวัยเดียวกัน เนื่องจากใช้เวลาว่างส่วนใหญ่อยู่กับเพื่อน การเที่ยวเตร่ การสนทนาในเรื่องต่างๆ อาจเป็นสาเหตุแห่งการเริ่มสนใจในเรื่องบางอย่าง และต้องการรู้ให้ลึกซึ้งขึ้น เด็กจะแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ เช่น หาหนังสืออ่าน ชักถามจากผู้รู้ เขียนจดหมายหรือใช้โทรศัพท์เพื่อซักถาม มีการแสดงออกที่เหมาะสมตามเพศและวัยมากขึ้น เด็กจะมีความพยายามในการปรับตัวให้เหมาะสมตามเพศและวัยมากขึ้น เด็กจะมีความพยายามในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมของตนเองมากขึ้น เด็กในกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อกัน เด็กจะเรียนรู้การรักษามิตรภาพ ความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม การคบเพื่อนจะเริ่มมีมาตรฐานทางวัฒนธรรมแบบผู้ใหญ่ เด็กมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นวัยรุ่นจะพัฒนารูปแบบตลอดจนเหตุผลในการเลือกคบเพื่อนมากขึ้นตามวัย แนวคิดในการเลือกเพื่อนจะเปลี่ยนไป เช่น ในวัยเด็กจะมีการคบเพื่อนกลุ่มใหญ่ คบเพื่อนเที่ยวหรือเล่นด้วย แต่เมื่อโตขึ้นจำนวนสมาชิกในกลุ่มจะเริ่มลดน้อยลง จะมีการเลือกสรรมากขึ้น มีการเลือกคบเพื่อนที่เข้าใจกัน มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และมีการลึกซึ้งผูกพันกันมากขึ้น นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมักมีเพื่อนสนิท ๑-๒ คน ที่สามารถพูดคุยและระบายสิ่งต่างๆ ให้กันและกันฟังได้ แต่บางคนอาจมีเพื่อนจากกลุ่มย่อยหลายกลุ่มมารวมกัน แต่ไม่ว่าจะมีจำนวนเท่าใด กลุ่มเพื่อนที่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายคบกันอยู่จะมีการแสดงออกให้เห็นถึงการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และได้ทำสิ่งต่างๆ ที่สนใจร่วมกัน ซึ่งสถานภาพของเด็กในวัยนี้จะได้รับการ

ยอมรับในกลุ่มมากกว่าจากพ่อแม่บางคน ไม่กล้าแต่งตัวหรือทำสิ่งใดที่ผิดจากกลุ่มเลย แต่เมื่อเข้าสู่มัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งจัดเป็นวัยรุ่นตอนปลายเช่นกัน เด็กจะค่อยๆ แยกตัวเองออกจากกลุ่ม และเริ่มมีข้อสงสัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่มด้วย ในขณะที่เด็กก็เริ่มมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น และสามารถตัดสินใจด้วยตัวเองได้ เขาจะเริ่มเบื่อบทความของกลุ่มและหันมาสร้างสรรค์แบบแผนของตนเอง นั่นคือการก้าวสู่ภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาจะต้องทิ้งเพื่อนไปเสียหมด เพียงแต่เป็นการมองเพื่อนในอีกมุมหนึ่งเท่านั้น เด็กในวัยนี้จะยอมรับการเป็นสมาชิกของหมู่คณะตามค่านิยมและความสนใจในสิ่งเดียวกัน ดังนั้นทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมพร้อมกันด้วยความรัก ความสามัคคีที่มีต่อกัน ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

อนึ่ง แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไว้เป็นต้นว่า เพื่อปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะพึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม^๑ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องการศึกษาหลักธรรมและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสตศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ว่า ได้ใช้หลักธรรมการอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา และมีวิธีการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างไรบ้าง เป็นลำดับต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในคริสตศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เพื่อทราบหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ เพื่อทราบหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในคริสตศาสนาเป็นอย่างไร

^๑ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗-๑๘.

๑.๓.๓ เพื่อทราบวิธีการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาหลักกรรมและวิธีการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ บางกะปิ กรุงเทพมหานคร ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ โดยการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย และข้อมูลทุติยภูมิจากคัมภีร์อรรถกถา ตำรา เอกสาร และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสัมภาษณ์ผู้บริหาร ๕ ท่าน ครู ๑๓ ท่าน เมื่อวันที่ ๑๑-๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๕

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยซึ่งมีการสัมภาษณ์เชิงลึก และมีการแจกแบบสอบถาม

สัมภาษณ์ผู้บริหาร ๕ ท่าน ได้แก่

- | | |
|------------------|---------------|
| ๑. ดร.วิณา | อ่องแสงคุณ |
| ๒. นางนันทา | ชุติแพทย์วิภา |
| ๓. นางอังศุมาลิน | บานเย็นสกุล |
| ๔. นางสาวสุจิตรา | เวทยางค์ |
| ๕. นางนิตยาพร | วรพรทศนา |

สัมภาษณ์ครู ๑๓ ท่าน ได้แก่

- | | |
|----------------------|----------------|
| ๑. นายณัฐวัฒน์ | สุขศรีภัทร์ |
| ๒. นายเกียรติคุณ | บุญพิบุรณ์ |
| ๓. นายมนต์มนัส | บุญชู |
| ๔. นายคณาวุฒิ | อาษาชำนาญ |
| ๕. นางสาวปรีดา | วลัยวารงกุล |
| ๖. นางสาวนันท์นิตินิ | วงศ์ประสิทธิ์ |
| ๗. นางสาวสมจิตต์ | บุญธง |
| ๘. นางสาวจรรยาภรณ์ | อุ่มออง |
| ๙. นางสาวชุลีพร | ไช้ปัญญา |
| ๑๐. นางลาวัลย์ | เครือณพคุณ |
| ๑๑. นางวิมล | ลือวิสุทธิชาติ |

๑๒. นางสาวกรรณิการ์ วิจิตรกุล

๑๓. นางสาวบุษบา จำปงค์

กลุ่มตัวอย่างใช้จำนวนนักเรียน ๓๕๔ คน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเรียงเรียงและบรรยายสรุปความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามการให้สัมภาษณ์ของทุกคน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนา หมายถึง นักเรียนในโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ ผู้นับถือพระพุทธศาสนา

๑.๕.๒ นักเรียนที่นับถือคริสต์ศาสนา หมายถึง นักเรียนในโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ ผู้นับถือศาสนาคริสต์

๑.๕.๓ หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน หมายถึง สาราณียธรรม 6 อันได้แก่ เมตตา ภายกรรม เมตตาวจกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคิตา สีลสามัญญดา ทิฏฐิสามัญญดา

๑.๕.๔ การเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกัน หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลทำร่วมกันด้วยความสามัคคี ก่อให้เกิดความรัก ความสำเร็จในกิจกรรมนั้นๆ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) กล่าวในหนังสือสันติภาพของโลกไว้ว่า

เมื่อแต่ละคนแต่ละคนมีสันติภาพ ก็มีหมู่คณะที่สันติภาพ ถ้าคณะทุกคณะมีสันติภาพ โลกทั้งโลก ก็มีสันติภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยไม่ต้องคำนึงถึงเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ถ้าทุกคนมีความรักความปรารถนาดีต่อกันย่อมเกิดมิตรภาพและสันติสุขกันทั่วหน้า เมื่อที่ใดมีความรักความหวังดีที่นั่นย่อมมีความสุขเกิดสันติภาพในโลก อันเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาให้โลกนี้มีความสุขสงบ มีความรักมีรอยยิ้มเกิดสันติภาพขึ้นในโลก อันเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการ”^๒

๑.๖.๒ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานนทภิกขุ) กล่าวในหนังสือ ศิล ๕ ประการ ในการอยู่ร่วมกันไว้ว่า

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), สันติภาพของโลก, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

คนเราไม่ได้อยู่คนเดียวในโลก เราอยู่กันเป็นครอบครัว เป็นหมู่บ้าน เป็นตำบล รวมกันเข้าเป็นชีวิตในสังคม อันชีวิตในสังคมนั้นย่อมมีกระทบกระทั่งเป็นธรรมดา ทั้งส่วนชั่วและส่วนดี ถ้าเราทำเรื่องดี ก็กระทบคนอื่นในทางสบายใจ ถ้าเราทำตนไม่ดี มันก็กระทบคนอื่นในทางที่ไม่สบายใจ กระทบกระทั่งกันก่อให้เกิดความแตกแยก คนเราต้องรู้จักควบคุมจิตใจ หนักนิดเบาหน่อยยกยอกัน เราก็จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข^๓

๑.๖.๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ในหนังสือวิถีแห่งปราชญ์ในเรื่องความสามัคคีว่า

ถ้ามีร่องรอยโอคโอยว่า ทำกรรมดีแล้วไม่ได้ผลดี อย่างนี้ยาก ก็ไม่ได้ผลอยู่นั้นแหละ เพราะไม่เคยสำรวจตรวจสอบตนเอง แม้แต่กรรมก็ต้องมีปัจจัยสามัคคี มีความสามัคคีของปัจจัย มีความพร้อมของปัจจัย แล้วผลจึงเกิด อันนี้เป็นตัวอย่างเรื่องความสามัคคี ให้โยมเห็นว่าสามัคคีนี้สำคัญมาก ทั้งในแง่หมู่ชนที่ต้องอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ทั้งในแง่การปฏิบัติธรรม ทั้งในแง่การกระทำกิจทุกอย่างต้องมีปัจจัยสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน^๔

๑.๖.๔ พระธรรมธีรราชฆาตุมณี (โชค ญาณสิริ) กล่าวในหนังสือผู้ปฏิบัติธรรมไว้ว่า ถ้าหมู่ชนทั้งหลายไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ก็แสดงว่ายังไม่มีพื้นฐานแห่งศีลธรรม อันเกิดจากจิตใจอย่างแท้จริง แล้วก็เป็นความสามัคคียังไม่แท้ คือ เป็นเพียงความสามัคคีจอมปลอม ความสามัคคีที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ต้องมาจากจิตใจของแต่ละคนที่มีความพร้อมเพรียงสมัคสมานทำกิจการต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจะนับได้ว่าเป็นความสามัคคีที่แท้จริง^๕

๑.๖.๕ ท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิต กล่าวในหนังสือธรรมะสบายใจไว้ว่า

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาบนโลกนี้ เหมือนปลาที่ว่ายน้ำในตู้ ว่ายวนไปเวียนมาไม่รู้จบ จะไม่สามารถหลุดจากตู้ได้ นอกจากความตายหรือหลุมศพนั่นเอง มนุษย์ทุกชีวิตจะต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของแน่นอนที่สุด แล้วทำไมจึงต้องมากลั่นแกล้งกัน ทะเลาะกัน เกล็ดขัดกัน อิจฉาริษยากันเพื่ออะไร ทำไมไม่ให้ภัยซึ่งกันและกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดสุข จิตจะได้สงบไม่กุ่มใจ เรา

^๓ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **ศีล ๕ ประการ**, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๒๕), หน้า ๕.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **วิถีแห่งปราชญ์**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๔๕), หน้า ๕๖.

^๕ พระธรรมธีรราชฆาตุมณี, **ผู้ปฏิบัติธรรม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๕.

มาร่วมกันหันหน้าเข้าหาธรรมะ เพื่อจะได้มีจิตสงบ อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ถึงแม้จะต่างชาติ ศาสนา ก็ไม่เป็นปัญหาอะไร^๖

๑.๖.๕ ปรีชา ช่างขวัญยืน กล่าวไว้ในหนังสืออริยสัจ ๔ ไว้ว่า

พุทธศาสนิกชนที่อยู่บนแนวทางที่ถูกต้อง มีความเชื่อมั่นและยึดหลักธรรมของ พระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข ตลอดจนสามารถนำความสงบสุขมาสู่สังคมโดยรวมด้วยการปฏิบัติตามหลักอริยสัจ ๔ จะอำนวยประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของมนุษย์ได้อย่างสันติสุข^๗

๑.๖.๖ กันทิมา รัชฎาวรรณพงษ์ กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาแบบวัด คุณธรรมสัปปริสธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ไว้ว่า

คุณธรรมสัปปริสธรรมเป็นธรรมที่เป็นพื้นฐานของความเป็นคนดีที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม ได้อย่างมีความสุข เป็นธรรมที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ เกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติและสามารถนำมา พัฒนาตนให้เป็นผู้มีคุณค่า ช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้นจะต้องมี คุณลักษณะของผู้ปฏิบัติตนตามหลักสัปปริสธรรม^๘

๑.๖.๗ ดร. จรัส พยัคฆราชศักดิ์ กล่าวในหนังสือสังคมศึกษาไว้ว่า

ในการอยู่ร่วมกันบางครั้งอาจเกิดความไม่เข้าใจกัน มีการกระทบกระทั่งกัน หรือในการ ทำงานบางครั้งอาจเกิดความผิดพลาด บกพร่อง เสียหาย ทำให้ถูกตำหนิติเตียน หากจิตใจไม่ เข้มแข็ง ไม่มีเหตุผล ปล่อยให้ความโกรธเข้าครอบงำจิตใจ เหตุการณ์ร้ายต่างๆ อาจเกิดขึ้น ดังนั้นต้องตั้งจิตใจให้มีสติอยู่กับตัว รู้จักการให้อภัย สิ่งเลวร้ายต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น แล้วก็จะ ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม^๙

๑.๖.๘ ดร. ชูวงศ์ ฉายะบุตร ได้กล่าวในหนังสือสิทธิมนุษยชนไว้ว่า

ความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือ

^๖ ท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิต, ธรรมะสบายใจ. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เล็กเชียง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๒.

^๗ ปรีชา ช่างขวัญยืน, อริยสัจ ๔, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗.

^๘ กันทิมา รัชฎาวรรณพงษ์, “การพัฒนาแบบวัดคุณธรรมสัปปริสธรรม”, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๗๒.

^๙ จรัส พยัคฆราชศักดิ์ ดร., สังคมศึกษา, (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๘๕.

ความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิเสรีภาพที่มนุษย์ทุกคนพึงมีเท่าเทียมกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข^{๑๐}

๑.๖.๘ วิจิตร รัตนธีรพงศ์ ได้กล่าวในหนังสือพุทธจริยวัตรไว้ว่า

ความเมตตากรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ เป็นเรื่องมนุษยสัมพันธ์ที่สำคัญมาก เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือ มีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เริ่มต้นตั้งแต่ครอบครัว เป็นหมู่บ้าน เป็นตำบล เป็นจังหวัด ตลอดจนเป็นประเทศและในที่สุดก็เป็นโลก ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเช่นนี้จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีความสัมพันธ์กัน เพื่อสังคมมนุษย์จะได้มีสันติสุข^{๑๑}

๑.๖.๑๐ วิชาญ ชูช่วย กล่าวในหนังสือศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมไว้ว่า

การอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ ทำให้มนุษย์ได้กำหนดบทบาทอันเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ทางสังคมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มนุษย์กระทำความดีนั่นคือ หลักศีลธรรม หลักจริยธรรม และค่านิยมของมนุษย์ เป็นมาตรฐานด้านพฤติกรรม เพื่อให้มนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติและดำรงอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสันติสุข ไม่ว่ามนุษย์จะมีเชื้อชาติหรือศาสนาใดๆ การทำความดีละเว้นความชั่ว ถือเป็นหลักพื้นฐานของหลักศีลธรรม หลักจริยธรรม และค่านิยมของมนุษย์^{๑๒}

๑.๖.๑๑ แม่ชีดวงพร คำหอมกุล ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องพุทธจริยศาสตร์ในชั้นมปทฎฐกถาว่า

พุทธจริยศาสตร์นับว่าเป็นสังขธรรมสากล ให้ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตั้งแต่ระดับต้น ไปจนถึงระดับสูงสุด จึงได้มีการสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อ เมื่อผู้ปฏิบัติตามหลักการของประเพณีและพิธีกรรมสมบูรณ์แล้ว จะช่วยให้เกิดความรู้สึกถึงความสัมพันธ์เพื่อนร่วมกัน ก่อให้เกิดความเมตตาเอื้อเฟื้อต่อกัน เป็นบ่อเกิดของความสามัคคีอันดีงามขึ้น ในสังคม ทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุขและช่วยกันสืบสานประเพณีและพิธีกรรมอันดีงามให้คงอยู่ตลอดไป^{๑๓}

^{๑๐} ชูวงศ์ ฉายะบุตร ดร., สิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๔.

^{๑๑} วิจิตร รัตนธีรพงศ์, พุทธจริยวัตร, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

^{๑๒} วิชาญ ชูช่วย, ศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประสานมิตร), หน้า ๑๑๖.

^{๑๓} แม่ชีดวงพร คำหอมกุล, การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในชั้นมปทฎฐกถา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๔๑.

๑.๖.๑๒ พระมหาสุชิน สุชีโว (สมบุรณ์สุข) กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่องหลักการสังเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีใจความว่า

ชนทุกระดับชั้นในสังคมนั้นจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโดยต่างก็พึ่งตนเองได้ และต่างก็พึ่งพาอาศัยกันและกัน ต่างก็มีสิ่งที่รองรับจากคนอื่น และต่างก็จะมีสิ่งที่จะให้แก่คนอื่นด้วย แต่ละคนแต่ละกลุ่มทำทุกอย่างด้วยตนเองไม่ได้ ต้องได้บางอย่างจากคนกลุ่มอื่น แต่ก็ต้องพึ่งตนเองได้ในการทำสิ่งที่คนอื่นจะต้องอาศัยตน เท่ากับว่าตนก็มีให้แก่คนอื่นและแก่ส่วนรวม^{๑๔}

๑.๖.๑๓ พระมหาสนอง อัครมโม (ยาจิตร) กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง มีใจความว่า

บุคคลประเภทที่หนึ่ง คือบุคคลที่สามารถที่จะพึ่งพาคุณงามความดีของตนได้ แต่ยังไม่มีความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นภัยพิบัติหรืออุปสรรคไปได้ ส่วนบุคคลอีกประเภทที่สามนี้คือ บุคคลที่เป็นที่พึ่งแก่ตนก็ได้และสามารถที่จะแนะนำให้คนอื่นได้อีกด้วย เนื่องจากได้สะสมความดีนั้นมาเป็นเวลานาน จนเป็นที่ประจักษ์ของสาธารณชน เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ของสังคม และเป็นคนที่มีความฉลาด มีความชำนาญทุกด้าน เช่น พระพุทธเจ้า พระสาวก เป็นต้น บุคคลประเภทนี้นอกจากจะทำที่พึ่งให้ตัวเองได้ด้วย คุณสมบัติทั้งภายนอกและภายในแล้ว ยังสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ด้วย^{๑๕}

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงปริมาณด้านคุณภาพ โดยทำการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเรื่องหลักกรรมกรอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนา จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณวิเสส ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนหนังสือ

^{๑๔} พระมหาสุชิน สุชีโว (สมบุรณ์สุข), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักการสังเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๖.

^{๑๕} พระมหาสนอง อัครมโม (ยาจิตร), “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง : ศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรมรส”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเรื่องหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในคริสตศาสนา จากพระคัมภีร์ ภาควิชาปรัชญาใหม่ หนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ รวบรวมข้อมูล และนำมาวิเคราะห์สร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงแลความเชื่อถือจาก คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

๑.๗.๓ ศึกษาภาคสนาม ด้วยการลงไปสอบถาม และสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ที่อยู่ในขอบเขตของการศึกษา ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ จำนวน ๓๕๔ คน และผู้บริหารจำนวน ๕ คน ครูผู้สอนจำนวน ๑๓ คน

๑.๗.๔ วิเคราะห์ข้อมูล คือการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๑.๗.๕ นำผลของการวิเคราะห์ซึ่งเป็นสถิติ หรือตัวเลขไปอภิปรายผล

๑.๗.๖ สรุป ผลการอภิปราย พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และในการ ทำการศึกษาในครั้งต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในทางคริสตศาสนา

๑.๘.๓ ทำให้ทราบวิธีการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์

บทที่ ๒

หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอ ได้แก่ คีล ๕, สาราณียธรรม ๖, สัปปริสธรรม, ไตรสิกขา, ทิศ ๖ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ คีล ๕

๒.๑.๑ ความเป็นมาของการบัญญัติคีล ๕

เมื่อกล่าวถึงคีล โดยเฉพาะคีล ๕ จะเป็นทีที่ทราบกันดีในหมู่ชาวพุทธ เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่มีมาก่อนการอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในอรรถกถาสังคหิตสูตรท่านแสดงไว้ว่า คีล ๕ และคีล ๑๐ มีมาก่อนการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า^๑ ในอรรถธรรมบท อภิขุวรรคได้แสดงไว้ว่า คีล ๕ ชื่อว่า กุรุธรรม (หลักปฏิบัติของชาวพุทธอดีต)^๒ หนึ่งหลักปฏิบัติที่มีลักษณะคล้ายกับคีล ๕ นี้ มีปรากฏในศาสนาอื่น เช่น ศาสนาเซน เป็นต้น แต่หลักปฏิบัติที่คล้ายคีล ๕ ในศาสนาเซน เรียกว่า "มหาพรต" (มี ๖ ข้อ) เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบวช และจัดเรียงลำดับไม่ตรงกัน ซึ่งนักบวชในศาสนาจะต้องปฏิบัติตามกฎมหาพรตนี้ กล่าวคือ ละเว้นการทำร้ายสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ไม่พูดเท็จ ไม่ลักขโมย ไม่เสพเมถุน ไม่ครอบครองทรัพย์สิน และไม่บริโภคอาหารในเวลากลางคืน^๓

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติสากลของมนุษย์ผู้ปรารถนาความสงบสุข เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวก สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ในขณะที่มนุษย์มีไม่มากปัญญาก็ไม่มาก แต่เมื่อมนุษย์มีจำนวนมากปัญหาและความยุ่งยากก็มีมากขึ้นดุจเงาตามตัว ฉะนั้น^๔ ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงคีล ๕ มีปรากฏหลายแห่ง ทั้งที่กล่าวในลักษณะรวมๆ เป็นธรรมทั่วไป ไม่ได้กล่าวเจาะจงลงไปว่าเป็นคีล ๕ โดยตรง เช่น ในอัครัญญสูตร คัมภีร์ที่ฉนิกาย ปาฎิกวรรค ในส่วนที่แสดงถึงความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ ๔ ดังพุทธพจน์ว่า

^๑ ที.ปา.อ. (บาลี) ๓/๑๕๘.

^๒ ดูรายละเอียดใน ข.ธ.อ. (บาลี) ๒/๔๒๘-๔๒๙.

^๓ ธนุ แก้วโอภาส, ศาสนาโลก, (กรุงเทพมหานคร : หจก.เอมีเตอร์ดิ่ง, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๖.

^๔ ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์คีล ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘),

แม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งที่เจ้าของไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดต่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้อ พง์เลื่องอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เห็นผิดด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล มีโทษนับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤติ นับว่าไม่ควรประพฤติ ไม่สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำ มีวิบากดำ ที่วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์ บางพระองค์ในโลกนี้^๕

ศีลที่มีการกล่าวครบทั้ง ๕ ข้อ และกล่าวเจาะลงไปว่าเป็นศีล ๕ โดยเฉพาะ เช่น ในพระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรคกล่าวถึงศีล ๕ ว่าเป็นธรรมสำหรับสตรีผู้ครองเรือน ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย มาดูความประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้แก้แค้นผู้ครองเรือน ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๓. เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม
๔. เว้นขาดจากการพุดเท็จ
๕. เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

ภิกษุทั้งหลาย มาดูความประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้แก้แค้นผู้ครองเรือน^๖

ในพระสูตรต้นปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต กล่าวถึงศีล ๕ ว่าเป็นธรรมเป็นเหตุให้ถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
๒. เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๓. เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม
๔. เป็นผู้เว้นขาดจากการพุดเท็จ

^๕ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๑๕/๖๕-๗๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๕/๘๕.

^๖ ส. สพา. (บาลี) ๑๘/๓๑๒/๒๒๕, ส. สพา. (ไทย) ๑๘/๓๑๒/๓๓๓.

๕. เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอัน
เป็นเหตุแห่งความประมาท^๓

ในพระสูตรต้นคปิฎก ที่ฉนิกาย ปาฎิกวรรค สังคีตีสสูตร พระสารีบุตรเถระได้แสดงไว้ว่า
ศีลเป็นหลักปฏิบัติเรียกว่า สิกขาบท ดังความว่า

สิกขาบท ๕

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้)
๓. กามสุมิฉฉาจาร เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิคนกาม)
๔. มุสาวาทา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)
๕. สุราเมมฺมัชฌมาทัญฺจานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุรา
และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท)^๔

ในพระสูตรต้นคปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ ท่านแสดงศีลว่าเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่จะช่วย
ให้พ้นจากนรกได้ความว่า

วันนี้ ขอมหาบพิตรจงมีพระหฤทัยเลื่อมใส
ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง
อนึ่ง จงทรงศึกษาสมาทานสิกขาบท ๕ ประการ
ไม่ให้ขาดและไม่ให้บกพร่อง คือ
จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์โดยพลัน
เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ในโลก
ไม่ทรงเสวน้ำจันท์ ไม่ตรัสเท็จ
และทรงยินดีเฉพาะพระมเหสีของพระองค์...^๕

ศีลทั้ง ๕ นี้ มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นเป็นผู้ควรเสพ เพราะเป็นทางแห่งกรรมบถ ดัง
พุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ เป็นผู้ควรเสพ
ธรรม ๑๐ ประการ อะไรบ้าง คือ บุคคล

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

^๓ อญ.ทุก. (บาลี) ๒๒/๑๔๕/๑๖๑, อญ.ทุก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๒๔๑-๒๔๒.

^๔ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒.

^๕ ขุ.เปต. (บาลี) ๒๖/๕๕๒-๕๕๓/๒๒๖-๒๒๗, ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๕๕๒-๕๕๓/๒๖๓-๒๖๔.

๒. เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๓. เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดิฉันในกาม
๔. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ...^{๑๑}

นอกจากนี้ ศีล ๕ ประการ ยังมีลักษณะเป็นข้อห้ามไม่ให้ประพฤติ (วาริตตศีล) ในขณะเดียวกันก็เป็นทางให้ผู้ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เรียกว่า ธรรม คือ ให้เป็นผู้มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ เป็นคนเสียสละ เป็นคนรู้จักรักแต่พอดี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ มีสัจจะและมีสติไปพร้อมๆ กัน ในพระพุทธศาสนา ศีล ๕ มีลักษณะเป็นธรรมและเป็นวินัย กล่าวคือสำหรับบุคคลทั่วไป แม้เป็นผู้ไม่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อกระทำผิดศีลย่อมผิดจากธรรมชา คือได้เปลี่ยนแปลงธรรมชาติ เช่น การฆ่าสัตว์ สัตว์ทุกชนิดมีกำหนดอายุตามวงจรชีวิตของตัวเอง เมื่อมนุษย์ฆ่าสัตว์นั้นให้ตายก็เท่ากับได้ตัดวงจรชีวิตของสัตว์นั้นลง เชื่อว่ากระทำผิดธรรมชาติหรือผิดปกติ ศีล ๕ จึงมีลักษณะเป็นธรรม คือ เป็นข้อที่ควรประพฤติของมนุษย์ทุกคน ส่วนศีล ๕ ที่เป็นระเบียบปฏิบัติของอุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา คือ เป็นข้อปฏิบัติอย่างต่ำสุดของพุทธศาสนิกชนอย่างนี้ ศีล ๕ จึงจัดเป็นวินัยของอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นวินัย ในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ ศีล ๕ และศีล ๘ ชื่อว่าสิกขาบท เพราะเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ดังที่เทพธิดาได้ตอบคำถามของท่านพระมหาโมคคัลลานเถระว่า

เมื่อดิฉันเป็นมนุษย์ยังสาวอยู่ ไม่ประพฤติใฝ่ต่ำ

มีใจดี ทำตัวให้สามีโปรดปราน

ชาติก่อนดิฉันมีความประพฤติเป็นที่น่าพอใจ

ทั้งวันและคืน เป็นคนมีศีล

ได้บำเพ็ญสิกขาบททั้งหลายอย่างครบถ้วน

คืองดเว้นจากการฆ่าสัตว์

ไม่ลักทรัพย์ มีการทำงานทางกายบริสุทธิ์

ประพฤติพรหมจรรย์ได้บริสุทธิ์

สะอาด ไม่กล่าวเท็จ และไม่ดื่มเมา^{๑๒}

จึงสรุปได้ว่าที่มาของการบัญญัติศีล ๕ หรือที่มาของคำว่าศีล ๕ ได้ว่า ศีล ๕ ตามพระบาลีชั้นเดิมเมื่อกล่าวถึงความประพฤติของคนทั่วไป ท่านใช้คำว่า ธรรม ๕^{๑๒} แต่เมื่อใช้ในฐานะเป็นข้อฝึกหัดของชาวพุทธผู้เป็นคฤหัสถ์ หรือกฎความประพฤติของอริยสาวกฝ่ายฆราวาส เรียกว่า

^{๑๑} อัง ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๕๕/, อัง ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๕๕/๓๔๕.

^{๑๒} ขุ.เปต. (บาลี) ๒๖/๓๑๐-๓๑๑/๔๓, ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๑๐-๓๑๑/๕๐.

^{๑๓} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์ศีล ๕, หน้า ๕๖.

ลิกขาบท ๕^{๑๑} ส่วนที่เรียกตรงๆ ว่า ศีล ๕ นั้นพบในพระวินัยปิฎก^{๑๒} และในข้อความร้อยกรองของ คัมภีร์ชั้นรอง กาลต่อมาในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาจึงนิยมใช้กันอย่างค้ำคั้นเรื่อยมา เพราะฉะนั้นศีล ๕ จึงเป็นหลักปฏิบัติสากลที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ เป็นหลักจริยธรรมของสังคมที่มี มาแต่ดั้งเดิม ดังนั้นข้อปฏิบัติอันมีลักษณะใกล้เคียงกับศีล ๕ จึงมีปรากฏในหลักคำสอนด้านสังคม ของหลายศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นและประกาศพระพุทธศาสนา ในโลก ได้ทรงรับรองหลักปฏิบัติทั้ง ๕ นี้ เป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นของชาวพุทธผู้ครองเรือน เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข หากจะพิจารณาอย่างละเอียดแล้วพบว่าข้อปฏิบัติอื่น โดยเฉพาะ ส่วนที่เป็นวินัยปิฎก ขยายออกไปจากศีล ๕ นี้เป็นส่วนใหญ่ ศีล ๕ จึงมี

๒. หลักศีล ๕

๑) ความหมายของศีล ๕

ท่านพระพุทธโฆสเถระ กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค สีนินเทศว่า “อะไร ชื่อว่าศีล” และมีการแก้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้เว้นจากปาณาติบาตเป็นต้นที่ดี ของ บุคคลผู้บำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติที่ดี ชื่อว่าศีล”^{๑๓} และในประเด็นเดียวกันนี้พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร แสดงในปฏิสัมภิทาในลักษณะถามตอบว่า อะไรเป็นศีล เจตนาเป็นศีล เจตสิกก็เป็นศีล สังวรก็เป็น ศีล ความไม่ก้าวล่วงก็เป็นศีล”^{๑๔} ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นกรกล่าวถึงว่าอะไรบ้างที่เป็นศีลซึ่งมี ปรากฏในพระไตรปิฎกชัดเจนมากขึ้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายความดังต่อไปนี้

๒) ศีลในความหมายของการรักษากายวาจา และส่งเสริมให้กิริยามารยาทเรียบร้อย ซึ่งเป็นคุณสมบัติของอุบาสก อุบาสิกา ดังพุทธพจน์ที่ว่า

...“มหานามะ เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาด จากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการ พุดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ ประมาท เมื่อนั้นอุบาสกชื่อว่าผู้มีศีล ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล”^{๑๕}

^{๑๑} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๒๔๐/๒๑๖, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๐/๒๙๔, อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๙๕/๒๐๐, อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๕/๒๕๕.

^{๑๒} วิ.จ. (บาลี) ๓/๓๑๑/๘๒, วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๑๑/๑๒๕.

^{๑๓} พระพุทธโฆสเถระ วจนา, สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, คัมภีร์วิ สุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๑๕} อัง.อฎฐก. (บาลี) ๒๓/๒๕/๑๘๐, อัง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๕.

๓) **ศีลในความหมายของสิกขาบท** ซึ่งมีไว้สำหรับฝึกขัดเกลาและควบคุมกาย วาจา ของพุทธศาสนิกชนให้ตั้งอยู่ในความดีงาม เป็นขัญหรือการบูชาที่มีผลมากกว่าการใช้ทรัพย์สินบูชาขัญ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสตอบแก่พราหมณ์กฏทันตะว่า

การที่บุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการฆ่า สัตว์ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการ ประพฤติผิดในกาม เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการเสพของมีน เมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี่เป็นขัญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการ ตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่าขัญ...^{๑๘}

ในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัสศีลที่ต้องมีการสมาทาน (ตั้งใจรักษา) เพื่อฝึกหัดตนตาม วิธีปฏิบัติในพระพุทธศาสนา โดยหวังผลคือความสุขในโลกนี้ หรือผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

๔) **ศีลในความหมายของคุณลักษณะของผู้มีความประพฤติดีงาม**

พระพุทธเจ้าตรัสศีลที่ต้องมีการสมาทาน (ตั้งใจรักษา) เพื่อฝึกหัดตนตามวิธีปฏิบัติใน พระพุทธศาสนา โดยหวังผลคือความสุขในโลกนี้ หรือผลอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมุ่งทำการงานใน โลกนี้ให้สำเร็จโดยเรียบร้อย^{๑๙} ดังพุทธพจน์ว่า “วิสาขา... มาตุคามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นอย่างไร คือมาตุคามในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากการเสพ ของมีนเมาคือสุราและ เมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมาตุคามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นอย่างนี้แล”^{๒๐}

จากพุทธพจน์ที่ยกมาเป็นการยืนยันถึงความสำคัญของศีล ๕ ที่มีต่อมาตุคามคือผู้หญิง ฉะนั้น ความดีงามของสตรีมิใช่เฉพาะเรื่องกิจการงานในบ้านเรือนดีเท่านั้น แต่ยังมี ความดีงามอีก ข้อหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงเป็นผู้ดีงามตลอดไป ได้แก่การประพฤติปฏิบัติศีล ๕ ถือได้ว่าเป็นคนมีศีล แล้ว โดยที่เราสามารถสังเกตได้จากการกระทำทั้งกายและทางวาจา ดังที่พระสารีบุตรกล่าวไว้ใน ปฏิสัมภิทามรรคญาณกถา ความว่า “การละปามาติบาตเป็นศีล เจตนาเป็นศีล สังวรเป็นศีล การ ไม่ก้าวล่วงเป็นศีล ศีลเป็นปานนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต”^{๒๑}

จะเห็นได้ว่าเจตนา นำวิถีทางของจิตให้เป็นไปต่างๆ พร้อมทั้งสัมปยุตธรรม (ธรรมที่ ประกอบพร้อม) ซึ่งแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลางๆ ประุ่งแต่งการนึกคิด การพูด การทำให้เกิด กรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ เจตนาจึงเรียกว่า สังวร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงความเกิดขึ้น แห่งสังขารและความดับแห่งสังขารในขันธวรรค ปริวัฏฏสูตรว่า

^{๑๘} ที.ที. (บาลี) ๘/๓๕๒/๑๔๓, ที.ที. (ไทย) ๘/๓๕๒/๑๔๓.

^{๑๙} อญ.อรรถก.อ. (บาลี) ๓/๔๕-๕๐/๒๖๐.

^{๒๐} อญ. อรรถก. (บาลี) ๒๓/๔๕/๒๒๓, อญ. อรรถก. (ไทย) ๒๓/๔๕/๒๒๖.

^{๒๑} พุ.ป. (บาลี) ๓๑/๓๕-๔๐/๔๖, พุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๕-๔๐/๖๐.

เจตนา ๖ หมวด คือ รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ธรรมสัญญาเจตนา นี้เรียกว่า สังขาร ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขารย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาทิฏฐินี้แล เป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งสังขาร “ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยั้งซึ่งสังขารอย่างนี้...”^{๒๒}

๕) ศิลในความหมายของการสำรวม

ศีล คือ การสังวร สังวรจึงเป็นความหมายของศีล หมายถึงความสำรวม กาย วาจา โดยอาศัยใจเป็นเหตุให้เกิดการเว้นจากกายทุจริต วิจิตทุจริต และมีจลาชีพ เรียกว่ามีเจตสิกเกิดขึ้น ประกอบจิตให้เกิดวิริติ คือ งดเว้นจากความประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจาก็ได้ ในขณะที่มีอารมณ์ที่จะเป็นเหตุให้กระทำทุจริตปรากฏ การระงับบาปอกุศล กล่าวคือ คอยระงับความชั่วที่ทำให้จิตใจไม่มีคุณภาพเสื่อมทรามลง เป็นสภาพที่ทำให้มีความทุกข์ปิดกั้นมิให้เกิดปัญญา ไม่เอื้อต่อชีวิตจิตใจ ไม่สามารถทำให้บรรลุมรรคผลได้สมด้วยพระราชดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ในอังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ปัตตกัมมวรรคคราคสูตร

จากการที่ได้ศึกษาความหมายของศีลซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกมาทั้งหมด ทำให้ทราบความหมายของศีลทั้งในแง่ของการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย และในแง่ของการฝึกหัดขัดเกลาและควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม แต่เมื่อความหมายอันเป็นความหมายหลักของศีลสามารถสรุปรวมลงในความหมายของการสำรวมได้เป็นอย่างดี เพราะการจะรักษากายวาจาให้เรียบร้อย หรือการฝึกหัดขัดเกลาและการควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามได้ จะต้องมีการระงับ คือ มีสติคอยควบคุมอยู่เสมอจึงจะทำให้ศีลที่ประพฤติเป็นบาทฐานรองรับการเกิดธรรมอื่นๆ ได้ ศีลที่กล่าวถึงอยู่ในขณะนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า เป็นอริศีลสิกขา (เขียนเป็นภาษาบาลีว่า อริศีลสิกขา และเรียกกันง่ายๆ ว่าศีล) เพราะเป็นข้อสำหรับปฏิบัติฝึกรอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการอบรมจิตใจในอริจิตตสิกขา^{๒๓} ส่วนศีลในปาริสุทธิศีล เป็นศีลที่ยิ่งไปกว่าอริศีลสิกขา เพราะศีลในปาริสุทธิศีล หมายถึงความบริสุทธิ์ ความประพฤติบริสุทธิ์ที่จัดเป็นศีล เพราะฉะนั้นที่กล่าวว่าศีลในความหมายหลักแล้วผู้วิจัยมีความเห็นว่า ศีลหมายถึงการสำรวม เพราะหากไม่มีการ

^{๒๒} ส.ข. (บาลี) ๑๗/๕๖/๔๘, ส.ข. (ไทย) ๑๗/๕๖/๘๔.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๔๐), หน้า ๒๖๔.

สำรวมระว่างแล้ว คงเป็นไปได้อย่างที่จะประพุดิเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลายได้^{๒๔} ซึ่งเป็นข้อที่ ๑ คือ ปาฏิโมกข์สังวรศีลในปาริสุทธิศีล ๔

เมื่อศึกษาความหมายโดยรวมทั้งหมดแล้วอาจกล่าวได้ว่า สังวรมีความเกี่ยวข้องกับศีล ๕ ในแง่ของการสำรวมระว่างอกุศลธรรมไม่ให้เกิดขึ้น และสังวรนั่นเองเป็นศีล นั่นหมายความว่า ศีลเท่ากับสังวรทั้ง ๕ คือ ปาฏิโมกข์สังวร สติสังวร ญาณสังวร ขันติสังวร วิริยสังวร^{๒๕} จากข้อความที่กล่าวมาเป็นการยืนยันว่าสังวร ๕ เป็นศีล โดยมุ่งเอาอิศลที่หมายถึง ความสำรวมหรือการสังวรระว่าง^{๒๖} ซึ่งเป็นความประพุดิสุจริตดั้งเดิมและสำรวมระว่างอันเป็นศีล

เพื่อความเข้าใจในความหมายของศีลที่เป็นสังวรให้มีมากขึ้น ผู้วิจัยจะขออธิบายสาระสำคัญตามนัยแห่งพุทธพจน์ โดยย่อ ดังนี้

๑. ปาฏิโมกข์สังวร ได้แก่การสำรวมในปาฏิโมกข์ คือ การรักษาสิกขาบทเคร่งครัดตามที่บัญญัติไว้ สำหรับป้องกันความเสียหาย หมายถึง การระมัดระวังมิให้ล่วงละเมิดพระบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้าม สำหรับป้องกันความเสียหาย ซึ่งมีผลกระทบกับหมู่คณะ โดยทรงวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด และให้ทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาต เพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งตนเองและหมู่คณะเป็นไป เพื่อความเกื้อกูลแห่งกศุศลธรรมทั้งหลาย สมดังที่ปรากฏในเสขปฏิบัติสาสูตร มัชฌิมนิกายมัชฌิมปัฏญาสก์ ที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้พระอานนที่แสดงแก่พวกเจ้าศากยะว่า “อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีลสำรวมระว่างในพระปาฏิโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย”^{๒๗}

การสำรวมในพระปาฏิโมกข์ต้องพร้อมด้วยความประพุดิเรียกว่า อาจารย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ตนต้องกระทำโดยเฉพาะ ส่วนการไม่ทิ้งอารมณ์กรรมฐานกล่าวคือ การเจริญจิตภาวนาและปัญญาภาวนาในกิจกรรมทุกอย่างในชีวิตประจำวัน โดยสาระสำคัญคือความรู้ตระหนักที่จะคุมกายและจิตใจไว้ให้อยู่ในกิจเรียกว่าโคจร

๒. สติสังวร ได้แก่การสำรวมด้วยสติ คือ สำรวมอินทรีย์มิให้จักขุ เป็นต้น ระว่างรักษามิให้บาปอกุศลธรรมเข้าครอบงำเมื่อตาเห็นรูป เป็นต้น หมายถึงการสำรวมด้วยสติ ระว่างมิให้ออกุศลธรรมครอบงำจิตใจเมื่อรับรู้ด้วยอารมณ์ ๖ คือ เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องสัมผัส และใจรู้สึกเรื่องราวต่างๆ ต้องมีสติที่เป็นไปโดยอาการอย่างนั้น การมีสติครองตัวที่เยวดยิ่งกำกับจิตไว้กับกิจ นึกถึงสิ่งที่พึงทำที่เกี่ยวข้องแม้จะนานแล้วก็ตาม หน้าที่ของสติก็คือ

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘.

^{๒๕} วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๑/๑๔.

^{๒๖} คุราญละเอียดใน ขุ.ม. (บาลี) ๒๕/๑๕๖/๔๐๑-๔๐๖, ขุ.ม. (ไทย) ๒๕/๑๕๖/๕๗๔.

^{๒๗} อจ. ทสก. (บาลี) ๒๔/๓๓/๕๖-๕๗, อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๓/๘๓.

การดูแลหรือคอยกำกับจิต ความหมายสามัญว่าความระลึกได้ อินทรีย์สังวรนี้เป็นการทำลาย
อกิขณาและโทมนัส ซึ่งสติปัญญานี้ก็เป็นการทำลายอกิขณาและโทมนัสเช่นกัน จึงกล่าวได้ว่าเป็น
อย่างเดียวกัน คือ เป็นวิธีเจริญสติปัญญานั่นเอง เรื่องนี้พึงสังเกตได้จากพุทธพจน์ที่ปรากฏ
ในอปินณกสูตร อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาตว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่ถือเอาโดยนิमित ไม่ถือเอา
โดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุอินทรีย์ เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้
อกุศลธรรมอันลามก คืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุอินทรีย์ ย่อมถึงความ
สำรวมในจักขุอินทรีย์ พังด้วยหู ลืมรสด้วยลิ้น ถูกต้องโภจภูตด้วยกาย รู้แจ้งธรรมารมณ
ด้วยใจ^{๒๘}

ในมหาสติปัฏฐานสูตรที่ปรากฏในทิมนิกาย มหาวรรค พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า
“ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณา
และโทมนัสในโลกละเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่”^{๒๙}

กิเลสที่กัณฐมจิดใจอันเนื่องมาจากการไม่สำรวมอินทรีย์ ในขณะที่เห็นรูป ได้ยินเสียง
ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส สัมผัส และธรรมารมณ แต่เมื่อสำรวมอินทรีย์จะมีทั้งกายบริสุทธิต์ ใจบริสุทธิต์
คือมีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้น อินทรีย์สังวรจึงสามารถชำระกิเลสทั้งหลายอย่างหายอย่างกลาง
อย่างละเอียดได้ อินทรีย์สังวรนี้จะบริสุทธิต์ได้ก็ด้วยกำลังของสติ

๓. ญาณสังวร ได้แก่การสำรวมด้วยญาณ คือ ตัดกระแสกัณฐมจิดใจ เป็นต้นเสีย
ได้ด้วยปัญญา พิจารณาให้เข้ามาครอบงำจิต ตลอดจนรู้จักพิจารณาเสปปัจจย ๔ และการสำรวม
ด้วยญาณ หมายถึง การใช้ปัญญา พิจารณาตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย หรือรู้เท่าทัน
ธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ซึ่งสามารถชำระจิตให้บริสุทธิต์และทำลายกิเลสได้ถึงความสิ้นทุกข์
โดยชอบ สมดังพระพุทธเจ้าตรัสกับอชิตมาณพ ที่ปรากฏในขุททกนิกาย จูฬนิกาย ปารายนวรรคว่า
(อชิตะทูลถาม)... กระแสใดในโลก สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น เราขอกล่าวถึงเครื่องป้องกัน
(สังวร) กระแสทั้งหลายว่า กระแสเหล่านี้อันภิกษุทั้งหลายพึงตัดเสียได้ด้วยปัญญา^{๓๐}

ผู้มีปัญญาย่อมเห็นสิ่งใดมีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องปัจจย ๔ ไม่ติด
ข้องในการบริโภคต้องพิจารณาด้วยปัญญา ถ้าบริโภคด้วยความประมาทยอมเปิดทางให้กิเลสได้เข้า
อิงอาศัย อันเป็นเหตุให้ไม่สะดวกแก่การเจริญวิปัสสนาญาณ จะเป็นเครื่องขัดข้องแก่การที่จะรู้แจ้ง

^{๒๘} อ.จ. ท.ก. (บาลี) ๒๐/๑๖/๑๐๘, อ.จ. ด.ก. (ไทย) ๒๐/๑๖/๑๕๕.

^{๒๙} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๓๓/๒๔๘, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๓/๓๐๑-๓๐๒.

^{๓๐} พ.จ. (บาลี) ๓๐/๔/๓๑, พ.จ. (ไทย) ๓๐/๔/๕๔.

แห่งตลอดในธรรมที่ยังไม่บรรลุถึง สมดังพุทธพจน์ที่ตรัสถึงการละด้วยการพิจารณาเสพ ที่ปรากฏในสัพพาสวสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัญณาสกัว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้ว เสพจิรวรเพียงเพื่อกำหนดหา ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อจะปกปิด อวัยวะที่ไม่ได้ ความละอายกำเริบ พิจารณาโดยแยกกายแล้ว เสพบิณฑบาตมิใช่เพื่อเล่น มิใช่เพื่อความมัวเมา มิใช่เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตกแต่ง เพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ เพื่อให้เป็นไป เพื่อกำจัดความ ลำบาก เพื่ออนุเคราะห์ด้วยคิดว่า จะกำจัดความเวทนาเสีย ด้วยจะไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วยความ เป็นไป ความไม่มีโทษและอยู่สบายด้วยจักมีแก่เรา ฉะนั้น พิจารณาโดยแยกกายแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะเพียงเพื่อกำหนดหา ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และ สัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อบรรเทาอันตราย แต่ภิกษุทั้งหลาย อาสวะและความเร้าร้อนอันกระทำ ความคับแค้นเหล่านี้ได้บังเกิดแก่ภิกษุนั้น ผู้ไม่พิจารณาเสพปัจจัยอันใดอันหนึ่ง อาสวะและ ความเร้าร้อนอันกระทำ ความคับแค้นเหล่านั้น ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้พิจารณาเสพอย่างนี้ คู่ก่อนภิกษุ ทั้งหมด อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่าจะพึงละได้ด้วยการพิจารณาเสพเท่านั้น^{๑๑๑}

๔. **ขันติสังวร** สำรวมด้วยขันติ หมายถึงความอดทน โดยมีความอดกลั้นเป็นลักษณะ เรียกว่า อธิวาสนขันติ ได้แก่ อดทนต่อทุกข์เวทนาในเวลาเจ็บป่วย ไม่แสดงอาการทुरนทुरาย เรียกว่า ทนลำบาก อดทนต่อหนาว ร้อน แดด สัมผัสเหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลาน มุ่ง ประกอบงานเป็นใหญ่ เรียกว่า ทนตรากตรำ และเมื่อมีความโกรธไม่แสดงออกทางกายวาจา อดทนไว้ในใจ เรียกว่า ทน เจ็บใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสัพพาสวสูตร มัชฌิมนิกาย มูล ปัญณาสกัว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้วเป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิวกระหาย สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้มิขาดใจของผู้ กลั่นต่อถ้อยคำที่ผู้อื่นกล่าว อดทนต่อเวทนาที่มีอยู่ในตัวซึ่งบังเกิดขึ้นเป็นทุกข์กล้าแข็งเผ็ด ร้อน ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่ชอบใจ อาจพล่าชีวิตเสียได้^{๑๑๒}

การสำรวมด้วยความอดกลั้นเป็นเครื่องขัดเกลากิเลส อันสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม ภายนอก เช่น บุคคล หมู่ คณะ รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่อำนวยแก่การประพฤติปฏิบัติ และ สภาพแวดล้อมภายใน เช่น เกิดโรค โทสะ และโมหะ ก็อดทนไว้ได้จนทำให้จิตใจเป็นปกติมั่นคง ไม่มีอารมณ์อื่นใดที่จะทำให้หวั่นไหวหรือคล้อยตามสภาพที่เกิดขึ้น

^{๑๑๑} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๓/๑๔, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๒-๒๓.

^{๑๑๒} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๔/๑๔, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๔/๒๔.

๕. **วิริยสังวร** สำรวมด้วยความเพียร หมายถึง มีความมุ่งมั่นที่ไม่ย่อท้อ มีความพยายาม มีจิตใจแน่วแน่ โดยมีจุดมุ่งหมายในการเข้าถึง ซึ่งเป็นความเพียรเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้น ให้หมดสิ้นไปทำกุศลให้ถึงพร้อมซึ่งมีความหมายเดียวกันกับสัมมัปปธาน ๔ ความสำรวมระวัง กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก รวมทั้งบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับการละอาสวะด้วยการบรรเทาในสัพพาสวสูตร มัชฌิมสูตร มูลปปัญจาสกัว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกคายแล้ว ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา กามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว วิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สิ้นสูญ ให้ถึงความไม่มี ภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะและความเร่าร้อน อันกระทำความคับแค้นเหล่าใด พึงเกิดแก่ภิกษุนั้น ผู้ไม่บรรเทาอันใดอันหนึ่ง อาสวะและความเร่าร้อนเหล่านั้น ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้บรรเทาอยู่ อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่าจะพึงละได้เพราะความบรรเทา^{๓๓}

๖. **ศีลหมายถึงการไม่ก้าวล่วง**

คำว่า ไม่ก้าวล่วง หมายความว่า การไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่ได้สมาทานไว้แล้ว เช่น การไม่ก้าวล่วงศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ เป็นการงดเว้นและการไม่ล่วงละเมิดโดยองค์ ธรรม คือ วิปัสสนาจิต ดังปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ความดำเนินไปของจิต โดยเนื่องด้วยการ งดเว้นและความไม่ล่วงละเมิด^{๓๔} หากจะกล่าวถึงคนผู้ไม่ก้าวล่วงหรือล่วงละเมิดสิกขาบทที่ได้ สมาทานไว้แล้ว ถือว่าเป็นคนรักษาศีลแล้ว จะเป็นผู้ปราศจากโทษทางกาย วาจา แม้มันจิต พิจารณาแล้วหาที่ตำหนิมิได้ อีกนัยมีคำอธิบายว่าศีลนั้นบุคคลอาจรักษาไม่ให้มีโทษทางกาย วาจา คือ ไม่ฆาด ไม่ทะเล ไม่ด่าง ไม่พริ้ว หากพิจารณาข้อความที่ขมมากแล้ว ทำให้ทราบว่ อาการที่ละเมิดสิกขาบทต่างๆ ที่สมาทานแล้วนั้นมีทั้งฆาด ทะลุ ด่าง และพริ้ว ก็มีคำถามต่อไป ว่าแล้วอะไรเป็นสาเหตุให้ต้องล่วงละเมิดสิกขาบทที่สมาทานแล้ว จนเป็นเหตุให้ศีลที่สมาทาน (รับ) แล้วต้องฆาด ทะลุ ด่าง และพริ้ว^{๓๕} จนเป็นเหตุให้เป็นคนไม่มีสิกขาบท (ศีล สำหรับฝึกปฏิบัติ ขัดเกลารจิตใจให้สงบสุขได้) หากจะตอบคงตอบได้ว่าสิ่งที่ปิดกั้นคุณงามความดีและไม่ให้ก้าวหน้า ในกุศลธรรมทั้งหลายได้ หรือสิ่งที่เป็นอกุศลธรรมที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ซึ่งเรียกว่า นิเวรณ^{๓๖} อันเป็นอกุศลธรรมที่เกิดกับคนง่ายและรวดเร็วที่สุด

^{๓๓} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๖/๑๕, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๖/๒๕.

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน พระพุทธโฆสเถระ วจนา, สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและ เรียบเรียง, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๓๔-๕๐.

^{๓๕} ดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑-๕๕.

^{๓๖} ดูรายละเอียดใน ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๖/๑๔-๑๕, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๖/๒๓-๒๖.

หากพิจารณารายละเอียดของนิวรรณ์ ๕ ทุกข้อแล้ว พบว่ามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ เชื่อมโยงในลักษณะที่เป็นสาเหตุให้ล่วงละเมิดสิกขาบทที่สมาทานแล้ว โดยขอยกมากล่าวเพียง ๒ ข้อ ได้แก่ข้อที่ ๑ คือความพึงพอใจในกามคุณ ๕ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่นำใคร นำปรารถนาและนำพอใจทั้งสิ้น (กามฉันทะ) ซึ่งจัดเป็นกิเลสพวกโลภะ เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิต ขุ่นมัวและไม่ตั้งมั่น กับข้อสุดท้ายคือความล่งเลงสมัย ความเคลือบแคลง หรือความไม่แน่ใจใน กุศลธรรมทั้งหลายว่ามีคุณค่าหรือมีประโยชน์ ควรแก่การนำมาประพฤติปฏิบัติหรือไม่ ซึ่งความจริงแล้วนิวรรณ์ ๕ ท่านกล่าวว่าเป็นสิ่งปิดกั้นหรือเป็นเครื่องกั้นไม่ให้สิ่งดีงาม (กุศลธรรม) ไม่ให้ เกิดขึ้นในใจคนได้อย่างแท้จริง เช่น เมื่อคนถูกกามคุณ ๕ ครอบงำ จิตก็จะมีอาการฟุ้งซ่าน ปรารถนาในสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น จิตใจจะหดหู่ ห่อเหี่ยว และแข็งขิมจนกระทั่งคิดปองร้ายทำลาย ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นๆ มีตาก็เหมือนไม่มีตา มีหูก็เหมือนไม่มีหู เพราะขาดปัญญาคอยกำกับช่วยพิจารณา ตรีตรอง ไตร่ตรอง และใคร่ครวญนั่นเอง ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในสังยุตตนิกาย มหาวรรค ความว่า

ภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้ กระทำให้มีผิด กระทำให้ไม่มีจักขุ กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน นิวรรณ์ ๕ เป็นโจน คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถีนมิทธนิวรรณ์ อุทธัจจกุกกุจ จนิวรรณ์ วิจิกจนิวรรณ์ กระทำให้มีผิด กระทำให้ไม่มีจักขุ กระทำให้ไม่มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่ง ความดับปัญญา เป็นไปให้ฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้แล^{๓๓}

นิวรรณ์ ๕ นี้สงเคราะห์เข้าในปริยฐานกิเลส (คือกิเลสอย่างหยาบ แสดงอาการปรากฏ อยู่ในจิตใจ เช่น ความยินดีพอใจและความไม่พอใจ) ถ้ากำจัดนิวรรณ์ ๕ ต้องอาศัยกำลังสมาธิจึง สำเร็จได้จึงกล่าว ได้ว่าหากกำจัดนิวรรณ์ได้แล้ว กิเลสธรรมที่หมักหมมอยู่ในจิตใจก็ไม่อาจก้าวล่วง สิกขาบทที่สมาทานแล้วได้ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทการก ความว่า

ศีลเป็นที่ประชุมแห่งนิวรรณ์ เป็นที่ประชุมแห่งการก้าวล่วง เป็นที่ประชุมแห่งเจตนาอันเกิด ความเป็นอย่างนั้น เรียกว่า ศีล เพราะอรรถว่าสำรวมและไม่ก้าวล่วงปาณาติบาต อทินนาทาน กามเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท ผรุสวาท สัมผัสปปลาปะ อภิขมา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวมและก้าวล่วงฉันทะ ด้วยเนกขัมมะ ด้วยความ พยาบาท ด้วยความไม่พยาบาท ถีนมิทธด้วยอาโลกัสัญญา อุทธัจจด้วยความไม่ฟุ้งซ่าน

^{๓๓} ส.ม. (บาลี) ๑๕/๒๒๑/๘๗, ส.ม. (ไทย) ๑๕/๒๒๑/๑๕๓.

วินิจฉัยด้วยการกำหนดกรรม ฯลฯ กิเลสหายๆ ด้วยสภททคามิมรรค กิเลสละเอียดด้วยอนาคาริยมรรค ชื่อว่าศีลเพราะอรธว่าสำรวมและไม่ก้าวล่วงกิเลสทั้งปวงด้วยอรหันตมรรค^{๓๘}

เพราะฉะนั้น ความหมายของศีลจึงหมายถึงการงดเว้น การมีเจตนา การสำรวมระวัง และการไม่ก้าวล่วงหรือการไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่สมทานแล้ว ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า

การละอวิชชาด้วยญาณ (ที่เป็นนามรูปปริจเจตญาณและปัจฉัยปริคคญาณ) และละนิวาสัญญา (ความสำคัญว่าเที่ยง) ด้วยญาณที่หยั่งเห็นความไม่เที่ยง (มีสัมมสนญาณเป็นต้น) ชื่อว่าศีล การงดเว้นชื่อว่าศีล เจตนาชื่อว่าศีล การสำรวมชื่อว่าศีล การไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศีล (ญาณ อวิชชาชย อนิจจานุปัสสย นิจสณชย ปหาน สัตถ์ เวมณี สัตถ์ เจตนา สัตถ์ สิวโร สัตถ์ อวิติกกม สัตถ์)^{๓๙}

และเมื่อบุคคลผู้มีการงดเว้น การมีเจตนาดี การสำรวมระวัง และการไม่ก้าวล่วงหรือการไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่สมทานแล้ว กายวาจาที่ผ่านการฝึกหัดขัดเกลามาเป็นอย่างดีแล้ว จะเป็นการวาจาที่ดี ไม่บกพร่อง และก็จะบ่งบอกถึงคุณธรรมอื่นๆ ได้อีก ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิธรรมได้แสดงความหมายของศีลไว้ ๒ ประการ คือ ๑. สมทานตั้งไว้ดีแล้ว หมายถึงการตั้งกายกรรมเป็นต้นตั้งไว้ดี ไม่ให้บกพร่อง ๒. อุปชารณ เข้าไปทรงไว้ หมายถึงเป็นที่อาศัยของกุศลธรรมที่สำคัญสูงขึ้นไป โดยเป็นบาทให้เกิดสมาธิและปัญญา^{๔๐}

จากที่มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นอย่างนี้ ทำให้ความระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติมากยิ่งขึ้น เมื่อมีความระมัดระวัง ศีลก็จะไม่ขาดหรือด่างพร้อย หากมีความปรารถนาจะเจริญศีลให้ยิ่งขึ้น เพื่อก้าวไปสู่การบรรลุขั้นสูงขึ้นจะทำได้ง่าย ทั้งนี้ด้วยก็มีศีลที่บริสุทธิ์แล้วเป็นฐานนั่นเอง

๒. ประเภทและองค์ประกอบของศีล

๑) ประเภทของศีล

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในส่วนในที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตได้แก่ ศีล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเน้นที่ประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดถึงพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางร่างกายและจิตใจ และระบบ

^{๓๘} ชุ.ป. (บาลี) ๓๑/๔๐-๔๑/๔๖-๔๘, ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๐-๔๑/๖๑-๖๒.

^{๓๙} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๐๒.

^{๔๐} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๘.

ความประพฤตินั้นศีลธรรม พระพุทธเจ้าทรงประกาศคำสอนออกไปอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติโดยตรงแก่บุคคลและสังคม และเพื่อให้เห็นภาพรวมของศีลที่ครอบคลุมทั้งส่วนบุคคลและส่วนสังคม จึงขอกล่าวถึงประเภทในคัมภีร์เนตติปกรณ์ที่ได้แบ่งศีลออกเป็น ๕ ประเภท คือ^{๔๐}

๑. ปกติศีล ศีลโดยปกติ ได้แก่ ศีลที่ประพฤติเป็นประจำโดยมิได้สมათาน
๒. สมათาน ศีลโดยการสมათาน คือ ศีลที่รับสมათานจากพระภิกษุหรือสมათานต่อหน้าพระพุทธรูป
๓. จิตตปสาทะ ศีลที่เกิดจากความเลื่อมใส
๔. สมถะ ศีลที่เกิดจากสมถะ
๕. วิปัสสนา ศีลที่เกิดจากวิปัสสนา

จากที่กล่าวถึงประเภทของศีล ๕ ข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพรวมของศีลในวงกว้างได้มากขึ้น แต่เพื่อให้เห็นในส่วนที่เป็นระบบความประพฤติที่แยกออกไปเป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์และศีลสำหรับนักบวช เป็นต้น จึงขอกล่าวถึงศีลสำหรับผู้ประพฤติปฏิบัติโดยทั่วไป โดยแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

ศีลสำหรับคฤหัสถ์ สาระของศีลสำหรับประชาชนโดยทั่วไปกำหนดเอาข้อปฏิบัติอย่างต่ำมาเป็นพื้นฐานช่วยให้สังคมสงบสุข โดยปกติถือว่า ศีลเป็นหลักความประพฤตินั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ไม่ว่าจะครองชีวิตอยู่ในระดับใดๆ คือ เป็นหลักความประพฤติพื้นฐานของแต่ละคนในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง จึงเรียกว่า มนุษย์ธรรม. การดำเนินชีวิตของแต่ละคนจึงมีวินัยจำเป็นสำหรับการฝึกตน วางไว้เป็นข้อเรียกว่า “สิกขาบท” (ข้อฝึกความประพฤติ) เมื่อบุคคลต้องการรักษาศีลให้ดียิ่งขึ้นไปในวันอุโบสถ ก็สามารถรักษาศีล ๘ หรืออุโบสถศีลได้ ดังนั้นคฤหัสถ์ผู้รักษาศีล สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ศีล ๕ เป็นสิกขาบทที่คฤหัสถ์รักษาอยู่เป็นประจำ เรียกว่า นิจจศีล มีสิกขาบทไว้สำหรับเป็นข้อฝึกความประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อย ๕ ประการ ได้แก่
 - ๑) เว้นจากการปลงชีวิตของสัตว์ที่มีชีวิต (ปาณาติปาตา เวรมณี)
 - ๒) เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (อทินนาทานา เวรมณี)

^{๔๐} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิยาตอ), **วิปัสสนานัย เล่ม ๑**, ตรวจชำระโดย พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), แปลและเรียบเรียงโดย พระคันธสารากวีวงศ์, (นครปฐม : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗.

- ๓) เว้นจากการประพาศิผิตในกาม (กามสุมิจจาจารา เวมณี)
- ๔) เว้นจากการพูดเท็จ (มุสวาทา เวมณี)
- ๕) เว้นจากการดื่มของมึนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชชปมาทัญฐานา เวมณี)^{๔๒}

หลักความประพฤติพื้นฐานของมนุษย์มีจุดหมายที่เหมือนกันคือ การมีชีวิตที่ไม่มีโทษภัย อยู่ในสังคมที่เป็นปกติสุข จึงสร้างกฎระเบียบขึ้นในสังคม คือ ๕ จึงปรากฏชัดเจนในสังคม เป็นระเบียบปฏิบัติของสังคม ได้การทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกัน โดยความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และมีอันสงส้อย่างต่อเนื่อง ท่านจึงกล่าวว่า

ปณจสิล สพุพกาลิก หมายความว่า คือ ๕ เป็นของมีอยู่ตลอดกาลทุกยุคทุกสมัย ซึ่งกล่าวไว้ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาหลายคัมภีร์ว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นหรือแม้มิได้เสด็จอุบัติขึ้นตามคือ ๕ และองค์ (กรรมบถ) ๑๐ นี้ก็มีอยู่ในโลก แต่เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งหลายบ้าง ทรงชักนำและชักชวนให้สมาทานศีลนั้นๆ ในกาลใด สมัยนั้น เมื่อพระพุทธเจ้ามิได้เสด็จอุบัติขึ้น พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายบ้าง ทำสมณะและพราหมณ์ทั้งหลายผู้ประพฤติธรรมเป็นกรรมวาทีบ้าง พระจักรพรรดิมหाराชบ้าง พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายบ้าง ต่างชักชวนและทรงชักจูงประชาชนให้สมาทานศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ นั้น^{๔๓}

เพราะฉะนั้น คือ ๕ จึงเป็นหลักสำหรับประพฤตินั้นพื้นฐานของคนในสังคม ที่สมควรแก่ชนทุกเพศทุกวัย เพราะเป็นเครื่องส่งเสริมคุณความดี มีจรรยาบรรณที่เรียบร้อย เป็นหลักความประพฤติตามหลักสากล ไม่เกี่ยวกับสมัยนิยมของยุคหรือท้องถิ่นหรือข้อห้ามต่างๆ ของชนบทรณนิยมประเพณี จึงถือได้ว่าหลักความประพฤติที่เรียกว่า คือ ๕ นี้เป็นมาตรฐานวัดความเจริญและเสื่อมโทรมของสังคมได้เป็นอย่างดี

๒. คือ ๘ เป็นสิกขาบทที่คฤหัสถ์สมาทานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ เรียกว่า อุโบสถศีล มีสิกขาบทไว้สำหรับเป็นข้อฝึกความประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อย ๘ ประการ ได้แก่

- ๑) เว้นจากการปลงชีวิตของสัตว์ที่มีชีวิต (ปาณาติปาตา เวมณี)
- ๒) เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (อทินนาทานา เวมณี)

^{๔๒} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕๘.

^{๔๓} ธนิต อยู่โพธิ์, **อานิสงส์ศีล ๕**, หน้า ๔.

- ๓) เว้นจากการประพาศิพิตในกาม (กามสุมิจฉาจารา เวมณี)
 ๔) เว้นจากการพูดเท็จ (มุสวาทา เวมณี)
 ๕) เว้นจากการดื่มของมึนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชชปมาทัญญานา เวมณี)
 ๖) เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล (วิกาลโภชนา เวมณี)
 ๗) เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การตัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง (นัจจิตตวาทิตวิสูกทัสสนา มาลาคันทวิเลปนธารณมัณฑนวิภูสนัญญานา เวมณี)
 ๘) เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรือหูกาฟูมเพื่อย (อุจจาสนนมหาสนา เวมณี)^{๔๔}

การประพาศิปฏิบัติสำหรับภุคหัตถ์ในระดับสูงกว่าพื้นฐานโดยทั่วไป (ศีล ๕) คือ อุโบสถหรือศีล ๘ ซึ่งในคัมภีร์บาลีไม่ปรากฏว่า ศีล หรือสิกขาบท มีปรากฏคำว่า “อฏฐงคสมนุสาคโต อุโปสโต” แปลว่า อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘^{๔๕} ซึ่งเป็นศีลที่รักษาในวันอุโบสถ ได้แก่ ศีล ๘ ที่อุบาสกอุบาสิกาสมาทานรักษา เป็นการจำศีลในวันพระ คือ ขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ ในเดือนขาด^{๔๖} การรักษาศีลอุโบสถที่กำหนดวัด เพราะอุบาสกอุบาสิกาต้องประกอบกิจการงานของตน จึงกำหนดเวลาสำหรับรักษาด้วยคือว่า การรักษาศีลอุโบสถเป็นศีลที่มีสมรรถภาพทางจิตใจ มีความประพาศิตามแบบอย่างพระอรียะ ท่านจึงกล่าวว่า “พระอนาคาบุคคลผู้เป็นฆราวาส ท่านรักษาศีลอุโบสถศีลโดยอัตโนมัติเป็นประจำด้วยอำนาจอรียมรรคโดยไม่ต้องสมาทาน”^{๔๗}

ความประพาศิตั้งงามขึ้นอุโบสถศีลหรือศีล ๘ เน้นการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา อุโบสถศีลมีพื้นฐานจากนิจศีล แต่อุโบสถศีลเน้นการปฏิบัติมากขึ้นและยากต่อการปฏิบัติด้วย มีข้อกำหนดที่เป็นสิกขาบทที่ละเอียดอ่อน เมื่อพิจารณาตามข้อฝึกปฏิบัติแล้วก็จะทราบได้ถึงความเป็นอยู่ของพระอรียบุคคล รวมทั้งวิถีชีวิตของพระอรียบุคคลด้วย ว่าท่านได้ผ่านขั้นตอนของการฝึกปฏิบัติมาอย่างยากลำบากอย่างไร โดยเทียบเคียงกับประพาศิปฏิบัติตามหลักอุโบสถศีล

^{๔๔} อญ. อฏฐก. (บาลี) ๒๓/๔๑/๒๐๔-๒๐๖, อญ. อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓-๓๐๕.

^{๔๕} อญ. อฏฐก. (บาลี) ๒๓/๔๑/๒๐๔, อญ. อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓.

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๖๔-๕๖๕.

^{๔๗} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์ศีล ๕, หน้า ๑๗.

หากเป็นหลักประพฤติปฏิบัติของพระอริยบุคคลยุ่งยากลำบากมากกว่านี้อย่างแน่นอน แต่ยังมีข้อพิจารณาเพิ่มเติมเกี่ยวกับศีล ๘ กับอุโบสถศีลมีความต่างกันอย่างไร

สำหรับศีลอุโบสถข้อที่ ๓ จะมีความแตกต่างจากนิจศีล (กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี) คือ เว้นจากการประพฤติดิพรหมจรรย์เป็นการเว้นขาดจากการเสพอสังขาร* เป็นความมุ่งหมายในศีลข้อนี้ อันเป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ แต่เป้าหมายสูงสุดคือความบริสุทธิ์ของจิตใจ จึงจะสำเร็จเป็นพรหมจรรย์ที่แท้จริง การเสพอสังขารจึงมีราคาเป็นเหตุ พรหมจรรย์จะบริสุทธิ์ได้ด้วยการงดเว้น จากอสังขาร ไม่มีทั้งกาย วาจา และจิตใจ สติกับราคะ สติสัมปชัญญะกับพยาบาทเป็นของคู่กัน ถ้าไม่ประสงค์ในราคะกับพยาบาทก็ต้องทำสติและสัมปชัญญะให้สมบูรณ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต อุโบสถสูตรว่า

พระอรหันต์ทั้งหลายละกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกลเว้นจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้านตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกลเว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้านตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ได้ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าใจแล้ว^{๔๘}

ความหมายของพรหมจรรย์คือ การครองชีวิตอย่างประเสริฐ เป็นอริยมรรคดำเนินไปสู่ความดับทุกข์ ประโยชน์อันเนื่องมาจากการประพฤติดิพรหมจรรย์ ที่เป็นจุดมุ่งหมายในระดับของอุโบสถศีล มีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นการละกามสุข* ได้ในระดับหนึ่ง การประพฤติปฏิบัติตามหลักอุโบสถศีลจึงเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี

๒) องค์ประกอบของศีล ๕

ศีล ๕ จัดเป็นสิกขาบท แต่เป็นสิกขาบทสำหรับภุคหัสถ์^{๔๙} ใช้ในฐานะเป็นข้อฝึกหัดของชาวพุทธคฤหัสถ์ หรืออภิวุฒิภาวะประพฤติดิพรหมจรรย์ของอริยสาวกฝ่ายฆราวาสเรียกว่า สิกขาบท ๕ เช่นในสังคีตสูตร จัดสิกขาบทไว้ ๕ อย่าง คือ “(๑) ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจาก

* อสังขาร หมายถึง ธรรมของอสังขาร มีหลายหมวด เช่น อสังขาร ๓ มีปราสาจากศรัทธา ปราสาจากหิริ เป็นต้น. ในคำว่า “ทอดกายเพื่อเสพอสังขารที่ดี” หมายถึง เมถุนธรรม คือ การร่วมประเวณี อังใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๒๒-๕๒๓.

^{๔๘} อัง กุฏฐก. (บาลี) ๒๓/๔๑/๒๐๔-๒๐๖, อัง กุฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๔.

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

การฆ่าสัตว์) (๒) อทินนาทานา เวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องจงดเว้นจากการลักทรัพย์) (๓) กามสุมิฉา
 ณาจาราเวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องจงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม) (๔) มุสาวาทา เวรมณี (เจตนา
 เป็นเครื่องจงดเว้นจากการพูดเท็จ) (๕) สุราเมรยมัชชปาตัญญานา เวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องจงดเว้น
 จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)^{๕๐}

ศีล ๕ หรือสิกขาบท ๕ นี้เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำชั่วโดยการรักษา
 กาย วาจา ให้เป็นปกติ ด้วยการจงดเว้นจากบาปกรรม ๕ อย่าง ที่พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นภัยและเวร
 คือ (๑) ปาณาติบาต การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป (๒) อทินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
 มิได้ให้ (๓) กามสุมิฉาจาร การประพฤติดิฉินทั้งหลาย (๔) มุสาวาท การพูดเท็จ (๕) สุรา
 เมรยมัชชปาตัญญานา เหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในเพราะสุราเมรัยและของมีนเมา^{๕๑}

ผู้กระทำบาปกรรมทั้ง ๕ ดังกล่าว แม้เพียงอย่างเดียวหนึ่ง ชื่อว่าผู้ทุศีล เพราะ
 กระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับศีล นอกจากจะเรียกผู้ประกอบกรรมทำอกุศลบาปกรรม ๕ ดังกล่าวมานี้
 ว่าเป็นทุศีลแล้ว ท่านเรียกว่า ผู้สร้างเวร (เวรการโก) คือ เป็นผู้มีเจตนาฆ่าซึ่งภัย และเวรเป็นเหตุ
 ให้ได้รับทุกข์ในอบายภูมิในทุกคติภพ และเมื่อเกิดในสุคติภพก็เป็นสพกรรม มีเกิดมาอายุสั้นเป็นต้น
 ศีล ๕ หรือสิกขาบท ๕ มุ่งหมายเพื่อให้งดเว้นจากภัยและเวรทั้ง ๕ โดยมุ่งเจตนาคือ ความตั้งใจ
 เป็นสำคัญ เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบศีล ๕ มากขึ้น จึงขออธิบายรายละเอียดอื่นๆ เพิ่มเติม ดังนี้

ศีลข้อที่ ๑ ได้แก่ เว้นจากปาณาติบาต หมายถึง เว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตกลง
 ไป ศีลข้อนี้มีความหมายกว้างรวมถึงชีวิตสัตว์ทุกชนิดที่มีชีวิต การเบียดเบียนชีวิตให้ถึงกับตาย
 นอกจากคิดศีลแล้วยังถือว่าเป็นบาป (ความชั่ว) จะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. คุณ สัตว์ที่มีคุณมาก ฆ่าก็มีโทษมาก ฆ่าสัตว์มีคุณน้อยก็มีโทษน้อย เช่น ฆ่าพระ
 อรหันต์มีโทษมากกว่าฆ่าปุถุชน ฆ่าสัตว์ช่วยงานมีโทษมากกว่าสัตว์คู่ร้าย เป็นต้น

๒. ขนาดกาย สำหรับสัตว์จำพวกเดรัจฉานที่ไม่มีคุณก็เหมือนกัน ฆ่าสัตว์ใหญ่มีโทษ
 มาก ฆ่าสัตว์น้อยมีโทษน้อย

๓. ความพยายาม มีความพยายามมากในการฆ่ามีโทษมาก มีความพยายามน้อยมีคุณน้อย

^{๕๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๓.

^{๕๑} ส. สพ. (บาลี) ๑๘/๓๐๓/๒๒๕, ส. สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

๔. กิเลสหรือเจตนา กิเลสหรือเจตนาแรงจะมีโทษมาก แต่หากกิเลสหรือเจตนาอ่อน โทษก็น้อย เช่น ฆ่าด้วยโทสะหรือจงใจในเกลียดชัง มีโทษมากกว่าฆ่าด้วยป้องกันตัว^{๕๒}

หลักเกณฑ์การกระทำเพื่อกำหนดได้ว่าเป็นการละเมิดศีลข้อปาณาติบาต พระอรรถกถาจารย์ได้จัดวางองค์ประกอบการละเมิดไว้ว่า สัตว์มีชีวิต ๑ ความเป็นผู้สำคัญว่าสัตว์มีชีวิต (รู้ยู่ว่า สัตว์มีชีวิต) ๑ จิตคิดจะฆ่า ๑ ความพยายาม ๑ สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ๑^{๕๓} ผู้รักษาศีลชื่อว่า ศีลขาดก็ต่อเมื่อกระทำครบองค์ ๕ นี้

ศีลข้อที่ ๒ ได้แก่ เว้นจากอทินนาทาน หมายถึง การไม่ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ ด้วยอาการขโมย หมายความว่า การไม่เบียดเบียนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านทรัพย์สินของบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับอนุญาต การลักขโมยจะมีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งของและคุณงามความดีของเจ้าของทรัพย์ ถ้าสิ่งของมีค่ามากประกอบกับคุณงามความดีของเจ้าของทรัพย์มีมากย่อมมีโทษมาก ถ้าสิ่งของเล็กน้อยโทษก็มีน้อย นอกจากนี้ต้องประกอบด้วยกิเลสกับความพยายามอีก เช่น ถ้าสิ่งของมีค่าเสมอกันกับคุณงามความดีของเจ้าของทรัพย์ ผู้ลักขโมยมีความปรารถนาอยากได้และมีความพยายามมากก็จะโทษมาก แต่ถ้าของนั้นได้มาง่าย มีความปรารถนาอยากได้น้อยก็จะ มีโทษน้อย

องค์ประกอบของอทินนาทาน มีองค์ ๕ คือ ถือเอาสิ่งของบุคคลอื่นหวงแหน ๑ รู้ว่าของนั้นเป็นของที่เขาหวงแหน ๑ จิตคิดจะลัก ๑ มีความพยายาม ๑ ลักของนั้นได้มาด้วยความพยายามนั้น ๑^{๕๔} เมื่อกระทำครบองค์ ๕ นี้ เรียกว่าขาดศีล แต่เมื่อไม่ครบองค์ประกอบก็ได้ชื่อว่า ต่างพร้อย

ศีลข้อที่ ๓ ได้แก่ เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือการไม่ประพฤตินอกกามทั้งหลาย หมายความว่า งดเว้นจากความประพฤติที่จะล่วงละเมิดคู่ครองหรือการไม่ล่วงเกินขอบเขตแห่งความเป็นสามีภรรยา กัน ซึ่งดำเนินไปทางกาย ในกามประพฤติเมถุนด้วยประสงค์ในการเสพอสังกัม โดยมิเจตนาล่วงเกินอคมนิยฐาน การประพฤติกามเมสุมิฉฉาจารจะมีโทษมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับคุณงามความดีของผู้ถูกละเมิด ความแรงของกิเลสและความพยายาม กล่าวคือ ผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยความดีมาก ย่อมมีโทษมาก ส่วนผู้ประกอบด้วยความดีน้อยย่อมมีโทษน้อย

^{๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗๗๓.

^{๕๓} มงคล. (บาลี) ๑/๒๐๒/๒๐๒.

^{๕๔} มงคล. (บาลี) ๑/๒๐๓/๒๐๒-๒๐๓.

กว่า แต่หากมีความพอใจด้วยกัน มีความปรารถนาและความพยายามมากมีโทษมาก มีความปรารถนาและความพยายามน้อยโทษก็น้อย เป็นต้น^{๕๕}

องค์ประกอบของกาเมศุมิจฉาจารย์มืองค์ ๔ คือ วัตถุอันไม่ควรถึง (สตรีหรือบุรุษที่ ไม่ควรละเมิด) ๑ จิตคิดจะเสพ ๑ มีความพยายามในการเสพ ๑ ยังมรรคให้ถึงมรรค (อวัยวะให้ถึงกัน)^{๕๖} เมื่อกระทำครบองค์ ๔ นี้ชื่อว่า สิลขาด ถ้าไม่ครบองค์คือว่าค้างพร้อย

ศีลข้อที่ ๔ ได้แก่ การเว้นจากมุสาวาท คือ การไม่ประพฤติด้วยวาจาที่กล่าวเท็จ หมายความว่า เว้นจากความประพฤตินในการกล่าวด้วยคำพูดที่บิดเบือนจากความเป็นจริง โดยมีความจงใจเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจผิดว่า คำกล่าวเท็จนั้นเป็นความจริง โดยการแสดงออกทางกาย วาจา การแสดงออกทางกายนั้น หมายถึง กิริยาอาการที่แสดงให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น การเขียนจดหมายที่เป็นเท็จ การทำรายงานหลักฐานเท็จ ปลอมแปลงเอกสารหรือหลักฐาน ทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ รวมถึงการแสดงกิริยาอย่างคนใบ้ เป็นการให้สัญญาณทำให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น การสั่นศีรษะ พยักหน้า ทำมือ เป็นต้น ส่วนด้านวาจา หมายถึง คำพูดที่ไม่มีสาระหรือหาประโยชน์ไม่ได้ การพูดเท็จจะมีโทษมากหรือน้อย “แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอนเป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็กน้อยและแล้วแต่ตัวผู้พูด เช่น คฤหัสถ์จะไม่ให้ของของตนก็พูดไปว่า ไม่มี ก็ยังมีโทษน้อย ถ้าเป็นพยานเท็จก็มีโทษมาก สำหรับบรรพชิตพูดเล่นมีโทษน้อย จงใจบอกของที่ไม่เคยเห็นว่าเห็นโทษมาก”^{๕๗}

องค์ประกอบของมุสาวาทมืองค์ ๔ คือ เรื่องไม่จริง ๑ จิตคิดที่จะพูดให้ผิด ๑ มีความพยายามเกิดจากความตั้งใจ ๑ ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น ๑^{๕๘} เมื่อกล่าววาจาครบองค์ ๔ ชื่อว่า สิลขาด ถ้าไม่ครบองค์ ถือว่าค้างพร้อยไม่ติงาม

ศีลข้อที่ ๕ ได้แก่ การเว้นจากการดื่มสุราและเมรัย คือ การไม่เสพของมีนเมา หมายความว่า สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ เป็นสิ่งที่ควรงดเว้น เพราะสุราและเมรัยเหตุให้ผู้ดื่มมีนเมา ขาดความยังคิด หลงลืมสติ สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับโทษของการดื่มสุราเมรัย ๖ ประการ ในที่ฉนิกาย ปาฎิกวรรค สิงคาลกสูตร ความว่า

^{๕๕} มจกค. (บาลี) ๑/๒๐๕/๒๐๔.

^{๕๖} มจกค. (บาลี) ๑/๒๐๕/๒๐๕.

^{๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๗๑.

^{๕๘} มจกค. (บาลี) ๑/๒๑๑/๒๐๘.

คฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการค้ำน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการ คือ ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ค้ำพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุไม่รู้จักอายุ ๑ เป็นเหตุทอนปัญญา^{๕๕}

การค้ำน้ำเมานอกจากมีโทษทางร่างกายและจิตใจ อันเป็นการบั่นทอนสติปัญญาของตนเองแล้ว ยังมีโทษกระทบโดยตรงต่อสังคม เพราะศีลข้อที่ ๕ นี้เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทขาดสติสัมปชัญญะจึงเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่นๆ ได้ทั้งหมด ปัญหาต่างๆ ทางสังคม อันสืบเนื่องจากสุราและเมรัยตลอดถึงของมีนเมาประเภทต่างๆ มาตรการ โจรกรรม การข่มขืน การหลอกลวง และอุบัติเหตุต่างๆ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

... ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็ไม่เคยได้เห็น ไม่เคยได้ฟังมาอย่างนั้นเลยว่า ‘คนผู้นี้เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ พระราชาจับเขาแล้วประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์ เพราะการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นเหตุ’ แต่ถ้าบาปกรรมของเขานั้นเองปรากฏให้รู้ว่า ‘คนผู้นี้ฆ่าบุรุษหรือสตรีต่อมาพระราชาจับเขาแล้วประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์เพราะการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นเหตุ’ เธอทั้งหลายเคยได้เห็น เคยได้ฟังบาปกรรมเช่นนี้บ้างหรือไม่^{๕๖}

ศีลข้อที่ ๕ นี้เป็นสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เพื่ออนุเคราะห์ประโยชน์แก่กุลแก่สัตว์ทั้งปวง เป็นหลักการที่สำคัญสำหรับเสนอแนะวิธีการปฏิบัติแก่หมู่ชนผู้ตั้งอยู่ในความประมาทให้ตั้งมั่นอยู่ในอัปมาทธรรม เพราะความไม่ประมาทเป็นยอดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่ประมาทนี้ เมื่อไม่ประมาทแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป^{๕๗}

จากพุทธพจน์ข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ความไม่ประมาทเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าเน้น และการบัญญัติศีลข้อนี้ ก็เพื่อการรักษาคนไม่ให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งเป็นสิ่งทำลายสติสัมปชัญญะของคนเราได้มากที่สุด ในการป้องกันตนเองที่ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติด โดยเฉพาะสุรามรัยนี้ ที่จะเป็นสาเหตุสำคัญในการล่วงละเมิดสิกขาบทที่สมาทานแล้วเพื่อความเข้าใจในศีลข้อนี้ให้มากยิ่งขึ้น จึงควรพิจารณาถึงจุดมุ่งมาดในการบัญญัติศีลข้อที่ ๕ ก็เพื่อความไม่มี

^{๕๕} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๔๘/๑๕๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒-๒๐๓.

^{๕๖} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๒/๑๗๘/๑๕๗-๑๕๘, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๒/๑๗๘/๒๕๖.

^{๕๗} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๕๕/๑๐, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๕๕/๑๑.

ภัย ความไม่มีเวร ความไม่มีทุกข์ เพื่อความรู้ชัดในกิจที่ควรทำในอดีต อนาคต และปัจจุบัน เพื่อความมีสติตั้งมั่นคงอยู่เสมอ ความเป็นผู้มีความเที่ยงตรง เพื่อความเป็นผู้ฉลาดรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อนี้ก็เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าโทษของอบายมุขนั้นมีผลร้าย เป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อมทั้งหลายหรือที่เรียกว่าต่างเป็นความเสื่อมจากความดี เพราะเหตุแห่งการบัญญัติศีลข้อนี้ จึงเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้ละเมิดสิกขาบทอีก ๔ ข้อข้างต้นนั้น

๒.๒ สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันได้ดี หรือเป็นธรรมที่ทำให้หมู่คณะดำรงอยู่ได้ด้วยดีมี ๖ ประการ^{๖๒} ดังที่พระพุทธเจ้ารับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน”^{๖๓} คำว่า “เพื่อความเป็นอันเดียวกัน หมายถึงความเป็นเอกภาพ ไม่ก่อความแตกแยก”^{๖๔} ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละข้อต่อไปนี้

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตาทายกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้า และลับหลัง สาราณียธรรมแม้ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน^{๖๕}

คำว่า “เมตตาทายกรรม หมายถึงทายกรรมที่พึงทำด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา และเมตตาวชิกรรม เมตตามโนกรรม”^{๖๖} คือการกระทำต่อกันด้วยความเมตตา ไม่ว่าจะป็นกิริยาอาการร่วมกันทำกิจกรรม ทำธุรกิจ ต้องทำด้วยอาการสุภาพไม่ให้กระทบกระเทือนหรือเป็นการทำร้ายผู้อื่น คือ มีใจเมตตาแล้วทำงานต่างๆ ตามความเมตตาที่มีอยู่ในใจนั้น เช่น ลูกศิษย์มาโรงเรียนสายแทนที่ครูจะมีทำที่ฮึดฮัดลงโทษโดยทันที ถ้ามีเมตตาทายกรรม ก็อาจเรียกลูกศิษย์ไปซักถามถึงเหตุ

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๔๔๓.

^{๖๓} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๕๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑.

^{๖๔} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๕๒/๓๐๒, อ.จ.ภ.อ. (บาลี) ๓/๑๒/๑๐๔.

^{๖๕} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๕๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑.

^{๖๖} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๕๒/๓๐๒, อ.จ.ภ.อ. (บาลี) ๓/๑๒/๑๐๔.

ที่ทำให้มาสาย พิจารณาว่ามีเหตุผลสมควรหรือไม่ ถ้าเหตุผลไม่สมควรก็ต้องอธิบาย และให้นักเรียนแก้ไขเสีย ถ้าเป็นเหตุผลจำเป็นก็พิจารณาว่าจะช่วยได้อย่างไรบ้าง เราคงฟังเรื่องนักเรียนต่างจังหวัดที่ยากจนบางคนมาโรงเรียนสายเพราะต้องดูแลพ่อซึ่งพิการ หรือบางคนต้องขาดเรียนเพราะต้องเปลี่ยนเครื่องแต่งกายกับน้องผลิตภัณฑ์มาเรียน หากปราศจากความเมตตาจากกรรมแล้วก็อาจลงโทษศิษย์โดยไม่สมควร ในกรณีการทำงานหรือกิจกรรมร่วมกัน ถ้าขาดความเมตตาทำอะไรไม่นึกถึงใจคนอื่นก็อยู่ร่วมกันไม่ได้ เช่น คนอื่นเข้าแถวซื้อบัตร แต่คนที่ขาดเมตตาจากกรรมเข้าไปแทรกแถวตามใจตัว ก็ต้องเกิดการวิวาทหรือการละเมียดระเบียบ หรือคนขับรถที่ใช้ถนนร่วมกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งขอลากแต่อีกฝ่ายหนึ่งขาดเมตตาจากกรรมแกล้งปิดทางเสีย ก็อาจเกิดอุบัติเหตุหรือทะเลาะวิวาทถึงฆ่าฟันกันได้ กิริยาท่าทางที่ไม่ดี เช่น ใช้สายตาดูหมิ่น ทำอาการกระแทกกระทั้นใส่ผู้อื่น เหล่านี้เป็นกรกระทำแบบขาดเมตตาและเป็นการทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะทั้งสิ้น^{๖๗}

๒. ตั้งมั่นเมตตาวิกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง
 สาราณียธรรมเมื่อนี้ ...^{๖๘}

เมตตาวิกรรม คือ การพูดจาปราศรัยหรือติดต่อกันทางภาษา เช่น การเขียนจดหมาย ซึ่งก่อปรด้วยความเมตตา พูดจាកันด้วยไมตรีจิต อ่อนหวาน นุ่มนวล ไม่ใช่คำตำหนิที่รุนแรงหรือทำลายน้ำใจกัน ไม่ด่าว่ากันด้วยถ้อยคำหยาบคาย แต่ใช้ถ้อยคำเพื่อแนะนำตักเตือนสั่งสอนด้วยความหวังดี ซึ่งให้เห็นว่าการพูดนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของฝ่ายที่ฟัง ไม่พูดเพื่อหาประโยชน์ใส่ตัวผู้พูด ไม่พูดถากถาง ให้ภัยหรือทำลายประโยชน์อันชอบธรรมที่อื่นควรได้ ไม่พูดยุแหย่หรือทำให้คนเข้าใจผิดกัน ทะเลาะวิวาททำร้ายกัน^{๖๙}

๓. ตั้งมั่นเมตตาตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้า และลับหลัง
 สาราณียธรรมเมื่อนี้ ...^{๗๐}

การตั้งมั่นเมตตาตามโนกรรม เมตตาจากกรรมและเมตตาวิกรรมที่แท้จริงนั้นต้องประกอบด้วยเมตตาตามโนกรรมคือมีจิตคิดในทางที่ดี ที่เป็นประโยชน์แก่กันและแก่หมู่คณะ ไม่คิดถึงกันในแง่ร้าย ไม่มีทัศนคติร้ายต่อกัน พยายามคิดถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้อื่นต้องพูดหรือทำสิ่งที่เราไม่

^{๖๗} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **สาราณียธรรม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๒.

^{๖๘} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๕๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑.

^{๖๙} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **สาราณียธรรม**, หน้า ๑๑๒.

^{๗๐} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๕๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑.

พอใจ การคิดถึงประโยชน์ของผู้อื่นและของส่วนรวม การมองแง่ดี เอาใจเขามาใส่ใจเรา พยายามเข้าใจผู้อื่น เป็นลักษณะของผู้มีเมตตาตามโนกรรม^{๓๑}

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยก ลากทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรมโดยที่สุคนธ์เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีลทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรมเมื่อนี้ ...^{๓๒}

คำว่า สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยยุติธรรมโดยทั่วถึง ขอนี้คืออยู่อย่างร่วมทุกข์ร่วมสุข มีมากก็ได้มากด้วยกัน มีน้อยก็ได้น้อยร่วมกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่แก่งแย่งกัน แม้ผู้ที่ไร้สมรรถภาพหรือพิการหรือด้อยโอกาส ก็ได้รับการแบ่งปันโดยทั่วถึงด้วยเมตตาจิต ด้วยการยอมรับว่าเขาเป็นผู้นั่งในหมู่คณะที่ควรจะได้รับการดูแลให้มีความสุข ต้องขจัดความโลภและถือเอาความเสมอภาคเป็นที่ตั้ง ความเสมอภาคนี้ไม่ใช่จะต้องเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อแตกต่างเลย คนที่ทำงานมากอาจได้มากตามงานที่เขาทำ แต่ก็ไม่มากจนคนอื่นขาดแคลนหรือบางคนไม่ได้เลย เพราะคนที่ได้มากนั้นได้รางวัลจากการทำงานอยู่แล้ว การช่วยเหลือแบ่งปันให้ผู้อื่นนั้นเขายังได้บุญได้ความยกย่องนับถือและรักใคร่จากหมู่คณะและผู้ด้อยโอกาสด้วย การแบ่งปันอย่างยุติธรรมคือ คนที่ได้มากคือผู้ที่ใช้ความสามารถมาก คนได้น้อยคือผู้ใช้ความสามารถน้อย แต่ต้องไม่ได้น้อยจนกลายเป็นขาดแคลน หรือมีชีวิตที่หาความสุขไม่ได้^{๓๓}

๕. เป็นผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ค้าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณียธรรมเมื่อนี้ ...^{๓๔}

คำว่า สีสสามัญญตา มีความประพฤติเสมอภาค คือ อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน ข้อห้ามอย่างเดียวกัน และหลักการที่ใช้กับทุกคนต้องเป็นหลักการเดียวกัน เช่น ชาวป่าชาวเขามิจาริตประเพณีที่ยึดถือร่วมกันจึงอยู่ร่วมกันได้ พระสงฆ์มีศีล ๒๒๗ เท่ากัน ไม่ใช่ว่าถือศีลต่างกัน บ้านเมืองจะสงบสุขก็เมื่อกฎหมายมีหลักปฏิบัติต่อพลเมืองเสมอกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ถ้ากฎหมายปฏิบัติต่อคนมีอำนาจและคนรายอย่างหนึ่งแต่ปฏิบัติต่อคนไม่มีอำนาจหรือคนจนอีกอย่างหนึ่ง บ้านเมืองก็วุ่นวาย คนก็เป็นศัตรูกัน เช่น ถ้าคนจับรถเบนซ์ทำผิดข้อหาเดียวกันกับคนจับ

^{๓๑} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), สาราณียธรรม, หน้า ๑๑๒.

^{๓๒} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๕๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑.

^{๓๓} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), สาราณียธรรม, หน้า ๑๑๒.

^{๓๔} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๕๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑.

รดสามล้อ และตำรวจจับคนขับรดสามล้อ ไม่จับคนขับรถเบนซ์ คนขับรดสามล้อจะเกลียดตำรวจ และเกลียดคนขับรถเบนซ์ คนขับรถเบนซ์ก็จะอวดอำนาจและทำผิดกฎจราจรมากขึ้น ระเบียบของการจราจรและทัศนคติของคนที่มีต่อกันจะเสียไป

นอกจากทุกคนจะต้องยึดถือหรือปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบเดียวกัน ใช้ระเบียบเดียวกัน ในการปกครอง การบริหาร การแบ่งสรรปันส่วนแล้ว ยังต้องช่วยกันรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ โดยพิจารณาถึงผลไม่ให้เป็นการประทุพติที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ คือทุกคนปฏิบัติตามระเบียบด้วยความตั้งใจดีต่อหมู่คณะเหมือนกัน เว้นการปฏิบัติชั่วซึ่งจะทำให้หมู่คณะเสื่อมเสียเหมือนกัน ทั้งนี้พระพุทธเจ้าได้สอนให้บุคคลมีศีล คือมีอหังคารและความประพฤติทางกาย วาจา ใจ อยู่ในระดับเดียวกัน ด้วยถือว่าศีลที่บุคคลมีอยู่ประจำตัวย่อมเป็นเครื่องจัดระเบียบให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย^{๓๕}

๖. เป็นผู้มีทิวาญญิตโดยทิวาญญิตอันประเสริฐ เป็นนิตยานิกธรรม เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารี ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง สาราณีธรรมแม่นี้ ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความ สงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอัน เดียวกัน^{๓๖}

คำว่า ทิวาญญิตสามัญญตา คือมีความเห็นเสมอกัน มีความเห็นไปในทางเดียวกันแต่จะต้อง เป็นสัมมาทิวาญญิต คือ เป็นความเห็นที่ชอบด้วยเหตุผลและเป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ เป็นความเห็นที่จะ สร้างความสุขให้แก่ส่วนรวม ความเห็นที่เสมอกันนี้เป็นข้อสำคัญให้มีการประทุพติเสมอกัน และ มีการแบ่งปันโดยชอบธรรม^{๓๗}

เมื่อพิจารณาสรานีธรรม ๖ แล้วจะเห็นว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้มนุษย์คิดถึง ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันอย่างคณิตศาสตร์ คือเท่ากันโดยขนาดหรือจำนวน โดยไม่ คำนึงถึงอะไรเลย เพราะความเท่าเทียมกันอย่างนั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้จริงทุกเรื่อง และไม่ใช้ ความสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์ แต่เป็นการทำให้มนุษย์คิดอย่างเครื่องคิดเลขดำเนินชีวิตอย่างเครื่องจักร พระพุทธศาสนาเน้นเมตตาธรรมทั้งกาย วาจา ใจ เป็นหลัก และด้วยหลักนี้แม้ผู้ที่อยู่ในสังคมบางคน จะไม่ได้แข็งแรงเพราะเป็นบุคคลไร้ความสามารถ บุคคลเหล่านี้ก็ยังได้รับการดูแลอย่างดีด้วยเมตตา

^{๓๕} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), สาราณีธรรม, หน้า ๑๑๒.

^{๓๖} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๕๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑.

^{๓๗} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), สาราณีธรรม, หน้า ๑๑๒.

ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ยังเท่าเทียมกัน หลักเมตตาธรรมนี้เองเป็นเครื่องแสดงความเป็นมนุษย์ และความสัมพันธ์กันแบบมนุษย์ ซึ่งสัตว์หรือเครื่องจักรทำไม่ได้

สาราณียกรรม ๖ นี้มีอยู่ที่ใดย่อมนำซึ่งความระลึกถึงกัน ณ ที่นั้น ผู้ที่ประพฤติตาม หลักธรรมดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็น คนโศภกะ คือ ผู้ทำหุ่กณะให้งามและยังหุ่กณะให้เป็นสุขใน ภายหน้า ตรงกันข้ามกับ คนปโทสกะ คือ ผู้ประทุษร้ายหุ่กณะให้เดือดร้อนและให้ผลเป็นทุกข์ ในภายหน้าด้วย เพราะฉะนั้น ผู้ประกอบด้วยสาราณียกรรม ๖ จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ทำให้หุ่กณะดำรง อยู่ได้ด้วยดี ยังประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและภายหน้าให้เกิดขึ้นแก่หุ่กณะตน

๒.๓ สัปปริสธรรม ๗

สัปปริสธรรม หมายถึงธรรมของสัตว์บุรุษ หรือคุณสมบัติของคนดีธรรมของผู้ดี ธรรมที่ ทำให้เป็นสัตว์บุรุษ^{๑๔} ในพระสูตรต้นตปิฎกที่มณีกาย ปาฎิกวรรค สังคีตสูตร^{๑๕} ท่านแบ่งออกเป็น ๗ ประการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

๑. ทัมมัญญตา (รู้จักเหตุ) ความรู้จักธรรม รู้หลัก คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้ หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าการปกครองตามราช ประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึง จะเกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้นๆ เป็นต้น

๒. อัตถัญญตา (ผู้รู้จักผล) ความรู้จักอรรถ หรือรู้ความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไป ตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้นๆ มีความหมายอย่างไร หลักนั้นๆมีความมุ่งหมาย อย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อย่างไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมาย อย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้ เป็นต้น

๓. อัตถัญญตา (ความรู้จักตน) คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๑๒.

^{๑๕} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๓๐/๒๒๒, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

๔. มัตตัญญา (ความรู้จักประมาณ) คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการจ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕. กาลัญญา (ความรู้จักกาล) คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติกรต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

๖. ปริสัจญญา (รู้จักชุมชน) คือความรู้จักบริษัท และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้เป็นต้น

๗. ปุคคลัญญา หรือ ปุคคลปโรปรัญญา (ความรู้จักบุคคล) คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยว่าดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

ภิกษุผู้ประกอบด้วยสี่ปรัสธรรม ๗ ประการนี้ ชื่อว่า เป็นผู้ประกอบด้วยสังฆคุณครบ ๘ แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระเจ้าจักรพรรดิ ก็ทรงประกอบธรรมเหล่านี้

๒.๔ ไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึงสิกขาสาม หรือข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง คือ อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา เรียกร่างๆ สั้นๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา^{๕๐}

เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเน้นเรื่องการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตให้รู้จักกำจัดความทุกข์ ความเดือดร้อนด้วยการพิจารณาค้นเหตุของความทุกข์ แล้วแก้ไขให้ถูกทางไม่ให้เชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล สอนให้พึ่งตนเองในการประกอบคุณงามความดี ยกระดับชีวิตของตนให้สูงขึ้น ไม่สอนให้คิด แต่จะเอาดีด้วยการอ่อนนอบนวงสรวง พระพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตที่ดีคือ ชีวิตที่มีไตรสิกขา คือ ระบบการดำเนินชีวิต มี ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๒๑.

ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา องค์ประกอบ ๓ ด้านนี้ ดำเนินไปด้วยกัน เป็นเหตุปัจจัยแก่กัน ไม่แยกจากกัน การศึกษา ๓ ด้าน^{๕๑} มีดังนี้

๑) อริสติกศึกษา คือสมათานศึกษาอยู่ในลักษณะที่หลาย^{๕๒} เป็นการศึกษาและการประพฤติดี ถูกต้อง ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน รวมถึงความเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ นับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และโลก ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต โดยสรุปก็คือ การปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อย ทั้งกาย วาจา และทั้งส่วนตัว สังคม และสิ่งแวดล้อม

๒) อริจิตตศึกษา คือ การได้บรรลุจุดตถุธรรมที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่^{๕๓} เป็นขั้นที่สูงขึ้นไปกว่าสติ เรียกว่า สมาธิ ได้แก่ การที่บุคคลสามารถบังคับจิตใจของตนไว้ได้ ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ได้มากที่สุดตามที่ตนต้องการ เป็นการฝึกฝนจิต หรืออบรมจิตให้อยู่ในลักษณะที่พร้อม ที่มีสมรรถภาพที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ทางจิต ซึ่งเป็นความหมายอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่าสมาธิ พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะของจิตด้วยคำที่สำคัญมาก คือ กมฺมุณีโย แปลว่า สมควรแก่การทำงาน และคำนี้เป็นคำที่แสดงลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ คำว่าสมาธิจึงมีความหมายถึงการบังคับจิตให้ตั้งอยู่ในภาวะที่พร้อมที่สุดที่จะทำงานในทางจิต ไม่ใช่ให้บริสุทธิ์เฉยๆ สมาธิถ้าจะเรียกให้ถูกท่านเรียกว่า จิตตศึกษา แปลว่า สิ่งที่ต้องศึกษาหรืออบรมในทางบังคับจิต

๓) อริปัญญาศึกษา คือการรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”^{๕๔} หมายถึงการทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องสมบูรณ์ถึงที่สุดในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง ความสำคัญอยู่ตรงคำว่าตามที่เป็นจริง ปัญญา ศึกษา เป็นแนวทางการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งฝึกฝนอบรมให้คนเกิดความเข้าใจ และความเห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริงอย่างสมบูรณ์ เราจะเห็นแจ้งได้ก็ต่อเมื่อได้ชิมชาบและผ่านสิ่งนั้นๆ มานานด้วย

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน อ.จ.ต.ก. (บาลี) ๒๐/๘๒-๘๐/๒๒๒-๒๓๐, อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๒-๘๐/๓๐๘-๓๒๐, และ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **ไตรสิกขา**. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

^{๕๒} อ.จ.ต.ก. (บาลี) ๒๐/๘๐/๒๒๕, อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๐/๓๑๘.

^{๕๓} อ.จ.ต.ก. (บาลี) ๒๐/๘๐/๒๒๕, อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๐/๓๑๘.

^{๕๔} อ.จ.ต.ก. (บาลี) ๒๐/๘๐/๒๒๕, อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๐/๓๑๘.

ประสบการณ์ตรงของตนเองและใช้การข่มจิตใจให้เกี่ยวเนื่องอยู่กับสิ่งนั้น ด้วยการพิจารณาจนเกิดความรู้สึกในใจขึ้นมาจริงๆ ในลักษณะที่ไม่หลงไหลในสิ่งนั้นๆ ด้วยใจจริงๆ ไม่ใช่ด้วยเหตุผล

อาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาแห่งการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาทางปัญญา ให้คนรอบรู้ในสิ่งต่างๆ จนสามารถแยกเหตุแยกผลและรู้ปัจจัยต่างๆ รู้ถึงคุณและโทษ ประโยชน์และมีโทษประโยชน์

๒.๕ ทิศ ๖

คำว่า ทิศ ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ ๖ จุติศอยุโรปตัวเรา จัดเป็น ๖ ทิศ^{๔๕} ในพระสูตรต้นตปิฎก ทิฆนิกาย ปาฎิกวรรค สิงคาลกสูตร ซึ่งแปลว่า พระสูตรว่าด้วยสิงคาลกมาณพเรื่องนี้ตั้งตามชื่อบุคคลในพระสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยพระโอวาทที่ทรงแสดงแก่สิคาลหรือสิงคาลมาณพ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่มาณพชื่อสิงคาลกะ (สิคาละ หรือสิงคาละในบางแห่ง) ขณะเสด็จออกจากพระเวฬุวันจะเข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ เพื่อทรงแนะนำให้ไว้ทิศตามแบบของอริยวินัย (แบบพุทธ) ตรัสตอบว่า พระอริยสาวกเว้นจากบาปกรรม ๑๔ ประการ คือกรรมกิเลส ๔ เหตุ ๔ ประการที่ทำให้ทำบาปกรรม และอบายมุข ๖ ประการ ชื่อว่าเป็นผู้ปิดป้องทิศ ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ทรงอธิบายขยายความในภาคอุทเทสข้างต้น ดังนี้

๑. กรรมกิเลส ๔ ประการ ได้แก่ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉาจาร และมุสาวาท
๒. เหตุ ๔ ประการ ได้แก่ อคติ ๔ คือ นันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ
๓. อบายมุข ๖ ประการ ได้แก่ (๑) การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่ง ความประมาท (๒) การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน (๓) การเที่ยวคูดมหรสพ (๔) การหมกมุ่นในการเล่นการพนัน (๕) การคบคนชั่วเป็นมิตร (๖) การเกียจคร้าน

จากนั้น ทรงอธิบายอบายมุข ๖ ประการนี้โดยละเอียด แล้วทรงอธิบายเรื่องมิตร ๒ ประเภท คือ มิตรเทียม และมิตรแท้หรือมิตรมีใจดี ประเภทละ ๔ พวก แล้วทรงขยายความของมิตรแต่ละพวกทั้งฝ่ายมิตรเทียมและมิตรแท้พวกละ ๔ ๆ อีก รวมเรื่องมิตรทั้งหมดมี ๓๒ ประการ จากนั้น ทรงอธิบายเรื่องการปิดป้องทิศ ๖ โดยทรงแบ่งบุคคล ๖ ประเภท ตามจำนวนทิศทั้ง ๖ ทิศ คือ บิดา-มารดาเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องซ้าย ทาสและกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง และสมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน และทรงแนะนำให้ปฏิบัติต่อกันตาม

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๒.

หน้าที่ฝ่าย ละ ๕ ประการ (ยกเว้นหน้าที่ของสมณพราหมณ์ ซึ่งมี ๖ ประการ) เมื่อปฏิบัติได้ครบถ้วนตามหน้าที่ของทิสันั้น ๆ แล้ว ก็ชื่อว่าเป็นผู้ไหว้ทิสตามแบบอริยวินัย หรือแบบพุทธครบบริบูรณ์ ผู้ไหว้ทิสแบบนี้จะปิดป้องทิสได้สำเร็จ จบธรรมบรรยาย สิ่งกาลกามาณพมีความเลื่อมใสได้ แสดงตนเป็นอุบาสกนับถือพระรัตนตรัยตลอดชีวิต^{๘๖} ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้^{๘๗}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น สิ่งกาลกะ คหบดีบุตร ลูกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี ไหว้ทิสทั้งหลาย คือ ทิสเบื้องหน้า (ทิสตะวันออก) ทิสเบื้องขวา (ทิสใต้) ทิสเบื้องหลัง (ทิสตะวันตก) ทิสเบื้องซ้าย (ทิสเหนือ) ทิสเบื้องล่าง ทิสเบื้องบน

ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต ได้ทอดพระเนตรเห็นสิ่งกาลกะ คหบดีบุตรผู้ลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี ไหว้ทิสทั้งหลาย คือ ทิสเบื้องหน้า ทิสเบื้องขวา ทิสเบื้องซ้าย ทิสเบื้องหลัง ทิสเบื้องล่าง ทิสเบื้องบนแล้ว ได้ตรัสถามสิ่งกาลกะ คหบดีบุตรดังนี้ว่า “คหบดีบุตรเธอลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี ไหว้ทิสทั้งหลาย คือ ทิสเบื้องหน้า ทิสเบื้องขวา ทิสเบื้องหลัง ทิสเบื้องซ้าย ทิสเบื้องล่าง ทิสเบื้องบนอยู่เพราะเหตุไร”

สิ่งกาลกะ คหบดีบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บิดาของข้าพระองค์ ก่อนจะตาย ได้กล่าวไว้อย่างนี้ว่า ‘นี่แน่ะลูก เจ้าพึงไหว้ทิสทั้งหลาย’ ข้าพระองค์ สักการะ เคารพ นับถือ บูชาคำของบิดา จึงลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี ไหว้ทิสทั้งหลาย คือ ทิสเบื้องหน้า ทิสเบื้องขวา ทิสเบื้องหลัง ทิสเบื้องซ้าย ทิสเบื้องล่าง ทิสเบื้องบนอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร ในอริยวินัย (ธรรมเนียมแบบแผนของพระอริยะ) เขาไม่ไหว้ทิส ๖ กันอย่างนี้”

สิ่งกาลกะ คหบดีบุตรทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในอริยวินัย เขาไหว้ทิส ๖ กันอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ตามวิธีการ ไหว้ทิส ๖ ในอริยวินัยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

สิ่งกาลกะ คหบดีบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

^{๘๖} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย, version 1.0, บทนำ สิ่งกาลกสูตร).

^{๘๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๓-๒๔๔/๑๕๖-๑๖๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๓-๒๔๔/๒๐๐-๒๑๘.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร อริยสาวกละกรรมกิเลส (กรรมเครื่องเศร้าหมอง) ๔ ประการได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยเหตุ ๔ ประการ และไม่ข้องแวะอบายมุข (ทางเสื่อม) ๖ ประการ แห่งโภคะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากบาปกรรม ๑๔ ประการนี้แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้ปิดป้องทิส ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ทิสทั้ง ๖ ก็คือบุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคมดุจทิสที่อยู่รอบตัว

๑) ปุริตถิมทิส ทิสเบื้องหน้าคือทิสตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน ซึ่งฐานะบุตรจะต้องเลี้ยงดูตอบแทนท่าน ช่วยทำกรณงานของท่าน ดำรงวงศ์สกุลให้สมกับความเป็นทายาท

๒) ทักขิมทิส ทิสเบื้องขวาคือทิสใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักขินิยมบุคคลควรแก่การบูชา ซึ่งศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ผู้เป็นทิสเบื้องขวาคด้วยการลุกขึ้นต้อนรับ เข้าไปหา คอยรับใช้ และรับคำแนะนำต่างๆ ตั้งใจเรียนด้วยความศรัทธา รู้จักฟังเพื่อให้เกิดปัญญา ส่วนครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ดังนี้ ฝึกฝนแนะนำให้ศิษย์เป็นคนดี สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิงจนเข้าใจแจ่มแจ้ง สอนให้รู้จักรักษาตนในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี

๓) ปัจฉิมทิส ทิสเบื้องหลังคือทิสตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะมีขึ้นภายหลังและคอยเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง ซึ่งสามีพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิสเบื้องหลังดังนี้ ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้ และหาเครื่องประดับเป็นของขวัญตามโอกาสอันสมควร ส่วนภรรยาขอมอนุเคราะห์สามีด้วยการจัดบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี ไม่นอกใจ ไม่เกียจคร้าน รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้

๔) อุตตรทิส ทิสเบื้องซ้ายคือทิสเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จ ซึ่งบุคคลพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิสเบื้องซ้ายดังนี้ เผื่อแผ่แบ่งปัน พุดจามีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน ส่วนมิตรสหายขอมอนุเคราะห์ตอบคือ ช่วยรักษาป้องกันไม่ให้เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งได้ ไม่ละทิ้งกันในยามทุกข์ยาก

๕) เหนฎฐิมทิส ทิสเบื้องล่างได้แก่คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้ ซึ่งนายพึงบำรุงคนรับใช้และคนงานผู้เป็นทิสเบื้องล่างดังนี้ จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมและความสามารถ ให้รางวัลสมควรแก่งาน พยายามรักษายามเจ็บไข้ มีของ

พิเศษๆ ก็แบ่งปันให้ มีวันหยุดพักผ่อนตามโอกาสอันควร ส่วนคนรับใช้และคนงานย่อมอนุเคราะห์นายดังนี้ เริ่มทำงานก่อนนาย เลิกงานทีหลังนาย ทำงานเรียบร้อย ถือเอาแต่ของทีนายให้ นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

๖) อุปริมาทิส ทิสเบื่องบนได้แก่สมณพราหมณ์ คือพระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรมและเป็นผู้นำทางจิตใจ กฎหัตถ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์ ผู้เป็นทิสเบื่องบน จะคิดจะทำจะพูดสิ่งใดก็ทำด้วยความเมตตา ต้อนรับด้วยความเต็มใจ และอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 ส่วนพระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์กฎหัตถ์ด้วยการห้ามปรามมิให้ทำชั่วให้ทำแต่ความดี ให้ฟังเรื่องที่ยังไม่เคยฟัง เรื่องไหนฟังแล้วก็อธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี และบอกทางสวรรค์คือทางชีวิตที่มีแต่ความสุขความเจริญให้^{๔๔}

จากเนื้อหาในสังคาลกสูตร พอสรุปใจความได้ดังนี้

๑) สังคาลกมาณพเป็นบุตรของคหบดีมหาศาลคนหนึ่งของกรุงราชคฤห์ เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งคหบดีและภรรยาเป็นพระโศดาบัน แต่บุตรไม่มีศรัทธาในพระศาสนา เมื่อบิดามารดาแนะนำให้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และพระมหาเถระ มีท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ เป็นต้น ผู้เป็นบุตรมักตอบว่า เขาไม่มีกิจจะต้องไปหาสมณะเหล่านั้น การเข้าไปหาสมณะจะต้องไหว้ การน้อมตัวลงไหว้ทำให้เจ็บหลัง การนั่งคุกเข่าทำให้เจ็บเข่า การนั่งบนพื้นทำให้เสื้อผ้าแปดเปื้อน เสราหมอง เก่าเร็ว การเข้าไปนั่งใกล้ทำให้ต้องสนทนาพูดจากัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสนิทสนม และจะต้องนิมนต์ให้รับจีวร บิณฑบาต เป็นต้น ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองทรัพย์เปล่า ๆ ด้วยเหตุนี้ บิดา-มารดาจึงเลิกแนะนำต่อมา เมื่อบิดาป่วยหนัก นอนชมอยู่บนเตียง ได้สั่งสังคาลกมาณพก่อนตายให้หมั่นไหว้ทิส ทั้งนี้โดยหวังว่า สังคาลกมาณพคงไม่เข้าใจความหมาย และต้องไหว้ทิสอย่างที่คนทั่วไปไหว้ ซึ่งจะเหตุให้พระผู้มีพระภาคหรือพระอรหันตสาวกเห็นเข้าแล้วจะช่วยแนะนำให้เข้าใจความหมายตามเจตนาของตนได้

๒) ตอนเช้าตรู่ของวันที่ทรงแสดงพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูหมู่สัตว์ที่ควรโปรดตามพุทธกิจประจำวัน ทรงเห็นอุปนิสัยของสังคาลกมาณพ จึงเสด็จมาเทศน์สอนเรื่องนี้ตามที่ผู้เป็นบิดาประสงค์ และทรงมุ่งหมายให้พระธรรมเทศนานี้เป็นคิหิวินัย คือ ข้อปฏิบัติของกฎหัตถ์สืบไปด้วย คิหิวินัย หรือ คิหิปฏิบัตินี้ จึงกลายมาเป็นธรรมะสำหรับสังคมที่ชาวพุทธทั่วไปยึดถือปฏิบัติกันสืบมาจนบัดนี้

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๒.

๒.๖ สรุป

หลักธรรมที่ใช้ในการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธของโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ ได้แก่หลักธรรมดังต่อไปนี้

ศีล ๕, สาราณียธรรม ๖, สัปปริสธรรม, ไตรสิกขา, ทิศ ๖

ครูได้ให้นักเรียนรู้ความหมายของหลักธรรมข้างต้นนี้ และบอกประโยชน์และผลที่ทุกคนได้รับ หากปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวคือ มีศีล ๕ หมายถึง ข้อละเว้นการทำชั่ว ๕ อย่าง อันได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดปด ไม่ดื่มสุราเมรัย หรือของเสพติดมีนเมาทั้งหลาย ใครปฏิบัติตามได้ชีวิตจะมีความสุขความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเอง เป็นที่รักที่ชื่นชอบแก่ผู้พบเห็น

สาราณียธรรม ๖ หมายถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน อยู่ร่วมกันได้ดี โดยมีความเมตตาทางกาย ทางวาจา ทางใจ รู้จักแบ่งปัน มีความประพฤติที่ดีอยู่ในกฎระเบียบ และมีความเห็นที่เป็นไปในทางเดียวกันกับผู้อื่นที่มีเหตุมีผล

สัปปริสธรรม ซึ่งเป็นธรรมของสัตว์หรือธรรมของคนดี ได้แก่ การรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักความแตกต่างแห่งบุคคล ถ้าบุคคลทำการสิ่งใด คิดถึงความเหมาะสมความพอดีและให้ถูกต้อง สังคมก็จะมีแต่คนดีอยู่กันด้วยความสุข

ไตรสิกขา กล่าวถึงศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าบุคคลใครศึกษาศีล ทำการภาวนา ก็จะเกิดปัญญา คิดทำกิจกรรมใดๆ ก็จะประสบความสำเร็จ

ทิศ ๖ ได้แก่ ทิศเบื้องหน้า บิдамารดา ผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน ทิศเบื้องขวา หมายถึง ครูอาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยความรักและปรารถนาดี ทิศเบื้องหลัง หมายถึง บุตรภรรยาผู้เป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหายผู้เป็นช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตรายและเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ คนรับใช้และคนงานเพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่างๆ ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์หรือสมณะพราหมณ์ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ ทิศทั้ง ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคมทุกทิศที่อยู่รอบตัว ทุกทิศต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

บทที่ ๓

หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในคริสตศาสนา

ศาสนาเป็นที่พึงพอใจและเป็นศูนย์รวมให้คนได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ละเลิกกิเลสที่เกาะกินใจ ทุกคนต้องปฏิบัติตามคำสอนของศาสดาอย่างเคร่งครัดจึงจะได้ชื่อว่าเป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนาที่ตนนับถือ โดยเฉพาะคริสต์ศาสนาหลักธรรมที่ทุกคนต้องปฏิบัติและจำใจใจคือบัญญัติ ๑๐ ประการ ที่นักเรียนทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาคริสต์ต้องเรียนรู้ในคัมภีร์และจำได้อย่างแม่นยำ

๓.๑ บัญญัติ ๑๐ ประการ

บัญญัติ ๑๐ ประการ เป็นคัมภีร์ที่พระเจ้าได้บัญญัติไว้ ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมที่พระองค์ทรงมอบให้มนุษย์ทุกคนได้ปฏิบัติเพื่อความสุขในโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งนักเรียนในโรงเรียนพระมารดาอิมมาคูเลาะห์ ไม่ว่าจะเป็นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธหรือนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบัญญัติ ๑๐ ประการเป็นอย่างดี เพราะทุกคนจะต้องเรียนคำสอนในคริสตศาสนาด้วย ซึ่งบัญญัติ ๑๐ ประการมีเนื้อหา ดังนี้

๑. จงนมัสการองค์พระผู้เป็นเจ้า พระเจ้าพระองค์เดียวของท่านก็คือ ทุกคนจะต้องรักในพระเจ้า มีความเชื่อและวางใจในพระเจ้าแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น

๒. อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ หมายถึง อย่าออกพระนามของพระองค์อย่างไม่สมควร เราจะใช้พระนามพระเจ้าเพื่อถวายพระพร สรรเสริญพระองค์ และประกาศพระนามศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ไปยังมนุษย์ทุกคน

๓. อย่าลืมนฉลองวันพระเจ้าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง การร่วมพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณ โดยต้องเข้าร่วมพิธีมิสซาในวันอาทิตย์และวันฉลองบังคับ ซึ่งต้องทำวันนี้เป็นวันศักดิ์สิทธิ์โดยการภาวนา และกิจการดีต่างๆ วันฉลองบังคับมีดังนี้

๓.๑ วันสมโภชพระนางมารีย์พระชนนีพระเจ้า (๑ มกราคม)

๓.๒ วันฉลองนักบุญโยเซฟ (๑๕ มีนาคม)

๓.๓ วันพระเยซูเจ้าเสด็จขึ้นสวรรค์ (๔๐ วันหลังจากพระเยซูเจ้าทรงฟื้นคืนชีพ)

๓.๔ วันฉลองพระวรกายและพระโลหิตพระคริสตเจ้า (วันอาทิตย์ที่สองหลังจาก วันฉลองพระจิต)

๓.๕ วันฉลองนักบุญเปโตรและเปาโล (๒๙ มิถุนายน)

๓.๖ วันฉลองพระนางมารีย์รับเกียรติยกขึ้นสวรรค์ (๑๕ สิงหาคม)

๓.๗ วันฉลองนักบุญทั้งหลาย (๘ ธันวาคม)

๓.๘ วันฉลองพระคริสตสมภพ (๒๕ ธันวาคม)

และการเอาใจใส่คนยากจนและคนทุกข์ยากทุกๆ วันอาทิตย์

๔. จงนับถือบิดามารดา หมายถึง จงให้เกียรติแก่บิดามารดาของท่าน รักเคารพและเชื่อฟัง บิดามารดา เพราะทั้งสองเป็นผู้บังเกิดเกล้า มีพระคุณยากที่จะหาสิ่งใดมาทดแทนได้

๕. อย่าฆ่าคน หมายถึง พระเยซูทรงสอนว่าอย่าฆ่าคน ผู้ใดฆ่าคนจะต้องขึ้นศาล ผู้ใดกล่าวแก่พี่น้องว่า “ไอ้โง่” ผู้นั้นจะต้องขึ้นศาลสูง ผู้ใดกล่าวแก่พี่น้องว่า “ไอ้โง่บัดซบ” ผู้นั้นจะต้องถูกปรับโทษถึงไฟนรก เพราะฉะนั้นการฆ่าคนเป็นบาปมีความคิดอย่างมหันต์

๖. อย่าผิดประเวณี หมายถึง การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงที่ไม่ได้เข้าพิธีแต่งงานกัน การกินอยู่กันเฉยๆ ยังไม่ได้ทำพิธีทางศาสนาก็ถือว่าเป็นการล่วงประเวณี อีกทั้งการมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง การซื้อขายสื่อลามก การละเมิดทางเพศเด็ก การเป็นโสเภณี เป็นความผิดประเวณีทั้งสิ้น

๗. อย่าลักขโมย หมายถึง ไม่ขโมย ละเมิดหรือทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น คินของที่ขโมยให้แก่เจ้าของเดิม ถ้าหาเจ้าของไม่ได้ให้นำของสิ่งนั้นไปให้คนยากจนหรือไปทำบุญที่วัดแทน

๘. อย่าพูดเท็จใส่ร้ายผู้อื่น หมายถึง อย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน จงกล่าวแต่ความจริง เพราะความจริงมาจากพระเจ้า การแก้ไขเรื่องการโกหกเราต้องกล่าวคำขอโทษทุกครั้งที่เราโกหก และแก้ไขให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

๙. อย่าปลงใจผิดประเวณี หมายถึง จงรักคู่ครองของตนเอง บุคคลที่แท้เข้าพิธีรับศีลแต่งงานแล้ว จะต้องซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตนเองจนตาย

๑๐. อย่างมักได้ทรัพย์สินของผู้อื่น หมายถึง ความยากจนฝ่ายจิตใจ คนรวยไม่ได้มีความสุขเสมอไป แต่คนที่มีความยากจนฝ่ายจิตใจมีความสุขกับสิ่งที่พระเจ้าประทานให้ ดังเช่นพระเยซูคริสต์ว่า “ผู้มีใจยากจนย่อมเป็นสุข เพราะอาณาจักรสวรรค์เป็นของเขา”^๑

ความหมายของบัญญัติ ๑๐ ประการมีดังนี้คือ

๑. จงนมัสการพระเจ้าผู้เดียวของเจ้า

พระเจ้าผู้สร้างโลกและสร้างมนุษย์ พระเจ้าต้องการให้เราดำเนินชีวิตและรู้ว่าพระเจ้ารักเรา บัญญัติข้อ ๑ ต้องการให้เราจดจำว่าพระองค์เอาใจใส่ดูแลเราเสมอ บางครั้งเรากลืมพระสัญญาของพระเจ้าและไปยึดบุคคลอื่นหรือสิ่งของอื่นๆ ว่ามีความสำคัญมากกว่าพระเจ้า^๒

๒. อย่าออกนามพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ

จงรักและให้เกียรติพระนามของพระเจ้า อย่าประมาทชื่อของใคร โดยเฉพาะอย่าประมาทนามของพระเจ้า สิ่งที่เราสามารถปฏิบัติคือออกพระนามพระเจ้าด้วยความเคารพ ภาวนาขอพระเจ้าด้วยความเชื่อความศรัทธา^๓

๓. วันพระเจ้าอย่าลืมฉลองเป็นวันศักดิ์สิทธิ์

วันของพระเจ้าเพื่อชีวิตจิตใจของเรา วันนี้ทุกคนไปวัดพร้อมกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนๆ ทุกคนได้ฟังพระวาจา มีส่วนร่วมในการรับศีลมหาสนิท และภาวนาร่วมกับพี่น้องของเราก็เป็นอาหารหล่อเลี้ยงฝ่ายจิตวิญญาณ^๔

๔. จงนับถือบิดามารดา

พระเจ้าให้บิดามารดามีส่วนร่วมในงานสร้างสรรค์พิเศษนี้กับพระองค์ และให้บิดามารดาอบความรักของพระองค์ด้วยการเอาใจใส่ดูแลเรา จากความรักที่บิดามารดามีต่อกัน บิดามารดาเป็นคนแรกที่สอนเราว่าพระเจ้าเป็นใคร พระเจ้ารักเราอย่างไร ฉะนั้นบิดามารดาต้องได้รับเกียรติและให้ความเคารพนับถือด้วย^๕

^๑ พระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จันทน์พิไล, ๒๐๐๗), หน้า ๗๑-๗๔.

^๒ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม แผนกคัมภีร์, พระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่, (กรุงเทพฯ : ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒.

^๔ พระนามพรหมจารีมารีย์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๕๓), หน้า ๘๑.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๐.

๕. อย่าฆ่าคน

ชีวิตเป็นของล้ำค่าเป็นสิ่งที่ต้องรักษาและให้เกียรติ เมื่อเราขย่งให้เกียรติผู้อื่น เมื่อเราไม่ทำลายความสุขความยินดีของผู้อื่นก็มีคุณค่าเช่นเดียวกับเราเหมือนกัน^๖

๖. อย่าทำลามก

ส่วนใหญ่สำหรับคนที่แต่งงานแล้ว เมื่อชายหญิงแต่งงานกัน เขาทั้งสองสัญญาที่จะผูกพันชีวิตด้วยกันทั้งร่างกายและวิญญาณ จะต้องถือคำมั่นสัญญานี้ สำหรับคนที่ยังไม่ได้แต่งงาน เราต้องให้เกียรติและขย่งร่างกายของเราและผู้อื่นด้วย ทั้งการพูดการกระทำ สิ่งทีฟังและทุกสิ่งทีคิด^๗

๗. อย่าลักขโมย

การขโมยของจากคนอื่นเป็นการทำร้าย เป็นความเห็นแก่ตัวและเป็นความผิด ทุกคนมีสิทธิ์เป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติของตน เราทุจริตที่ทำงาน คดโกงเวลา เราก้เป็นคนไม่ซื่อสัตย์ เราไม่ต้องเอาของที่เป็นของคนอื่นก่อนได้รับอนุญาต^๘

๘. อย่าใส่ความนินทา

ความจริงนำมาซึ่งความสุข การโกหกหลอกลวงนำผลร้ายและความเศร้าเสียใจ เมื่อเราโกหกเราทำลายความน่านับถือในตัวเรา เมื่อเราละเมิดความลับหรือคำสัญญาที่ให้ไว้ แม้เป็นเรื่องจริงเราทำลายเขาและร้ายตัวเราเอง^๙

๙. อย่าปลงใจในความลามก

จงให้เกียรติภรรยาของเพื่อนบ้าน พระเจ้าไม่ต้องการให้สามีหรือภรรยานำความรักและความสุขไปมอบให้กับคนอื่น โดยผิดต่อความซื่อสัตย์หรือให้ผู้อื่น ไปยุ่งเกี่ยวข้องอย่างผิดๆ ด้วย จงรักษาความคิดจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ^{๑๐}

๑๐. อย่ามักได้ทรัพย์ของเขา

^๖ พระคริสตธรรมใหม่ ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ, (กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดยองค์การกึ่งเดียนอินเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๖.

^๗ พระคริสตธรรมใหม่ ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ, หน้า ๑๐๑.

^๘ ประมวลคำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก, (กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดยศูนย์คริสตศาสนธรรมอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ๒๕๕๒), หน้า ๘๔.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

^{๑๐} ราฟิงพระคัมภีร์, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่บริษัท ที.เอส.เพรส. จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๖๕.

จงเคารพในทรัพย์สินของผู้อื่น อย่าอิจฉาหรือมักได้ทรัพย์สินของผู้อื่น เราอย่าอิจฉาในสิ่งที่คนอื่นมี เราควรมีความสุขสำหรับสิ่งของที่คนอื่นมี และขอบคุณพระเจ้าสำหรับสิ่งของและพรสวรรค์ที่เราได้จากพระองค์^{๑๑}

นอกจากบัญญัติ ๑๐ ประการแล้ว ยังมีศีลที่ผู้ที่เป็นคาทอลิกทุกคนต้องปฏิบัติตามคือ

๓.๒ ศีลล้างบาปหรือศีลจุ่ม

ซึ่งเป็นเครื่องหมายภายนอกที่มาจากความเชื่อภายใน เพื่อเป็นการชำระหรือลบล้างบาปกำเนิด อาศัยการช่วยไถ่รอดขององค์พระเยซูคริสตเจ้า

เครื่องหมายที่สำคัญคือ น้ำและการชำระล้าง พร้อมกับคำกล่าวที่ว่า “ข้าพเจ้าล้างท่าน เดชะพระนาม พระบิดา พระบุตรและพระจิต”

ผลของศีลล้างบาป ทำให้เราได้รับพระหรรษทานแห่งความรอดได้กลับเป็นลูกของพระ มีเกียรติศักดิ์ศรีสมบูรณ์แบบ และสามารถรับศีลศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ เพื่อดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายของความศักดิ์สิทธิ์ ทั้งในชีวิตนี้และชั่ววันรันครในสวรรค์

๓.๓ ศีลกำลัง หรือการยืนยัน

การรับศีลกำลังเป็นการยืนยัน เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงการบรรลุวุฒิภาวะทางความเชื่อ หรือความศรัทธา คือการพัฒนาเติบโต มีกำลังเข้มแข็งในความเชื่อ สามารถเป็นพยานถึงความเชื่อ ทั้งด้วยความคิด คำพูด และการปฏิบัติ

เครื่องหมายที่สำคัญของศีลกำลัง คือ การปกมือและการเจมน้ำมันคริสตมาที่หน้าผาก

ผลของศีล คือ การได้รับพระคุณของพระจิต ๗ ประการ ได้แก่

๑) พระดำริ ให้เราสามารถเข้าใจถึงน้ำพระทัยของพระที่มีต่อเรา เป็นผู้ที่ชาญฉลาด รู้จักเลือกสิ่งที่ดีที่สุด

๒) สติปัญญา ให้เราสามารถเข้าใจถึงความลึกซึ้งและความจริงของข้อคำสอน

๓) ความคิดอ่าน ให้เรารู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ และปฏิบัติอย่างเหมาะสมถูกต้อง

๔) พละกำลังความเข้มแข็ง ให้เรามีพลังที่จะต่อสู้กับความยากลำบากและการถูกประจญ

๕) ความรู้ ให้เราสามารถมีความเข้าใจในคำสอนและข้อความเชื่อทั้งทางโลกและทางธรรม

^{๑๑} ราฟิงพระคัมภีร์, หน้า ๗๕.

๖) ความศรัทธา ให้เรามีความรักเลื่อมใสศรัทธา ผูกพัน และวางใจในพระเสมอ

๗) ความขำเกรงพระเจ้า ให้เรามีความเคารพ ซื่อสัตย์ และรับผิดชอบต่อหน้าพระเสมอ^{๑๒}

๓.๔ สีสลภัยบาป หรือการคืนดี

เป็นการคืนดีกับพระและเพื่อนพี่น้อง มีความเสียใจและตั้งใจที่จะกลับคืนดี เริ่มต้นชีวิตใหม่ในพระหรรษทานของพระต่อไป

เครื่องหมายที่สำคัญคือ การเป็นทุกข์เสียใจ และตั้งใจจะกลับคืนดีกับพระและเพื่อนพี่น้อง เพื่อเป็นเครื่องหมายภายนอกที่เห็นได้โดยการ ไปสารภาพบาปกับพระสงฆ์ผู้เป็นคนกลางของพระและตัวแทนของพระศาสนจักร

ผลของศีลภัยบาป คือ ทำให้ผู้รับได้กลับคืนดีกับพระ และอยู่ในชีวิตพระหรรษทานสำนึกถึงความรักของพระ และตั้งใจที่จะปรับปรุงแก้ไข เริ่มต้นใหม่ให้สมกับความเป็นลูกของพระ

การพิจารณาบาป สิ่งที่จะเป็นบาปหรือเรียกได้ว่า “เราตกในบาป” คือ

๑) เรารู้ว่าสิ่งที่กำลังทำนั้นเป็นสิ่งที่ผิด

๒) เต็มใจทำสิ่งที่ผิดนั้น

ประเภทของบาปมี ๒ ประเภทคือ

๑) บาปหนัก ซึ่งมีผลทำให้สูญเสียชีวิตพระหรรษทาน การจะเป็นบาปหนักต้องประกอบด้วย ๑. การกระทำผิดในข้อหนัก ๒. รู้ตัวว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ผิด ๓. ตัดสินใจที่กระทำ

๒) บาปเบา ผลของบาปเบา แม้จะไม่สามารถทำลายชีวิตพระหรรษทานในตัวเราแบบบาปหนัก แต่ก็ทำให้ขัดเคืองพระทัยของพระด้วย ทำให้ชีวิตพระในตัวเราอ่อนแอลง และอาจตกในบาปหนักได้ง่าย การจะเป็นบาปเบาต้องประกอบไปด้วย ๑. กระทำผิดในข้อเล็กน้อย ๒. กระทำผิดในข้อหนักโดยคิดว่าเป็นข้อเล็กน้อย ๓. กระทำผิดในข้อหนักโดยไม่เต็มใจ^{๑๓}

การกระทำบาป มี ๕ ทาง คือ

๑) ทางความคิด พระเจ้าทรงล่วงรู้ความคิดของมนุษย์เสมอ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งผิดในการที่จะเก็บความผิดที่ไม่ดีไว้

๒) ทางความปรารถนา ความปรารถนาในสิ่งที่ไม่ดีก็เป็นบาป

^{๑๒} ศูนย์คริสตศาสนธรรม, คาทอลิกสอนอะไร, (มิสซังราชบุรี, ๒๕๔๘), หน้า ๗๒.

^{๑๓} ศูนย์คริสตศาสนธรรม, คาทอลิกสอนอะไร, หน้า ๗๓.

๓) ทางวาจา คำพูดที่ไม่ดี คำหยาบ ทะเลาะกัน คำก่น นินทา ใส่ความ สิ่งเหล่านั้น เป็นความผิดทางวาจาทั้งสิ้น

๔) ทางการกระทำ กระทำในสิ่งที่ไม่ดี เช่น การที่ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ครู การขโมย การอ่านหนังสือชั่ว สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นบาปทางการกระทำทั้งสิ้น

๕) ทางการละเลย คือการไม่ทำบางอย่าง ซึ่งควรจะต้องทำ

๓.๕ สීමมหาสนิท หรือพิธีขอบพระคุณ

เป็นศูนย์กลางของชีวิตคริสตชน เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เป็นองค์พระเยซูเจ้าเองที่ประทับ อยู่ในสීමมหาสนิท เราทุกคนจึงเป็นหนึ่งเดียวกันในครอบครัว เป็นสมาชิกหรือส่วนต่างๆ ในพระกายของพระเยซู^{๑๔}

เครื่องหมายที่สำคัญ คือ แผ่นปังและเหล้าองุ่นที่เป็นพระกายและพระโลหิตของพระคริสตเจ้า เราได้รับจากพระสงฆ์หรือผู้แทนของพระศาสนจักรในพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณ

ผลของสීමมหาสนิท ทำให้เราได้รับพระพรมหานาน ดำรงอยู่ในชีวิตพระเสมอไป^{๑๕}

๓.๖ สීමสมรส หรือสීමถ้าว

เป็นความรักที่ชายและหญิงมีต่อกัน และรักกันด้วยความรักสมัครใจ โดยไม่ได้ถูกบังคับ และพร้อมที่จะร่วมชีวิตคู่เป็นหนึ่งเดียวในความรักที่หย่าร้างไม่ได้ และซื่อสัตย์ต่อกันจนตลอดชีวิต เพื่อเป็นพยานถึงความรักของพระ และพร้อมที่จะมอบครอบครัวใหม่ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของพระ

เครื่องหมายที่สำคัญคือ การสวมแหวนและคำกล่าวของคู่บ่าวสาวต่อหน้าพระสงฆ์ ผู้แทนของพระศาสนจักร รวมทั้งบรรดาศักดิ์พยานว่าเขาทั้งสองรักกันและจะซื่อสัตย์ต่อกันจนกว่าชีวิตจะหาไม่

ผลของสීමสมรส ทำให้คู่บ่าวสาวเป็นสามีภรรยากันอย่างถูกต้องต่อหน้าพระและพระศาสนจักร อยู่ในชีวิตพระพรมหานานและเป็นครอบครัวคริสตชนใหม่ที่พร้อมจะให้กำเนิดบุตร ช่วยกันและกันในความบ่มพร่องเสริมสร้างในสิ่งที่ขาดไปให้แก่กันและกัน ทั้งนี้คู่บ่าวสาวจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของพระศาสนจักร เพื่อความดีและความรอดของวิญญาณ^{๑๖}

^{๑๔} ศูนย์คริสตศาสนธรรม, กาทอลิกสอนอะไร, หน้า ๗๕.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

๓.๖ ศิลบวช หรือการถวายตัว

เป็นพระพรแห่งพระกระแสเรียกที่พระทรงเรียก และเลือกบุคคลหนึ่งในการดำเนินชีวิต และมีภารกิจในการเป็นศาสนบริกร พระสงฆ์ของพระคริสตเจ้าในการประกาศสอนคำสอน การประกอบพิธีศักดิ์สิทธิ์ และการบริการปกครองดูแลและหล่อเลี้ยงชีวิตคริสตชน

เครื่องหมายที่สำคัญคือ การปกมือของพระสังฆราชเหนือผู้รับศิลปบวชตลอดจนการเจมน้ำมันคริสมา เพื่อเป็นเครื่องหมายถึงการประทานองค์พระจิตเจ้า เป็นการอภิเษกและมอบอำนาจของการเป็นสงฆ์แห่งศาสนบริกร เพื่อคองานขององค์พระคริสตเจ้า และการถูกส่งไปเพื่อรับใช้เป็นผู้ประกาศข่าวดีแห่งความรอด ศิลบวชมี ๓ ลำดับชั้น คือ พระสังฆราช พระสงฆ์ และสังฆานุกร^{๑๓}

๓.๗ ศิลเจมคนไข้ หรือสำหรับผู้ป่วย

มิใช่เป็นศิลปะสุดท้ายและจะต้องตาย แต่เป็นศิลปะที่โปรดให้สำหรับผู้ป่วยที่อ่อนกำลังหรือกำลังจะสิ้นใจเพื่อเขาจะได้รับพระหรรษทานในยามเจ็บป่วย และเป็นการเตรียมจิตใจให้ยึดมั่นในความเชื่อและเพื่อการฟื้นฟูสภาพทั้งสภาพร่างกายและจิตใจ

เครื่องหมายที่สำคัญคือ การเจมน้ำมันที่หน้าผากและฝ่ามือทั้งสองข้าง เพื่อให้ผู้รับจะได้อยู่ในชีวิตพระหรรษทานและเข้มแข็งมั่นคงในความเชื่อ พร้อมทั้งจะยอมรับความเจ็บปวดและเห็นถึงพระพรในยามเจ็บป่วย มีส่วนร่วมในพระทรมาน และการกลับคืนพระชนมชีพของพระคริสตเจ้า ดังนั้น ควรจะให้ผู้ป่วยได้รับในขณะที่รู้ตัวเพื่อการเตรียมจิตใจอย่างดี ทั้งนี้ผู้รับก็จะสามารถรับศีลออกบาปและศีลมหาสนิท ซึ่งถือว่าเป็นศิลปะบิชอปที่สำหรับผู้ป่วยเพื่อเป็นการเตรียมจิตใจกลับไปหาพระเจ้าในสภาพของชีวิตพระหรรษทานในความพร้อมของผู้ป่วย^{๑๔}

พระเยซูเจ้าบังเกิดมาเป็นมนุษย์เพื่อไถ่บาปมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์ที่เป็นคาทอลิกจึงความเชื่อในพระเจ้าดังนี้

- ๑) ช่วยให้เราอยู่รอด
- ๒) ช่วยให้เราได้รู้ถึงความรักของพระเจ้า

^{๑๓} ศูนยคริสตศาสนธรรม, คาทอลิกสอนอะไร, หน้า ๘๔.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

๓) เป็นแบบอย่างแห่งความศรัทธาให้กับเรา
 ๔) ให้เราได้เข้ามามีส่วนในพระธรรมชาติของพระเจ้า
 ๕) การยอมมอบตนปฏิบัติตามพระวาจาของพระเจ้าที่ได้รับฟังมาแล้วนำไปปฏิบัติจริง
 ในชีวิต

๖) พระเจ้าทรงมีธรรมชาติพระเจ้าแต่เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ในสามบุคคล คือ พระบิดา พระบุตร และพระจิต ไม่ได้หมายความว่าไม่มีพระเจ้าสามองค์ แต่มีพระเจ้าเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น พระตรีเอกภาพเป็นดังครอบครัวที่ประกอบไปด้วยพ่อแม่และลูก แต่ละคนแตกต่างกัน แต่รวมกัน เป็นครอบครัวเดียวกันด้วยความรักซึ่งกันและกัน

๗) พระเจ้าทรงสรรพานุภาพ เพราะที่ไม่มีอะไรที่พระเจ้าทรงกระทำไม่ได้ เราอาจจะถามว่า “ถ้าพระเจ้าทรงอำนาจมากแล้วทำไมพระองค์จึงไม่สามารถเอาชนะความชั่วร้าย และความตายได้”^{๑๙} การที่พระองค์ทรงอนุญาตให้มีความชั่วร้ายและความตาย เพื่อพระองค์จะทรงแสดงให้เห็นว่าไม่มีอะไรที่จะมีอำนาจเหนือพระองค์ได้ พระองค์จะทรงเอาชนะได้ด้วยความคิดของพระองค์ ในที่สุด

๘) พระเจ้าทรงเป็นผู้สร้าง เพราะพระองค์ทรงสร้างฟ้าและดินจากความว่างเปล่า ตามที่พระคัมภีร์กล่าวว่า “ในปฐมกาลพระเจ้าทรงสร้างฟ้าและแผ่นดิน”^{๒๐}

๙) พระเจ้าทรงสร้างโลกจักรวาลด้วยความรัก ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกต่างแสดงออกถึงความรักพระเจ้า

๑๐) พระเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นบิดาทรงเอาใจใส่ดูแลสิ่งสร้างทั้งหลายโดยอาศัยพระญาณที่เอื้ออาทรของพระองค์ พระญาณที่เอื้ออาทรคือเครื่องมือที่พระเจ้าทรงใช้เพื่อดูแลรักษาสิ่งสร้าง และนำทางสิ่งสร้างทั้งหลายให้เดินไปสู่เป้าหมาย

๑๑) พระเจ้าทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ไม่ได้สร้างความชั่วร้ายและความตาย ความชั่วร้ายและความตายเข้ามาในโลก เพราะความอิจฉาของปีศาจ พระเจ้าทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างให้มีความดี แต่ความชั่วร้ายเกิดจากการใช้อิสรภาพที่ผิดๆ ของมนุษย์ พระเจ้าทรงอนุญาตให้มนุษย์มีเสรีภาพ และสามารถดึงเอาความดีออกมาจากความชั่วร้ายนั้นๆ

๑๒) พระเจ้าทรงให้ชายและหญิงเป็นผู้ดูแลโลกแทนพระองค์ การมีอำนาจเหนือสิ่งสร้างอื่นๆ นี้ มิใช่เพื่อจะได้ทำอะไรตามใจตนเองหรือใช้เพื่อทำลาย แต่มีอำนาจเพื่อแสดงความรักและการรับผิดชอบ

^{๑๙} บาทหลวงประชาชาติ ปรีชาวุฒิ, หนังสือคำสอนคริสตชน, (กรุงเทพฯ : ม.ป.ร., ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

๑๓) ชีวิตนิรันดร คือ การได้เข้าไปอยู่ในความรักของพระเจ้าอย่างมีความสุขที่สมบูรณ์ และตลอดไปในเมืองสวรรค์ เราเชื่อว่าหลังความตายของเราแล้วจะมีการพิพากษา ผู้ที่กระทำความดีจะได้ไปสวรรค์ ส่วนคนชั่วจะลงไปอยู่ในนรก

๑๔) ความตาย คือ ที่วิญญาณแยกออกจากร่างกาย เมื่อเราตายร่างกายของเราจะถูกนำไปฝัง ส่วนวิญญาณของเราจะต้องไปอยู่ต่อพระพักตร์พระเยซูคริสต์เจ้าเพื่อการพิพากษา

ผู้ที่นับถือคริสตศาสนาและเป็นคาทอลิกจะปฏิบัติตนด้วยการสวดภาวนาอย่างเคร่งครัด บทสวดที่ค่อนข้างมาก แต่บทสวดต่อไปนี้ชาวคาทอลิกทุกคนจะต้องสวดได้ขึ้นใจคือ

ข้าแต่พระบิดาของข้าพเจ้าทั้งหลาย พระองค์สถิตในสวรรค์ พระนามของพระองค์จงเป็นที่สักการะ พระอาณาจักรจงมาถึง พระประสงค์จงสำเร็จในแผ่นดินเหมือนในสวรรค์ โปรดประทานอาหารประจำวันแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายในวันนี้ โปรดประทานอภัยแก่ข้าพเจ้า เหมือนข้าพเจ้าให้อภัยแก่ผู้อื่น โปรดช่วยข้าพเจ้าไม่ให้แพ้การประจญ แต่โปรดช่วยให้พ้นจากความชั่วร้ายเทอญ^{๒๐}

นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมที่พระเยซูทรงสั่งสอนมนุษย์ไว้อีกมากมายที่สามารถเข้าใจและปฏิบัติตามได้ไม่ยาก ซึ่งบางข้อนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งคำสอนต่างๆ มีดังนี้

๑. ผู้เป็นสุขหรือบรมสุข ๘ ประการ คำสอนนี้มีลักษณะส่งเสริมการให้กำลังใจแก่คนทุกคน เพื่อให้พวกเขาสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาได้อย่างไม่หวั่นไหว แม้นว่าตนเองจะรู้สึกว่ามี ความบกพร่องไม่ดีพอ เป็นคนมีทุกข์โศกเศร้า เป็นคนจิตอ่อนโยน เป็นคนรักความถูกต้องเที่ยงธรรม เป็นคนจิตใจบริสุทธิ์ และเป็นคนที่ถูกกลั่นแกล้งข่มเหง บุคคลเหล่านี้ย่อมได้รับอนุญาตจากพระเจ้าให้อยู่ในอาณาจักรสวรรค์ พวกเขาไม่จำเป็นต้องยินดียินร้ายต่อคำนิทาว่าร้ายของผู้อื่น และไม่ต้อง หวั่นเกรงต่อการข่มเหงของผู้ข่มเหงเหล่านั้น

๒. เกลือแห่งแผ่นดินโลก คำสอนนี้ต้องการให้มนุษย์ดำรงรักษาความดีงามเหมือนเกลือ รักษาความเต็ม เพราะถ้าทิ้งความดีไปแล้วก็ไม่ต่างไปจากเกลือที่หมดรสเต็ม ประโยชน์ที่จะพึงมีก็หมดไป หากคุณค่าใดไม่ได้เลย

๓. ความสว่างของโลก คำสอนนี้เป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ผู้ทำความดีและปฏิบัติตามธรรมบัญญัติอย่างมั่นคง ความดีที่เขาทำไว้จะมีผลต่อโลกและผู้อื่น เป็นผลให้ผู้ที่เห็นความดีนั้นสรรเสริญพระเป็นเจ้าผู้เป็นพระบิดา เปรียบเหมือนกับลูกที่ดีบิดาย่อมได้รับการยกย่อง เพราะความดีของลูก

^{๒๐} บาทหลวงประชาชาติ ปรีชาวุฒิ, หนังสือคำสอนคริสตชน, หน้า ๑๕.

๔. พระธรรมบัญญัติใหม่ (The New Testament) คำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงเจตจำนงของพระเยซูที่มุ่งชี้แจงให้บุคคลทั้งหลาย ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า การเผยแพร่ศาสนาที่ได้ดำเนินอยู่นั้น มิได้เป็นไปเพื่อการล้มล้างหรือยกเลิก พระบัญญัติเดิมที่ชาวยิวได้นับถือสืบกันมาหากแต่ว่าเป็นการปฏิรูปคำสอนเดิมให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น^{๒๒}

๕. ความโกรธ คำสอนได้สะท้อนถึงข้อห้ามในพระธรรมบัญญัติเดิมที่ว่า อย่าฆ่าคน แต่พระเยซูได้มาขยายคำสอนนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยชี้ให้ทุกคนพึงระวังในด้านจิตใจด้วย มิใช่ระวังแต่ทางกายเพียงทางเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโกรธซึ่งเป็นอารมณ์ความรู้สึกอย่างหนึ่งที่ทำให้ผลในทางกาย การฆ่ายากที่จะเกิดขึ้น ได้ถ้าไม่มีความโกรธ ความโกรธจึงเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่ทุกคนต้องระวังอย่าให้เกิดขึ้นได้ ความในใจที่มีอยู่จะต้องปลดปล่อยให้หมด อย่าได้ติดค้างไว้เพราะสิ่งเหล่านี้เมื่อทับถมมากเข้าจะมีผลทางกาย ในที่สุดทำให้เกิดการเข่นฆ่าทำลายล้างซึ่งกันและกัน

๖. การล่วงประเวณี คำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงการปฏิรูปทางความคิดแต่เดิมที่มุ่งหมายเฉพาะการล่วงประเวณีที่เกิดขึ้นทางกาย แต่พระเยซูได้สอนให้ลึกซึ้งไปกว่านี้ โดยเตือนให้ทุกคนระวังการล่วงประเวณีทางใจ ซึ่งเกิดจากความพอใจในทางจิตวิญญาณ ดังนั้นถ้าร่างกายเราส่วนใดส่วนหนึ่งทำผิดทำบาป ควรทำลายส่วนนั้นทิ้งเสีย เพราะถึงจะเสียอวัยวะไปก็ดีกว่าตัวเราจะต้องลงนรก

๗. การหย่าร้าง คำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์อันยาวไกลของพระเยซูที่เห็นว่า แต่เดิมนั้นที่มีการอนุญาตให้บุคคลทั้งหลายหย่ากันอย่างง่าย เพียงแค่ทำหนังสือหย่ากันก็เป็นการเพียงพอแล้วนั้นเท่ากับเปิดโอกาสให้บุคคลไม่เกรงกลัวต่อบาป การแต่งงานก็จะเกิดขึ้นเพราะความพอใจแต่ขาดความผิตชอบและการหย่าร้างก็จะมามากขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิผู้ชี้แนะและทำความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนที่สังคมจะเต็มไปด้วยคนชั่วเพราะความไม่รู้จริง

๘. การสบถสาบาน คำสอนนี้ได้ทำให้เห็นว่า ให้บุคคลยึดถือสัจจะและความจริงใจอย่างมั่นคง โดยไม่จำเป็นต้องไปอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งอื่นๆ เพื่อเป็นหลักประกันคำพูดของตนเอง คนที่มีจิตใจมั่นคงในคำสอนของศาสนาย่อมไม่กล่าวคำเท็จ และมีความเชื่อมั่นในตนเองทำทุกอย่างด้วยความซื่อสัตย์

^{๒๒} หลักความเชื่อคาทอลิก, (กรุงเทพฯ : สำนักงานศาสนิกสัมพันธ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

๕. การตอบแทน คำสอนนี้ได้แสดงให้เห็นว่าพระเยซูไม่ต้องการให้บุคคลทั้งหลายมีจิตใจอาฆาตเคັนต่อกัน คำสอนในตอนนีทำให้นึกถึงการละอิตดาในพุทธศาสนา ทราบใดที่คนเรายังมีความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนของตนอยู่ก็ไม่สามารถที่จะทำอะไรเพื่อผู้อื่นและพระเจ้าได้

๑๐. รักศัตรู คำสอนนี้สะท้อนให้เห็นถึงหลักแห่งความเมตตากรุณาต่อสัตว์โลกทั้งหลาย แม้แต่ศัตรูผู้คิดร้าย บุคคลนั้นได้ชื่อว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์เพราะสามารถต้านทานกิเลสในจิตใจได้

๑๑. การทำทาน คำสอนนี้ได้แสดงให้เห็นว่า พระเยซูต้องการให้บุคคลทำดีจนเคยชินเป็นนิสัยมากกว่าที่จะทำบุญเพื่อหวังบำเหน็จรางวัล เพราะความดีที่แท้จริงคือการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ

๑๒. การอธิษฐาน คำสอนนี้แสดงให้เห็นว่า การสวดมนต์อธิษฐานด้วยความเคารพอย่างแท้จริงนั้น ต้องไม่อวดดีว่าเป็นผู้เคร่งศาสนาและเป็นผู้มีศีลมีสัดย์ ผู้ปฏิบัติต่อศาสนาด้วยความเคารพอย่างจริงใจ

๑๓. การถืออดอาหาร คำสอนนี้สะท้อนให้บุคคลปฏิบัติทางศาสนาด้วยความเชื่อมั่น การถืออดอาหารเป็นการปฏิบัติทางศาสนาที่ทุกคนควรเต็มใจทำ แต่ไม่ใช่จำใจทำเพราะนั้นไม่ใช่ความดีที่แท้จริง

๑๔. ทรัพย์สมบัติในสวรรค์ คำสอนนี้ ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการทำจิตใจให้หมดความยึดถือในทรัพย์สมบัติภายนอกกาย แต่ความดียิ่งทำมากเท่าใดสวรรค์ย่อมเป็นที่ไปสำหรับบุคคลนั้น

๑๕. ประทีปของร่างกาย คำสอนนี้ ทำให้เราคิดได้ว่าความสว่างในจิตใจนั้นเกิดจากมุมมองอันถูกต้อง ถ้าดวงตาสามารถหยั่งเห็นสัจธรรมของชีวิตได้ การดำเนินชีวิตย่อมเป็นไปตามปกติ

๑๖. พระเจ้าและเงินทอง คำสอนนี้สะท้อนแนวคิดที่ว่า คนเราไม่สามารถยึดถือเงินตราหรือพระเจ้าเป็นที่พึ่งอาศัย โดยพร้อมกันทั้งสองอย่าง แต่จะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความรักและสัจย์ซื่อ

๑๗. ความกระวนกระวาย คำสอนนี้ทำให้เห็นว่า มนุษย์รักและศรัทธาในพระเจ้าก็ควรจะวางใจเชื่อพระองค์ ให้คำนี้ถึงแต่ปัจจุบันเท่านั้น และทำดีให้ถึงที่สุดของความดีนั้น

๑๘. การกล่าวโทษผู้อื่น คำสอนนี้ ทำให้เกิดความคิดที่ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลอย่างนั้น” เรากล่าวโทษผู้อื่นอย่างไร และเราก็จะถูกกล่าวโทษเช่นนั้นบ้าง คนส่วนมากไม่

ใคร่มองตนเองแต่มักฟังโทษผู้อื่น จึงมองไม่เห็นความชั่วของตนทำให้เป็นผู้ที่โลกทัศน์มืดมัวและ ปัญญามืดบอด

๑๙. จงเกาะเถิดและประตูจะเปิดรับเจ้า คำสอนนี้ได้แสดงให้เห็นว่า พระเจ้าย่อมมีน้ำพระทัยเมตตาแก่ผู้ทุกข์ยากที่ร้องขอความช่วยเหลือพระเจ้าย่อมไม่ทอดทิ้ง พระองค์ดีต่อพวกเขาอย่างไร พวกเขาก็ควรที่จะดำเนินตามรอยพระองค์ด้วยการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นปฏิบัติ เช่นนั้นต่อพวกเขา^{๒๓}

๒๐. ประตูคับแคบ คำสอนนี้ เป็นการเตือนสติบุคคลให้ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท คนส่วนมากชอบความง่าย ความสะดวกสบาย จึงพลาดต่อการทำผิดทำชั่ว จิตที่ชอบความสะดวกสบาย จึงมีคนน้อยมากที่จะยอมประพฤติปฏิบัติความดีงามและยอมด้านกระแสความต้องการของโลก คนส่วนมากเลือกประตูกว้างซึ่งเป็นทางที่สะดวกกว่าประตูที่คับแคบ เช่นเดียวกับ คนส่วนมากเลือกที่จะทำชั่วมากกว่าที่จะทำความดี เพราะการทำดีนั้นยากลำบากต้องใช้ความอดทนและความพยายามอย่างสูง

๒๑. รู้จักต้นไม้ด้วยผลของมัน คำสอนนี้ เป็นการเตือนใจบุคคลให้รู้จักเฟิ่นบุษาคลที่ควรบูชา ไม่ศรัทธาเพียงเพราะเห็นว่ามีความดีงามใส แต่ให้ดูผลงานของบุคคลที่บอกถึงคุณค่าที่แท้จริงของเขา

๒๒. เราไม่เคยรู้จักเจ้าเลย คำสอนนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่เอ๋ยเรียกพระเจ้าบ่อยครั้ง ไม่ได้หมายความว่า จะได้ดีหรืออยู่ในอาณาจักรสวรรค์ เพราะปากที่เคยพร่ำถึงอยู่เสมอแต่ไม่เคยปฏิบัติตามคำสอนของพระเจาก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นคนดีที่แท้จริง และเป็นคนที่พระเจ้าไม่เคยรู้จัก

๒๓. รากฐานสองชนิด คำสอนนี้ เป็นตอนสุดท้ายที่ย้ำเตือนให้บุคคลทั้งหลายนำคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดตั้งแต่ต้นไปปฏิบัติ ซึ่งจะเกิดผลดีแก่เขาทั้งโลกนี้และโลกหน้า อีกทั้งเป็นการเตือนสติบุคคลให้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท^{๒๔}

นอกจากจะมีหลักธรรมคำสอนของพระเยซูแล้ว ยังมีบทสวดภาวนาที่ทั้งนักเรียนพุทธและนักเรียนคริสต์สวดภาวนา “บทข้าแต่พระบิดา” ร่วมกันดังนี้

^{๒๓} หลักความเชื่อคาทอลิก, หน้า ๑๑.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ข้าแต่พระบิดาของข้าพเจ้าทั้งหลาย พระองค์สถิตในสวรรค์ พระนามของพระองค์จึงเป็นที่สักการะ พระอาณาจักรจงมาถึง พระประสงค์จงสำเร็จในแผ่นดินเหมือนในสวรรค์ โปรดประทานอาหารประจำวันแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายในวันนี้ โปรดประทานอภัยแก่ข้าพเจ้า เหมือนข้าพเจ้าให้อภัยแก่ผู้อื่น โปรดช่วยข้าพเจ้าไม่ให้แพ้การประจญ แต่โปรดช่วยให้พ้นจากความชั่วร้ายเทอญ^{๒๕}

นอกจากนี้ยังมีบทสวด “วันทามารีย์” ที่ผู้เป็นคริสตชนพึงสวดเป็นประจำดังนี้

วันทามารีย์ เปี่ยมด้วยพระหรรษทาน พระเจ้าสถิตกับท่านผู้ได้รับพระพรกว่าสตรีใดๆ และพระเยซูโอรสของท่าน ทรงได้รับพระพรยิ่งนัก

สันตะมารีย์ พระมารดาพระเจ้า โปรดภาวนาเพื่อลูกทั้งหลาย ผู้เป็นคนบาปบัดนี้และเมื่อจะตาย อาแมน

นักเรียนทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์จะต้องพร้อมใจกันสวดบทสวดนี้ทุกวัน ก่อนเข้าเรียนช่วงบ่าย ทำให้ทุกคนมีความรักความสามัคคี เพราะทุกคนทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และมีหลักธรรมคำสอนของพระอยู่ในใจทุกคน^{๒๖} โดยเฉพาะผู้ที่เป็นคริสตชนทุกคนพึงเคารพและสักการะพระเยซูซึ่งเป็นพระเจ้าที่ทุกคนเคารพรักและศรัทธาไม่เสื่อมคลาย ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นศิษย์พระเจ้าต้องหมั่นสวดภาวนาสายประจำทุกวันอย่างสม่ำเสมอไม่เกียจคร้านจึงจะได้อยู่ใกล้พระเจ้า

๓.๕ สรุป

หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในคริสต์ศาสนาซึ่งมีบัญญัติ ๑๐ ประการแล้ว ยังมีศีลต่างๆ ที่คริสต์ศาสนิกชนใช้ในพิธีกรรม เช่น ศีลล้างบาปหรือศีลจุ่ม ศีลกำลัง ศีลอภัยบาป ศีลมหาสนิท ศีลสมรส ศีลบวช ศีลเจิมคนไข้ บทสวดข้าแต่พระบิดาและบทสวดวันทามารีย์ และยังมีบทสวดอื่นๆ อีก ซึ่งการสวดภาวนาของคริสตชนมีอยู่ด้วยกันสามแบบ คือ การสวดภาวนาเพื่อนมัสการ และการแสดงความรักต่อพระเป็นเจ้าผู้เป็นพระเจ้าผู้สร้างและพระบิดา สวดภาวนาเพื่อขอบพระคุณพระเป็นเจ้าที่ได้ประทานพระคุณให้เรา สวดภาวนาเพื่อวอนขอพระคุณสำหรับตนเองและผู้อื่น

^{๒๕} บทสวดภาวนา, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ประชารกิจ, ๒๐๐๑), หน้า ๓๑.

^{๒๖} บทสวดภาวนา, หน้า ๓๑.

คริสตชนยังสวดภาวนาเพื่อขอสิ่งที่ต้องการทางโลก นอกจากการสวดภาวนาส่วนตัวแล้ว คริสตชนยังร่วมในการสวดภาวนาส่วนรวม ซึ่งศาสนิกชนทั้งในวัดของตนและทั้งในวัดทั่วโลกถวายแด่พระเป็นเจ้า โดยร่วมกับพระคริสตเจ้าและนักบุญทั้งหลาย ในการสวดภาวนาแบบนี้เรียกว่าการสวดภาวนาตามพิธีกรรม คริสตศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการสรรเสริญพระเป็นเจ้าและสวดภาวนาอุทิศแก่มนุษย์ทั้งสิ้น พร้อมกับคริสตชนทั้งหมด การสวดภาวนาตามพิธีกรรมที่ประเสริฐที่สุดก็คือพิธีบูชาขอบพระคุณ แต่ยังมีกรสวดภาวนาสารณะแบบอื่นที่ปฏิบัติโดยพระสงฆ์และผู้ที่ยกยวดแต่พระเป็นเจ้าโดยเฉพาะอีกด้วย



บทที่ ๔

การสร้างเสริมกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์

การที่นักเรียนทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาคริสต์ในโรงเรียนพระมารดา – นิจจานุเคราะห์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขก็เนื่องมาจากกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนที่เป็นคริสตศาสนาและพุทธศาสนาปฏิบัติและรู้รายละเอียดของทั้งสองศาสนาเป็นอย่างดี เพราะทุกคนต้องเรียนในเรื่องพุทธศาสนาและคริสตศาสนา อีกทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนได้ปฏิบัติร่วมกัน กิจกรรมทางศาสนาพุทธ ได้แก่ กิจกรรมสมาธิเสริมปัญญา กิจกรรมธรรมะกับเยาวชน กิจกรรมสวดมนต์ขอพรพระ กิจกรรมการบวชเนกขัมมะ และกิจกรรมบวชฌรภาคดูร้อน ส่วนกิจกรรมทางศาสนาคริสต์ ได้แก่ กิจกรรมค่ายพลมารี กิจกรรมค่ายวาย.ซี.เอส. (Y.C.S.) กิจกรรมค่ายพลศีล และกิจกรรมกองหน้ารุ่งเรือง

ทั้งกิจกรรมทางพุทธศาสนาและกิจกรรมทางคริสตศาสนา ก็มุ่งเน้นให้นักเรียนมีความเชื่อทางศาสนาที่ตนนับถือ มีความรักความสามัคคี มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันไม่ถือโทษโกรธกัน ถ้ามีใครทำผิดก็ให้อภัยให้แก่ไขปรับปรุงตนใหม่มุ่งทำดีละเว้นความชั่ว ในบทนี้จะได้อธิบายถึงกิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ กิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์ และวิเคราะห์การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์

๔.๑ กิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ

๔.๑.๑ กิจกรรมสมาธิเสริมปัญญา

ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทำให้มนุษย์ต้องมีการแข่งขันต่อสู้ในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นอยู่ การศึกษา การทำงาน ทำให้คนเรามีความเห็นแก่ตัว เหวอไรด์เอาเปรียบซึ่งกันและกัน จิตใจว้าวุ่น เกิดอาการเครียด เพราะขาดสมาธิที่จะช่วยผ่อนปรนให้จิตใจมีความอ่อนโยน รู้คิด รู้ถูก และมีเหตุผล

ดังนั้นเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ของการทำสมาธิ จึงได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้น เพื่อให้นักเรียนฝึกหัดทำสมาธิตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็ก เพื่อให้เกิดสติปัญญา มีความมานะอดทน เพียรพยายามในการศึกษาและการทำงานอย่างรอบคอบ และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักทำสมาธิตั้งแต่เยาว์วัย
๒. เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น
๓. เพื่อฝึกให้นักเรียนรับผิดชอบในหน้าที่ของตน
๔. เพื่อให้นักเรียนเป็นคนมีสติปัญญารอบคอบ

นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ทำสมาธิหน้าเสาธงพร้อมเพรียงกัน โดยผู้วิจัยเป็นผู้นำสอนสมาธิและแผ่เมตตาทุกครั้งที่ทำสมาธิเสร็จ นักเรียนให้ความร่วมมือและทำสมาธิด้วยความสงบเรียบร้อย

ผลที่ได้รับคือ นักเรียนรู้วิธีทำสมาธิ แผ่เมตตา มีความสงบ อดทน เพียรพยายามในการทำงาน จะทำอะไรรู้จักคิด รู้จักพูด รู้จักทำในสิ่งที่ถูกต้องมากขึ้น

๔.๑.๒ กิจกรรมธรรมะกับเยาวชน

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน จำเป็นอย่างยิ่งต้องให้เกิดความรู้ควบคู่กับคุณธรรม พร้อมนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้เสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาชีวิตให้คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ของการเข้าค่ายธรรมะ จึงได้จัดกิจกรรมธรรมะกับเยาวชนขึ้น เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้และสัมผัสคำสั่งสอนของพุทธศาสนาโดยอาศัยการประสานความร่วมมือกับวัดและพระภิกษุที่อยู่ในชุมชน ให้เป็นแหล่งความรู้และถ่ายทอดวิธีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนแก่นักเรียน เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามในการดำรงชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนและแนวทางการดำเนินชีวิต
๒. เพื่อประสานความร่วมมือในการอบรมเด็กและเยาวชนระหว่างวัดและโรงเรียน
๓. เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ถูกต้องให้แก่นักเรียน

การนำนักเรียนเข้าค่ายธรรมะ มีชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งเป็นตัวแทนของชั้นอื่นๆ มาทำกิจกรรมในวัด ส่วนนักเรียน

ชั้นอื่นๆ เข้าค่ายธรรมะที่โรงเรียน การเข้าค่ายจัดเป็นฐานให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเวียนกันเข้าฐาน อยู่ครบทุกกลุ่มทุกฐาน ฐานที่จัดในการเข้าค่ายธรรม ได้แก่ ฐานพุทธประวัติ ฐานหน้าที่ชาวพุทธ ฐานหลักธรรมทางศาสนา ฐานศาสนพิธี ฐานสมาธิ ทุกฐานจะมีวิทยากรที่เป็นพระภิกษุอยู่ประจำฐาน คอยอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนในแต่ละกลุ่ม นักเรียนทุกกลุ่มจะมีใบงานทุกคน ซึ่งเมื่อกลับไปโรงเรียนนักเรียนจะต้องส่งใบงานให้ครูประจำชั้นตรวจร่วมกับคุณครูที่สอนวิชาพุทธศาสนา นักเรียนได้รับความรู้ในแต่ละฐานอย่างละเอียด

ผลที่ได้รับคือ นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ไปจัดกิจกรรมที่วัด ได้พบพระภิกษุเป็นผู้อบรมสั่งสอนทำให้รู้วิธีการไหว้ รู้วิธีการบอต่อพระสงฆ์ รวมทั้งคำพูดที่พูดกับพระสงฆ์ รู้วิธีจัดโต๊ะหมู่บูชา การเป็นผู้มีมารยาทที่ดี มีความรัก และกตัญญูต่อพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มากขึ้นกว่าเดิม

๔.๑.๓ กิจกรรมสวดมนต์ขอพรพระ

การสวดมนต์ไหว้พระ เป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนไทย การสวดมนต์ไหว้พระเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยกล่อมเกล่าอุปนิสัยของเด็กให้ตระหนักถึงคุณค่าของศีลธรรม ซึ่งนอกจากจะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ยังช่วยให้เด็กมีสมาธิมากขึ้น อันจะเป็นผลดีต่อการเรียนของเด็กด้วย

ดังนั้นเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ของการสวดมนต์ไหว้พระเป็นสิ่งดีและสำคัญในการดำเนินชีวิต จึงได้จัดกิจกรรมสวดมนต์ขอพรพระขึ้น เพื่อโน้มน้าวให้เด็กรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ สามารถสวดมนต์ในทำนองสรภัญญะและทำนองต่างๆ ได้ โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อฝึกให้นักเรียนสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ บทสวดพาหุง-มหากา และบทสวดต่างๆ ได้ถูกต้อง

๒. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดี รู้บาปบุญคุณโทษ มีระเบียบวินัย เคารพเชื่อฟัง บิดามารดาและผู้มีพระคุณ

๓. เพื่อเสริมสร้างปัญญาให้แก่นักเรียนได้รู้จักคิดเป็น วางตัวให้เหมาะสมถูกต้องกาลเทศะ^๑

กิจกรรมสวดมนต์ขอพรพระ นักเรียนที่เป็นพุทธจัดตารางไปสวดมนต์ทุกวัน ที่ศูนย์วัฒนธรรมของโรงเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ในคาบเรียนจริยศึกษา โดยมีครูประจำชั้นนำนักเรียนแต่ละห้องไปสวดมนต์ตามตารางที่กำหนดในเวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

^๑ มนต์พิธีชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓๓.

ผลที่ได้รับคือ นักเรียนสวดมนต์ทำนองต่างๆ เป็น เช่น ทำนองสรภัญญะ นักเรียนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการสวดมนต์ ซึ่งทำให้จิตสงบ มีความอดทนเพียรพยายามในการสวดจนจบ ทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากขึ้น

๔.๑.๔ กิจกรรมการบวชนกขัมมะ

ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน เรื่องความเป็นอยู่ การศึกษา การงาน ทำให้คนเรามีความเห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน จิตใจว้าวุ่น เกิดอาการเครียดเพราะขาดสมาธิที่จะช่วยผ่อนปรนให้จิตใจมีความอ่อนโยน รู้ผิดรู้ถูก และมีเหตุผล มีความคิดรอบคอบสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้

ดังนั้นเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ที่นักเรียนจะพึงได้ และเป็นผู้มีสติปัญญาดี รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จึงได้จัดทำกิจกรรมบวชนกขัมมะและบวชนภคฤกษ์ขึ้นในช่วงปิดเทอมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน รู้จักสวดมนต์ ทำสมาธิเป็นตั้งแต่เยาว์วัย

๒. เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

๓. เพื่อฝึกให้นักเรียนปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาที่ตนนับถือด้วยความเข้าใจและเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริง^๒

กิจกรรมบวชนกขัมมะ รับสมัครนักเรียนที่มีจิตศรัทธาไปบวชในช่วงปิดเทอม และช่วงหยุดในวันสิ้นปีถึงปีใหม่ รับสมัครนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ใช้เวลาในการบวช ๓ วันเต็ม ซึ่งนักเรียนให้ความสนใจและสมัครไปบวชจำนวนมาก ซึ่งการบวชนกขัมมะนักเรียนต้องไปอยู่ในวัดอย่างน้อยสามคืน ซึ่งพระภิกษุจะเป็นผู้สอนในเรื่องหลักศีลธรรมจรรยา เป็นการกล่อมเกล้านักเรียนให้มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตาต่อผู้อื่น

ผลที่ได้รับคือ นักเรียนได้มีโอกาสไหว้พระสวดมนต์ภาวนามากยิ่งขึ้น และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการแบ่งปันสิ่งของเครื่องใช้ แม้แต่อาหารการกินในขณะบวช เป็นกันเองกับผู้ร่วมบวชด้วย

๔.๑.๕ กิจกรรมบวชนภคฤกษ์

กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นงานที่ต้องพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ใฝ่ธรรมะ มีใจเมตตากรุณา รู้จักเสียสละ มีความสามัคคีในหมู่คณะ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมตลอดจนประเทศชาติ

^๒ มนต์พิธีชาวพุทธ, หน้า ๑๓๕.

ดังนั้นเมื่อมองเห็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีกิจกรรมที่เป็นบุญกุศลแก่นักเรียน ซึ่งเป็นเยาวชนที่ดีของชาติสืบต่อไป จึงได้จัดกิจกรรมบวชเณรภาคฤดูร้อนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมองเห็นคุณค่าของกาลเวลา ไม่ปล่อยเลยไปให้เปล่าประโยชน์
๒. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรักกตัญญูต่อบิดามารดา รู้จักตอบแทนบุญคุณท่านเมื่อมีโอกาส
๓. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรักและศรัทธาในศาสนา สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงต่อไปได้
๔. เพื่อให้เห็นความสำคัญของความรักความสามัคคีที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ และสามารถทำกิจกรรมและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

กิจกรรมการบวชเณรภาคฤดูร้อน รับสมัครนักเรียนชายตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีการกำหนดระยะเวลาบวชเณรภาคฤดูร้อนอย่างน้อยสองสัปดาห์ถึงหนึ่งเดือน โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ติดต่อบิดามารดาของนักเรียนที่สมัครใจไปบวช ถ้าบิดามารดาอนุญาตก็จะนัดวันเวลาที่ทำการบวช โดยคุณพ่อคุณแม่และญาติพี่น้องของผู้บวชจะนำนักเรียนไปบวชด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้นัดหมายเวลากับพระสงฆ์ที่วัด เมื่อถึงเวลาที่กำหนดผู้ปกครองก็จะนำบุตรหลานของตนไปบวชยังวัดที่ครูได้บอกและให้แผนที่ไป และจะมีคณะครูส่วนหนึ่งไปร่วมบวชเณรในครั้งนี้ด้วย

ผลที่ได้รับคือ การบวชเณรภาคฤดูร้อนเป็นการฝึกหัดและอบรมให้นักเรียนเป็นผู้มีความอดทน มีความเพียรพยายาม มีระเบียบวินัย เกรงครัตในการสวดมนต์ไหว้พระ มีความกตัญญูต่อบิดามารดาผู้มีพระคุณ รู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น สามารถทำงานทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๔.๒ กิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์

๔.๒.๑ กิจกรรมค่ายพลมารี ซึ่งถือเป็นกองทัพของแม่พระ โดยร่วมระดมความศรัทธาในความเชื่อด้วยการสวดมนต์ภาวนา ถวายคำสัจญ์ต่อแม่พระร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกันในระหว่างเพื่อนสมาชิก มีการทำงานร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อฝึกอบรมให้นักเรียนมี “ชีวิตของพระคริสตเจ้า” ในตนอย่างลึกซึ้ง
๒. เพื่อฝึกให้นักเรียนมีความศรัทธาในแม่พระด้วยใจจริง
๓. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๔. เพื่อฝึกให้นักเรียนได้สวดมนต์ภาวนาอย่างสม่ำเสมอ^๑

สมาชิกส่วนใหญ่ของกิจกรรมค่ายพลมารีเป็นเยาวชนที่นับถือคริสตศาสนา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ เข้าค่ายพลมารีตามความสมัครใจ ทุกคนเข้าค่ายพลมารีเป็นการเปิดโอกาสให้ได้รู้จักกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้เรียนรู้มีประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน

ผลที่ได้รับคือ นักเรียนรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชักชวนกันทำความดีด้วยการสวดมนต์ภาวนา มีความอดทน เพียรพยายามหมั่นประกอบกรรมดี มีเมตตาต่อเพื่อนร่วมสถาบัน เพื่อนร่วมงานทำงานและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุข

๔.๒.๒ กิจกรรมค่าย วาย.ซี.เอส. (Y.C.S.) เป็นกระบวนการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักตนเอง การวางตนอย่างเหมาะสม ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทำงานเพื่อส่วนรวมซึ่งเกิดผลดีกับตนเองและผู้อื่น ด้วยการไปแพร่ธรรมแก่บรรดาเยาวชนด้วยกันเอง เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น มีการปฏิรูปและพัฒนาชีวิตของตนบนพื้นฐานของคุณธรรม มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อฝึกให้เยาวชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
๒. เพื่อให้เยาวชนเห็นความสำคัญของพิธีกรรมทางศาสนา
๓. เพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน^๒

วาย.ซี.เอส. มีลักษณะเป็นขบวนการ มีจุดมุ่งหมายเดียวกันมาร่วมกันแสวงหาและศึกษาในสิ่งที่สนใจร่วมกัน เห็นคุณค่าและความสำคัญของศาสนา นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่นับถือคริสตศาสนาเข้าค่ายกิจกรรมวาย.ซี.เอส.(Y.C.S.)

ผลที่ได้รับคือ นักเรียนรู้จักตนเองและการวางตัวที่เหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมโลกอย่างมีความสุข และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เห็นความสำคัญของศาสนาและเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

^๑ กิจกรรมคาทอลิก, (อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ : ๒๕๑๒), หน้า ๓๕.

^๒ กิจกรรมคาทอลิก, (อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ : ๒๕๑๒), หน้า ๕๓.

๔.๒.๓ กิจกรรมค่ายพลีศัล ซึ่งถือว่าเป็นกองทัพของพระเยซูเจ้า มีคติพจน์ว่า “ภาวนา พลีกรรม แพร่ธรรม รับผิดชอบ” มีจิตตารมณ์ในการทำงานร่วมกับพระเยซูเจ้า คือดูแลแบบอย่างพระเยซู เจ้านำมาใช้กับตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อให้สมาชิกพลีศัลได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์และทำกิจกรรมร่วมกัน
๒. เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติความรักต่อตนเองและผู้อื่น
๓. เพื่อแสดงออกถึงความเป็นหนึ่งเดียวในความรักของพระคริสต์
๔. เพื่อชีวิตจะได้สนิทกับพระคริสต์มากขึ้น^๕

ลักษณะของผู้ที่สมควรเข้าเป็นสมาชิกพลีศัล

๑. มาประหม่อม่าเสมอ
๒. พยายามเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น
๓. มีความพยายามจริงจังที่จะเจริญชีวิตตาม
๔. ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของคณะ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่นับถือคริสตศาสนาเข้าค่ายกิจกรรมพลมารี

ผลที่ได้รับคือ นักเรียนมีความเชื่อมั่นศรัทธาในพระ มีความกตัญญูต่อพระเจ้า มีจิตตารมณ์แห่งการร่วมถวายบูชามิสซา มีความเป็นหนึ่งเดียวกับพระคริสต์และพระศาสนจักร ดำเนินชีวิตในความศรัทธาต่อศีลมหาสนิท และทำงานรับใช้พระศาสนจักร ดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติตามพระคริสตธรรม

๔.๒.๔ กิจกรรมกองหน้าร่าเริง คือ การเข้าค่ายซึ่งมุ่งหวังให้เด็กๆ มีความสุข มีความสัจซื่อบริสุทธิ์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข กล้าแสดงออก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถรู้ได้เร็ว และทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยความมั่นใจเกิดความสนุกสนาน โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง
๒. เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น
๓. เพื่อฝึกให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานให้เป็นที่ยอมรับจากผู้อื่นได้
๔. ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่นับถือคริสตศาสนาเข้าร่วมกิจกรรมกองหน้าร่าเริง

^๕ กิจกรรมคาทอลิก, (อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ : ๒๕๓๒), หน้า ๕๓.

ผลที่ได้รับ คือ นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักพูดอย่างสร้างสรรค์ มีความซื่อสัตย์ เลื่อมใสศรัทธาในพระเจ้า สามารถทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสนุกสนานและมีความสุข

๔.๓ สรุป

การจัดกิจกรรมให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาคริสต์ เพื่อส่งเสริมหรือเสริมสร้างให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในด้านต่างๆ

๔.๔ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

จากที่ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมการอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนา และหลักธรรมการอยู่ร่วมกันในคริสตศาสนา^๖ สามารถนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างเครื่องมือในการทำวิจัยครั้งได้ดังต่อไปนี้

ก. แบบสอบถาม เพื่อสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน จำนวน ๓๕๕ คน แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๑. ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามปิด ถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ การนับถือศาสนา อาชีพผู้ปกครอง และบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรมคุณธรรม

๒. ตอนที่ ๒ การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสตศาสนาโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นคำถามแบบปิดเกี่ยวกับความคิดเห็น ๕ ระดับ โดยแบ่งออกเป็น ๘ ด้าน

๑) ด้านความสนใจใฝ่รู้ เช่น นักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจที่จะแสวงหาความรู้ เป็นต้น

๒) ด้านความมีระเบียบวินัย เช่น นักเรียนมีการวางแผนการทำงานและจัดระบบการทำงาน เป็นต้น

๓) ด้านความรับผิดชอบ เช่น นักเรียนมาโรงเรียนทันเคารพธงชาติ เป็นต้น

๔) ด้านความกตัญญูกตเวที เช่น นักเรียนดูแลเอาใจใส่บิดามารดา เป็นต้น

^๖ คู่มือละเอียดใน บทที่ ๒ และบทที่ ๓.

๕) ด้านความซื่อสัตย์ เช่น นักเรียนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นต้น

๖) ด้านความเสียสละ เช่น นักเรียนเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น

๗) ด้านความประหยัด เช่น นักเรียนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายพอประมาณ เป็นต้น

๘) ด้านความรักความสามัคคี เช่น นักเรียนพร้อมใจกันทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจ เป็นต้น

๓. ตอนที่ ๓ เป็นข้อเสนอแนะ และเป็นคำถามแบบเปิดใน ๘ ด้าน คือ ด้านความสนใจใฝ่รู้ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเสียสละ ด้านความประหยัด ด้านความรักความสามัคคี

ข. แบบสัมภาษณ์ ได้ตั้งคำถาม ๑๐ ประเด็น คือ

๑) ท่านคิดว่านักเรียนของท่านมีความรัก สามัคคีในหมู่คณะหรือไม่ เพราะเหตุใด
๒) ท่านมีวิธีปลูกฝังและส่งเสริมให้นักเรียนของท่านมีความเสียสละในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในโรงเรียนได้อย่างไร

๓) เพราะเหตุใดนักเรียนของท่านที่เป็นพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาจึงอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๔) หากนักเรียนของท่านเกิดการทะเลาะวิวาทแบ่งพรรคแบ่งพวก ท่านจะมีวิธีใดที่จะยุติความบาดหมางใจกันได้

๕) ท่านมีวิธีการอบรมนักเรียนของท่านอย่างไรให้มีจิตอาสา ช่วยกันพัฒนาโรงเรียนให้สะอาดและน่าอยู่

๖) กิจกรรมใดที่ท่านคิดว่านักเรียนทุกคนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นโดยพร้อมเพรียงกัน

๗) หลักธรรมใดที่ท่านคิดว่านักเรียนที่เป็นพุทธและนักเรียนที่เป็นคริสต์สามารถปฏิบัติร่วมกันได้

๘) ท่านมีวิธีใดที่จะทำให้นักเรียนของท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนเองนับถือ

๙) นักเรียนของท่านมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างไร

๑๐) โรงเรียนของท่านมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปในเรื่องใด

นอกจากจะมีการตอบแบบสอบถามของนักเรียนและการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูแล้ว ยังได้สังเกตพฤติกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับนักเรียนเพิ่มเติม เพื่อจะได้ข้อมูลที่ละเอียดมากขึ้นด้วย

๔.๕ วิเคราะห์การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของ นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสตศาสนา

นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นบุคคลที่มีพลังความสามารถ ไม่อยู่หนึ่ง มีพฤติกรรมต่างๆตลอดเวลาที่มีการรวมกลุ่มกัน การนำหลักธรรม คือ ศีล ๕ สารณียธรรม ๖ ไตรสิกขา ทิศ ๖ และบัญญัติ ๑๐ ประการ มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรกระทำ เพื่อให้พวกเขาได้มีการรวมตัวเป็นหนึ่งเดียว แม้จะนับถือคนละ ศาสนาก็ไม่แปลก เพราะทุกหลักธรรมของแต่ละศาสนา มุ่งสอนให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติ แต่ใน สิ่งที่ดีมีระเบียบ ไม่ล่วงเกินสิทธิหน้าที่ของกันและกัน มีจริยธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกัน และกันให้สมัครสมานสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันทำประโยชน์ส่วนรวมเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ แน่นนอนอย่างเดียวกัน นั่นคือ สันติสุขอย่างแท้จริง ทั้งของปัจเจกบุคคลและสังคมชาวโลก ใน ประเทศไทยพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจของชาวบ้านเรื่อยมาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน การที่ นักเรียนได้เข้าวัด ไม่ว่าจะเข้าวัดพุทธหรือโบสถ์ทางศาสนาคริสต์ พวกเขาได้พบพระและนักบวช ซึ่งก่อให้เกิดมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ดี เด็กๆได้รับการขัดเกลา ทำให้เกิดพัฒนาการด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม นักเรียนไม่ได้อยู่คนเดียว นักเรียนต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อช่วยเหลือ ฟังพาอาศัยซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ “ผู้อื่น” ที่ว่านั้นมิได้จำกัดแค่ครอบครัวเรา เพื่อนสนิทของ เรา หรือคนที่รู้จักเท่านั้น คำว่าผู้อื่นยังรวมไปถึง “เพื่อนมนุษย์” ที่เป็นเพื่อนร่วมโลกซึ่งเราอาจไม่ เคยรู้จัก หรือแม้กระทั่งไม่เคยเห็นหน้าเลยก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้น “ผู้อื่น” ยังอาจรวมไปถึงสิ่งมีชีวิตร่วม โลกอื่นๆ เช่น สัตว์โลกอีกด้วย ดังนั้น การที่นักเรียนมีชีวิตอาศัยอยู่บนโลกใบนี้ นักเรียนจึงไม่ สามารถคิดถึงแต่ประโยชน์ของตนเองได้เพียงเท่านั้น ยังต้องคิดถึง “ผู้อื่น” อีกด้วย การที่นักเรียน คิดถึงผู้อื่นให้มากขึ้นนั้น เรียกว่า นักเรียนมี “จิตสาธารณะ”

คำว่า “จิตสาธารณะ” คือ จิตที่คำนึงถึงผู้อื่น โดยแสดงออกมาผ่านการกระทำ ดังนั้นจิต สาธารณะจึงมีลักษณะเป็นจิตสำนึกหรือเป็นค่านิยมที่ดีที่ควรปลูกฝังให้มีในตัวมนุษย์ทุกคน โดย ลักษณะของบุคคลที่มีจิตสาธารณะจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

- เป็นบุคคลที่มี “จิตอาสา” นั่นคือ การรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมที่ได้รับความทุกข์ ยาก หรือขาดโอกาส ขาดเอาใจใส่จากสังคมที่ได้รับความทุกข์ยาก หรือขาดที่พึ่ง เมื่อเราเห็นว่า เพื่อนมนุษย์ประสบกับความลำบาก แล้วเรากลับมาคิดว่าเราสามารถช่วยเหลืออะไรได้บ้างและลง

เมื่อปฏิบัติจริง เช่น การที่นักเรียนอาสาออกค่ายช่วยสร้างห้องสมุดในโรงเรียนที่ห่างไกล การอาสาช่วยอ่านหนังสือให้คนตาบอด การอาสาออกไปหาทุนบริจาคเข้ากองทุนช่วยเหลือต่างๆ เป็นต้น

- เป็นบุคคลที่มี “จิตเอื้ออาทร” คือ เป็นผู้ที่มีน้ำใจแก่ผู้อื่น รู้จักแบ่งปัน เมื่อรู้สึกว่าคุณมีความสุขมากพอแล้วก็รู้จักแบ่งปันความสุขให้แก่คนรอบข้าง เพื่อกระจายความสุขกันอย่างถ้วนหน้า ผลจากการกระทำเช่นนี้ ความสุขกลับยิ่งเพิ่มพูนในใจเรายิ่งนัก ดังนั้นการจัดกิจกรรมทั้งพุทธและคริสต์ในโรงเรียน ก็มุ่งหวังให้นักเรียนมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน บุคคลที่มีจิตสาธารณะจึงเป็นบุคคลที่มีทั้งจิตใจที่ดี ความคิดที่ดี และกระทำดี ด้วยเหตุนี้การมีจิตสาธารณะจึงเป็นส่วนหนึ่ง que แสดงออกถึงการเป็น “พลเมืองดี” แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จิตสาธารณะดังกล่าวต้องตั้งอยู่บนความพอเพียง นั่นคือ ต้องมีขีดจำกัด มีคำว่าพอ เพราะอะไรที่มากเกินไปย่อมก่อให้เกิดผลเสีย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง การศึกษาหลักธรรมและการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาโดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง ๓๕๔ ฉบับ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามตารางข้างล่าง

๑) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้านการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตาราง ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ชาย	๑๗๑	๔๓.๔๐
๒. หญิง	๒๒๓	๕๖.๖๐
รวม	๓๙๔	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น ๓๙๔ คน ส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน ๒๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖๐ เป็นชาย จำนวน ๑๗๑คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๐

ตาราง ๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ๑๔ - ๑๕ ปี	๘๐	๒๐.๓๐
๒. ๑๖ - ๑๗ ปี	๒๕๐	๗๓.๖๐
๓. ๑๘ ปีขึ้นไป	๒๔	๖.๑๐
รวม	๓๕๔	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๖-๑๗ ปี จำนวน ๒๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๖๐ รองลงมาได้แก่ อายุ ๑๔-๑๕ ปี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓๐ และอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๐ ตามลำดับ

ตาราง ๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามศาสนาที่นับถือ

อาชีพผู้ปกครอง	จำนวน	ร้อยละ
๑. ศาสนาพุทธ	๒๖๔	๖๗.๐๑
๒. ศาสนาคริสต์	๑๒๔	๓๕.๔๗
๓. ศาสนาอิสลาม	๖	๑.๕๒
รวม	๓๙๔	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ จำนวน ๒๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๐๑ รองลงมาได้แก่ ศาสนาคริสต์ จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๔๗ และศาสนาอิสลาม จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๒ ตามลำดับ

ตาราง ๔ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

อาชีพผู้ปกครอง	จำนวน	ร้อยละ
๑. ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๕๔	๑๓.๗๑
๒. เจ้าของกิจการ	๑๓๒	๓๓.๕๐
๓. เกษตรกร	๓	๐.๗๖
๔. รับจ้างทั่วไป	๕๐	๑๒.๖๘
๕. อื่นๆ	๑๑๕	๒๙.๓๕
รวม	๓๙๔	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพเป็นเจ้าของกิจการ จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๐ รองลงมาประกอบได้แก่ อาชีพอื่นๆ จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๙ อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘๔ อาชีพข้าราชการ/พนักงานของรัฐ จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๑ และอาชีพเกษตรกร จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๖ ตามลำดับ

ตาราง ๕ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรม

บุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรม	จำนวน	ร้อยละ
๑. บิดา มารดา	๒๓๑	๕๘.๖๓
๒. ครู	๑๐๒	๒๕.๘๙
๓. ปู่ ย่า ตา ยาย	๔๙	๑๒.๔๔
๔. เพื่อน	๑	๐.๒๕
๕. คารา/นักร้อง/นักแสดง	๗	๑.๗๘
๖. อื่นๆ	๔	๑.๐๑
รวม	๓๙๔	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรม จำนวน ๒๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖๓ รองลงมาได้แก่ ครู จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๙ ปู่ย่าตายาย จำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๔๔ คารา/นักร้อง/นักแสดง จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๘ อื่นๆ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๑ และเพื่อน จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๕ ตามลำดับ

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตาราง ๖ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร	n = ๓๕๔		ระดับการ ดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	ด้านความสนใจใฝ่รู้	๓.๘๕	๐.๕๕	มาก
๒	ด้านความมีระเบียบวินัย	๔.๐๕	๐.๕๐	มาก
๓	ด้านความรับผิดชอบ	๓.๗๗	๐.๖๓	มาก
๔	ด้านความกตัญญูต่เวที	๔.๓๑	๐.๖๗	มากที่สุด
๕	ด้านความซื่อสัตย์	๔.๐๕	๐.๕๓	มาก
๖	ด้านความเสียสละ	๔.๒๑	๐.๕๕	มากที่สุด
๗	ด้านความประหยัด	๓.๘๘	๐.๖๕	มาก
๘	ด้านความรักความสามัคคี	๔.๓๓	๐.๖๐	มากที่สุด
	รวม	๔.๐๒	๐.๒๕	มาก

จากตาราง ๖ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน และอยู่ในระดับมาก 6 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความรักความสามัคคี ($\bar{X} = ๔.๓๓$) และด้านความกตัญญูต่เวที ($\bar{X} = ๔.๓๑$) และด้านความเสียสละ ($\bar{X} = ๔.๒๑$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย ($\bar{X} = ๔.๐๕$) ด้านความซื่อสัตย์ ($\bar{X} = ๔.๐๕$) ด้านความประหยัด ($\bar{X} = ๓.๘๘$) ด้านความสนใจใฝ่รู้ ($\bar{X} = ๓.๘๕$) และด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X} = ๓.๗๗$) ตามลำดับ

ตาราง ๗ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความสนใจใฝ่รู้ โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความสนใจใฝ่รู้	n = ๓๕๔		ระดับการ ดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจที่จะแสวงหาความรู้	๓.๗๒	๐.99	มาก
๒	นักเรียนชอบสนทนาธรรม ชักถาม ฟัง หรืออ่าน เพื่อให้ได้ความรู้เพิ่มขึ้น	๓.๓๕	๐.๕๐	ปานกลาง

๓	นักเรียนมีความสุขที่ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการเรียนรู้	๔.๔๖	๐.๓๔	มากที่สุด
รวม		๓.๘๕	๐.๕๕	มาก

จากตาราง ๓ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ด้านความสนใจใฝ่รู้ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ อยู่ในระดับมาก ๑ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ๓ ($\bar{X} = ๔.๔๖$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๓.๗๒$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ข้อ ๒ ($\bar{X} = ๓.๓๕$)

ตาราง ๔ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความมีระเบียบวินัย โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความมีระเบียบวินัย	n = ๓๕๔		ระดับการดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนมีการวางแผนการทำงานและจัดระบบการทำงาน	๓.๗๒	๐.๓๘	มาก
๒	นักเรียนทำงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้วางแผนไว้	๓.๖๘	๐.๓๗	มาก
๓	นักเรียนตรวจสอบความถูกต้อง ความเรียบร้อย หรือคุณภาพของงาน	๓.๘๑	๐.๘๐	มาก
๔	นักเรียนแสดงความเคารพเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่หรือครูอาจารย์ โดยการก้มตัว	๔.๔๕	๐.๓๒	มากที่สุด
๕	นักเรียนรู้จักเข้าคิวหรือรอเมื่อใช้บริการสถานที่ต่างๆ	๔.๓๕	๐.๓๓	มากที่สุด
๖	นักเรียนไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นในเวลาเรียน	๓.๕๖	๐.๘๘	มาก
๗	นักเรียนรู้จักเคารพกฎเกณฑ์กติกาของสังคมด้วยความเต็มใจ	๔.๐๑	๐.๘๔	มาก
๘	นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา	๔.๑๖	๐.๘๓	มาก
๙	นักเรียนรู้จักปฏิบัติตนตามมารยาทอันดีงามในการเข้าสังคม	๔.๑๖	๐.๘๑	มาก

๑๐	นักเรียนไม่ก่อการทะเลาะวิวาทเมื่อสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น	๔.๔๗	๐.๕๐	มากที่สุด
รวม		๔.๐๕	๐.๕๐	มาก

จากตาราง ๘ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๓ ข้อ และอยู่ในระดับมาก ๗ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ ($\bar{X} = ๔.๔๗$) ข้อ ๔ ($\bar{X} = ๔.๔๕$) ข้อ ๕ ($\bar{X} = ๔.๓๕$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๘ ($\bar{X} = ๔.๑๖$) ข้อ ๙ ($\bar{X} = ๔.๑๖$) ข้อ ๗ ($\bar{X} = ๔.๐๑$) ข้อ ๓ ($\bar{X} = ๓.๘๑$) ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๓.๗๒$) ข้อ ๒ ($\bar{X} = ๓.๖๘$) และข้อ ๖ ($\bar{X} = ๓.๕๖$) ตามลำดับ

ตาราง ๙ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความรับผิดชอบ โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความรับผิดชอบ	$n = ๓๕๔$		ระดับการ ดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนมาโรงเรียนทันเคารพธงชาติ	๔.๒๑	๐.๐๕	มากที่สุด
๒	นักเรียนช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียน	๓.๕๐	๐.๕๑	มาก
๓	นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายจากครูให้สมบูรณ์ตามกำหนดและตรงต่อเวลา	๓.๘๔	๐.๘๑	มาก
๔	นักเรียนทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน	๓.๑๐	๐.๕๒	ปานกลาง
๕	นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ก่อนเข้าสู่บทเรียน	๒.๕๔	๑.๘๘	ปานกลาง
๖	นักเรียนยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย	๔.๑๑	๐.๗๕	มาก
๗	นักเรียนเว้นการกระทำอันเป็นผลเสียหยาตต่อส่วนรวม	๔.๑๑	๐.๗๘	มาก
รวม		๓.๗๗	๐.๖๓	มาก

จากตาราง ๙ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม ด้านความรับผิดชอบ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ อยู่ในระดับมาก ๔ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๔.๒๑$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๖ ($\bar{X} = ๔.๑๑$) ข้อ ๗ ($\bar{X} = ๔.๑๑$) ข้อ ๒ ($\bar{X} = ๓.๙๐$) ข้อ ๓ ($\bar{X} = ๓.๘๔$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ข้อ ๔ ($\bar{X} = ๓.๑๐$) และ ข้อ ๕ ($\bar{X} = ๒.๙๔$)

ตาราง ๑๐ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียน โรงเรียนพระมารดานิจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความกตัญญูตเวที โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความกตัญญูตเวที	n = ๓๕๔		ระดับการ ดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนพูดด้วยวาจาอ่อนน้อมถ่อมตนและไม่พูดโกหกพ่อแม่	๓.๗๒	๐.๘๑	มาก
๒	นักเรียนรู้ว่าบิดามารดาเป็นผู้มีบุญคุณต่อเรา	๔.๘๒	๐.๔๘	มากที่สุด
๓	นักเรียนดูแลเอาใจใส่บิดามารดา	๔.๒๗	๐.๗๒	มากที่สุด
๔	นักเรียนรู้ว่าคุณครูคือผู้ให้ความรู้แก่เรา	๔.๕๖	๐.๖๔	มากที่สุด
๕	นักเรียนรู้ว่าโรงเรียนเป็นสถานที่ให้เราได้มีความรู้	๔.๕๓	๐.๗๐	มากที่สุด
๖	นักเรียนควรยกย่องโรงเรียนที่เราเรียน	๔.๓๕	๐.๗๗	มากที่สุด
๗	นักเรียนดูแลเอาใจใส่เรื่องความสะอาดของโรงเรียน	๓.๕๖	๐.๘๔	มาก
๘	นักเรียนดูแลเอาใจใส่ผู้มีอุปการคุณ	๔.๒๕	๐.๗๐	มากที่สุด
รวม		๔.๓๑	๐.๖๗	มากที่สุด

จากตาราง ๑๐ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม ด้านความกตัญญูตเวที โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๖ ข้อ อยู่ในระดับมาก ๒ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ๒ ($\bar{X} = ๔.๘๒$) ข้อ ๔ ($\bar{X} = ๔.๕๖$) ข้อ ๕ ($\bar{X} = ๔.๕๓$) ข้อ ๖ ($\bar{X} = ๔.๓๕$) ข้อ ๘ ($\bar{X} = ๔.๒๕$) ข้อ ๓ ($\bar{X} = ๔.๒๗$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๓.๗๒$) ข้อ ๗ ($\bar{X} = ๓.๕๖$)

ตาราง ๑๑ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียน
พระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความซื่อสัตย์
โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความซื่อสัตย์	n = ๓๕๔		ระดับการ ดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต	๔.๒๐	๐.๓๔	มากที่สุด
๒	นักเรียนไม่หยิบฉวยเอาสิ่งของของผู้อื่นมาโดยไม่ได้รับ อนุญาต	๔.๔๐	๐.๘๐	มากที่สุด
๓	นักเรียนหารายได้เสริมในทางที่สุจริตเมื่อว่างจากการเรียน	๒.๕๖	๑.๓๔	ปานกลาง
๔	นักเรียนไม่ทุจริตในเวลาสอบด้วยวิธีต่างๆ	๓.๕๒	๐.๕๕	ปานกลาง
๕	นักเรียนไม่แอบอ้างผลงานของผู้อื่นว่าเป็นของตน	๔.๕๕	๐.๓๘	มากที่สุด
๖	นักเรียนเคารพหรือปฏิบัติตามข้อตกลง กฎ กติกา หรือ ระเบียบของกลุ่มที่กำหนดไว้	๔.๒๓	๐.๓๔	มาก
รวม		๔.๐๕	๐.๕๓	มากที่สุด

จากตาราง ๑๑ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม ด้านความซื่อสัตย์ โดยภาพรวม
มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด
๕ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ๕
($\bar{X} = ๔.๕๕$) ข้อ ๒ ($\bar{X} = ๔.๔๐$) ข้อ ๖ ($\bar{X} = ๔.๒๓$) ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๔.๒๐$) และข้อ ๔ ($\bar{X} = ๓.๕๒$)
ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ข้อ ๓ ($\bar{X} = ๒.๕๖$) ตามลำดับ

ตาราง ๑๒ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียน
พระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความเสียสละ
โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความเสียสละ	n = ๓๕๔		ระดับการ ดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	๔.๑๑	๐.๖๗	มาก

๒	นักเรียนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น และคิดช่วยเหลือ	๔.๓๑	๐.๖๗	มากที่สุด
	รวม	๔.๒๑	๐.๕๕	มากที่สุด

จากตาราง ๑๒ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม ด้านความเสียสละ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๒๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ และอยู่ในระดับมาก ๑ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ๒ ($\bar{X} = ๔.๓๑$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๔.๑๑$) ตามลำดับ

ตาราง ๑๓ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความประหยัด โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความประหยัด	n = ๓๕๔		ระดับการดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายพอประมาณ	๓.๗๒	๐.๕๑	มาก
๒	นักเรียนไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ด้วยการซื้อของใช้ราคาแพงๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องแต่งตัว เป็นต้น	๓.๖๔	๑.๐๑	มาก
๓	นักเรียนคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งของใช้สอยอย่างทะนุถนอม	๓.๘๕	๐.๕๐	มาก
๔	นักเรียนคำนึงถึงประโยชน์และความจำเป็นก่อนตัดสินใจซื้อสินค้า	๓.๕๑	๐.๕๕	มาก
๕	นักเรียนใช้จ่ายซื้อสิ่งของต่างๆ ตามความเหมาะสมของเงินที่ตนมีอยู่	๔.๐๕	๐.๘๘	มาก
๖	นักเรียนไม่ต้องการสิ่งของเพียงเพื่อตามทันสมัยหรือตามเพื่อน	๓.๘๔	๐.๕๕	มาก
๗	นักเรียนรู้จักประมาณการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน	๓.๕๓	๐.๘๘	มาก
	รวม	๓.๘๘	๐.๖๕	มาก

จากตาราง ๑๓ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม ด้านความประหยัด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก

เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อ ๕ ($\bar{X} = ๔.๐๕$) ข้อ ๓ ($\bar{X} = ๓.๕๘$) ข้อ ๗ ($\bar{X} = ๓.๕๓$)
ข้อ ๔ ($\bar{X} = ๓.๕๑$) ข้อ ๖ ($\bar{X} = ๓.๘๔$) ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๓.๗๒$) และ ข้อ ๒ ($\bar{X} = ๓.๖๔$) ตามลำดับ

ตาราง ๑๔ แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมนักเรียนโรงเรียน
พระมารดานิจจานุเคราะห์ เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ด้านความรักความสามัคคี
โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ข้อ	ด้านความรักความสามัคคี	n = ๓๕๔		ระดับการ ดำเนินงาน
		\bar{X}	S.D.	
๑	นักเรียนพร้อมใจกันทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนด้วยความ ความเต็มใจ	๔.๐๕	๐.๘๒	มาก
๒	นักเรียนมีความห่วงใยและเอื้ออาทรต่อเพื่อนด้วยความ จริงใจ	๔.๔๖	๐.๗๐	มากที่สุด
๓	นักเรียนมีความภูมิใจเมื่อเพื่อนได้รับรางวัลผู้มีมารยาทงาม	๔.๔๘	๐.๗๑	มากที่สุด
	รวม	๔.๓๓	๐.๖๐	มากที่สุด

จากตาราง ๑๔ พบว่า การปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม ด้านความรักความสามัคคี โดยภาพรวม
มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด
๒ ข้อ และอยู่ในระดับมาก ๑ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ๓ ($\bar{X} = ๔.๔๘$)
และข้อ ๒ ($\bar{X} = ๔.๔๖$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ข้อ ๑ ($\bar{X} = ๔.๐๕$)

กิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนได้กระทำร่วมกันเป็นการโน้มน้าวจิตใจเด็กๆ
ให้อ่อนโยน มีความรัก ผูกพันกันดูที่น้อง รู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้
ยังมีการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยมี
คุณพ่อคุณแม่ ปู่ย่าตายาย ช่วยกันอบรมบ่มนิสัยบุตรหลานให้เป็นคนดีด้วย

ความเห็นของผู้บริหารและครูจากการสัมภาษณ์มีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า นักเรียนมี
ความสนใจใฝ่รู้ห่มั่นศึกษาหาความรู้จากห้องสมุดอินเตอร์เน็ต เป็นผู้มีระเบียบวินัยอยู่ในเกณฑ์ของ
โรงเรียน มีความรับผิดชอบในตนเอง มีความกตัญญูต่อพ่อแม่และครูด้วยการช่วยเหลืองานบ้าน
และงานโรงเรียน มีความซื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบของผู้อื่น รู้จักเสียสละทรัพย์ด้วยการบริจาคให้คน
ยากไร้และพิการ ประหยัดอดออม มีความรัก สามัคคีในหมู่คณะ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและกระบวนการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ สามารถตอบปัญหาที่ต้องการทราบ ๓ ประการ โดยสรุปเป็นผลของการวิจัยเชิงเอกสารได้ดังนี้ คือ (๑) หลักธรรมการอยู่ร่วมกันในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สីล ๕ สาราณียธรรม ๖ สัปปริสธรรม ๗ ทิศ ๖ และไตรสิกขา (๒) หลักธรรมการอยู่ร่วมกันในคริสต์ศาสนา ได้แก่ บัญญัติ ๑๐ ประการ สี่ล้าบบาป สี่ล้ากก่าบป สี่ล้ากัถยบ่าป สี่ล้ามห่าสนิท สี่ล้าสมรส สี่ล้าบวช และสี่ล้าเจิมคนใช้ และ (๓) วิธีการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ คือการทำกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธมี ๕ กิจกรรม คือ (๑) กิจกรรมสมาธิเสริมปัญญา (๒) กิจกรรมธรรมะกับเยาวชน (๓) กิจกรรมสวดมนต์ขอพรพระ (๔) กิจกรรมบวชเนกขัมมะ (๕) กิจกรรมบวชเณรภาคฤดูร้อน และกิจกรรมที่จัดเสริมสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์ มี ๔ กิจกรรม คือ (๑) กิจกรรมค่ายพลมารี (๒) กิจกรรมค่าย วาย.ซี.เอส. (Y.C.S.) (๓) กิจกรรมค่ายพลคิด และ (๔) กิจกรรมกองหน้าร่าเริง

กิจกรรมทั้งหมดดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์สร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ซึ่งนำไปสู่การศึกษากาคนาม คือลงไปสอบถามนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์จำนวน ๓๕๔ คน และสัมภาษณ์ผู้บริหารจำนวน ๕ คน ครูผู้สอนจำนวน ๑๓ คน พอสรุปเป็นผลการวิจัยเชิงปริมาณต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น ๓๕๔ คน ส่วนใหญ่เป็นหญิงจำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖๐ เป็นชายจำนวน ๑๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๐

อาชีพผู้ปกครอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีผู้ปกครองเป็นเจ้าของกิจการ จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๐ รองลงมาได้แก่ อาชีพอื่นๆ จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๕ อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘๔ อาชีพรับราชการ จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗๑ และเกษตรกร จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๖ ตามลำดับ

บุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรมและคุณธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มี บิดามารดา เป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรม จำนวน ๒๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖๓ รองลงมา ได้แก่ ครู จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๕ ปู่ย่าตายาย จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๔๔ คารานักร้อง จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๘ และเพื่อนจำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘ บุคคลอื่นๆจำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๑

นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดอยู่ใน โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ อยู่ใน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน ๓๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนา และคริสตศาสนา โดยมีหลักธรรมและคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยว โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความ กตัญญูกตเวที ($\bar{X}=๔.๓๑$) และด้านความรักความสามัคคี ($\bar{X}=๔.๓๓$) ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย ($\bar{X}=๔.๐๕$) ด้านความสนใจใฝ่รู้ ($\bar{X}=๓.๗๒$) ด้านความซื่อสัตย์ ($\bar{X}=๔.๐๕$) ด้านความประหยัด ($\bar{X}=๓.๘๘$) ด้านความเสียสละ ($\bar{X}=๔.๒๑$) ด้านความ รับผิดชอบ ($\bar{X}=๓.๗๗$) ตามลำดับ

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมนักเรียน โรงเรียน พระมารดานิจจานุเคราะห์ จำแนกตามอาชีพผู้ปกครอง บุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรม โดยภาพรวมสรุปผลได้ดังนี้

๑) อาชีพผู้ปกครอง

- เป็นเจ้าของกิจการ จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๐
- อาชีพอื่นๆ (พนักงานบริษัท, รัฐวิสาหกิจ, ครูเอกชนฯ)
จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๕
- รับจ้างทั่วไป จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘๔
- รับราชการ จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗๑

- เกษตรกร จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๖

๒) จำแนกตามบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรมและคุณธรรม

- บิดามารดา จำนวน ๒๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖๓

- ครู จำนวน ๑๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘๕

- ปู่ย่าตายาย จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๔๔

- บุคคลอื่นๆ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๑

- คารานักร้อง จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๗๘

- เพื่อน จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๕

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและกระบวนการเสริมสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพมหานคร ได้ข้อสรุปที่มีประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจสมควรนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกฝังหลักธรรม ศีลธรรมและคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ กรุงเทพฯ แล้ว โดยค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านความสามัคคี และด้านความกตัญญูกตเวที อยู่ในระดับมากมีอยู่ ๖ ด้าน คือ ด้านความเสียสละ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสนใจใฝ่รู้ ด้านความประหยัด และด้านความรับผิดชอบตามลำดับ

๒. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการปลูกฝังหลักธรรม ศีลธรรมและคุณธรรม นักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ จำแนกเพศ เป็นชาย ๑๗๑ คน เป็นหญิง ๒๒๓ คน ค่าเฉลี่ยแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก

การปลูกฝังหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

๒.๑ การปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ นักเรียน โดยภาพรวม เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ด้านความสามัคคีและด้านความกตัญญูกตเวที อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเสียสละ ความมี

ระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสนใจใฝ่รู้ ด้านความประหยัด และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามสถานภาพพบว่า

๑) ผู้บริหารสถานศึกษา มีระดับการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้าน ๖ ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนอีก ๒ ด้าน คือ ด้านการประหยัดและด้านวินัยอยู่ในระดับมาก

๒) ครูผู้สอน มีระดับการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

๓) นักเรียน ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนโดยเฉพาะภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ความกตัญญูตเวทิตะและความสามัคคี ระดับมาก คือ ด้านความเสียสละ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความประหยัด ส่วนปานกลาง ได้แก่ ความสนใจใฝ่รู้และความรับผิดชอบ

๒.๒ ผลการเปรียบเทียบพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่าครูผู้สอนและนักเรียน รวมทั้งครูผู้สอนมีการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่านักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

๑) การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่างๆ ครู-อาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนได้ปลูกฝังคุณธรรมโดยในชั้นการนำเข้าสู่บทเรียน การสอนรายวิชาต่างๆ ได้พูดถึงเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ครอบคลุมหมายถึงแก่นักเรียนปฏิบัติได้มากน้อยเท่าไร โรงเรียนกำหนดการปลูกฝังคุณธรรมทุกด้านในการสอนเนื้อหาในทุกวิชา และทุกครั้งที่ทำกรสอน ปัญหาที่พบส่วนมากจะเกิดจากตัวนักเรียนเอง คือ นักเรียนบางส่วนไม่ให้ความสนใจ อีกทั้งยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวเท่าที่ควร การสอดแทรกคุณธรรมด้านต่างๆ ในเนื้อหาวิชาที่สอน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยากเนื่องจากอาจารย์ผู้สอนขาดเทคนิควิธีการปลูกฝังคุณธรรมด้านต่างๆ ซึ่งโรงเรียนแก้ปัญหาโดยจัดทำโครงการอบรมสัมมนาเทคนิควิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ครูผู้สอน

๒) การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรง โรงเรียนได้ดำเนินการโดยการสอนรายวิชาที่มีเนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการใช้สื่อการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มีการอบรมหน้าเสาธง โดยครูหัวหน้าสายชั้นและครูที่ปรึกษามีการอบรมประจำสัปดาห์โดยคณะกรรมการดำเนินงานด้านคุณธรรม จริยธรรม เชิญวิทยากรจากภายนอกให้การอบรม มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญอื่นๆ

๓) การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน โรงเรียนได้มีกำหนดกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน อาจารย์ทุกคนและนักเรียนร่วมมือกัน การจัดกิจกรรมมีการปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน มีการจัดกิจกรรมพิเศษนอกเหนือจากการเรียนการสอน จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม เห็นความสำคัญของ หลักธรรม ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า ความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมครูเห็นด้วย ระดับดีมาก การอบรมนักเรียนครูเห็นด้วยระดับมาก การเรียนการสอนในห้องเรียนครูเห็นด้วย ระดับมาก การเรียนการสอนนอกห้องเรียนครูเห็นด้วยระดับมาก การวัดและประเมินผลครูเห็น ด้วยระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า ครูชายและครูหญิงมีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ใ้แก่นักเรียนแตกต่างกันในสภาพแวดล้อมที่บ้านของนักเรียน และอิทธิพลของสื่อมวลชน ครูที่มีอายุแตกต่างกันมีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมใ้แก่นักเรียนแตกต่างกัน ครูที่มี สถานภาพสมรส โสด หม้าย มีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมใ้แก่นักเรียนทุกด้านไม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ครูที่มีประสบการณ์สอนต่างกันมีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมใ้แก่นักเรียนแตกต่างกัน ครูที่อยู่โรงเรียนขนาดต่างกันมีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมใ้แก่นักเรียนทุกด้านไม่แตกต่างกัน ครูสอนระดับชั้นต่างกันมีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมแก่นักเรียนทุกด้านไม่แตกต่างกัน ครูที่เคยผ่านการอบรมและไม่เคยผ่านการอบรม การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมมีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมใ้แก่นักเรียนทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน ครูที่เป็นครูประจำชั้นและไม่ได้เป็นครูประจำชั้นมีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมใ้แก่นักเรียนทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแต่ละเรื่องที่ยกมานั้นจะเห็นว่า มีกลุ่มตัวแปรที่แตกต่างกัน และ มีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาในด้านของผลการวิจัยแล้ว จะเห็นว่าแนวโน้มและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือมุ่งเน้นในการปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรม แก่เด็กใ้เป็นคนดีและเป็นคนเก่ง จึงเห็นว่าควรนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาใ้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ด้านความมีระเบียบวินัยควรส่งเสริมใ้เด็กนักเรียนแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ หรือครูอาจารย์ และเน้นใ้นักเรียนรู้จักปฏิบัติตนตามมารยาทอันดีงามในการเข้าสังคม นักเรียน รู้จักเคารพกฎเกณฑ์ กติกาของสังคมใ้ด้วยความใ้ใจ
- ๒) ด้านความรับผิดชอบ ควรมุ่งเน้นใ้นักเรียนทำงานที่ใ้ได้รับมอบหมายจากครู และช่วยเหลือเพื่อนทำความสะอาดห้องเรียน เพื่อส่งเสริมความมีจิตอาสาในเด็ก

๓) ด้านความกตัญญูทวาทิ ควรมุ่งเน้นให้นักเรียนมีจิตสำนึก เคารพยกย่องโรงเรียนที่ตนเรียนอยู่ว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ให้เราได้มีความรู้ สำนึกในพระคุณของคุณครูคือผู้ให้ความรู้แก่เรา

๔) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ควรส่งเสริมให้มีจิตสำนึกในการไม่หยิบฉวยเอาสิ่งของของผู้อื่นมาโดยไม่ได้รับอนุญาต นักเรียนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และนักเรียนไม่ลักขโมยของผู้อื่น ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ นักเรียนหารายได้เสริมในทางที่สุจริต เมื่อว่างจากการเรียน นักเรียนไม่หลงผิดทุจริตเพื่อให้ได้ทรัพย์สินของคนอื่น และนักเรียนไม่ทุจริตในเวลาสอบด้วยวิธีต่างๆ

๕) ด้านความประหยัด ควรส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักประมาณการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รู้จักประหยัดคอดออม ใช้จ่ายพอประมาณ คำนึงถึงประโยชน์และความจำเป็นก่อนตัดสินใจซื้อสินค้า ใช้จ่ายหรือซื้อสิ่งของต่างๆ ตามความเหมาะสมของเงินที่ตนเองมีอยู่ ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยด้วยการซื้อของใช้ราคาแพง เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องแต่งตัว เป็นต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบการปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมกับตัวแปรอื่นๆ เช่น กลุ่มการเรียนรู้ เด็กที่อยู่ในชุมชนแออัด เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน และเด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น เพื่อศึกษาว่ามีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหรือไม่

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้เครื่องมืออื่นๆ เช่น แบบสอบถามสถานการณ์และแบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาว่าผลสอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้หรือไม่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . อรรถกถาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๓-๒๕๓๔.

พระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จันทน์พิมพ์ลิขซึ่งจำกัด, ๒๐๐๗.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา. หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ
ตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๓๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๕.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๕.

กัณฑ์มา ราชวารณพงษ์. การพัฒนาแบบวัดคุณธรรมสัปปุริสธรรม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

กิจกรรมคาทอลิก, อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ : ๒๕๓๒.

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม แผนกคัมภีร์. พระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่,
กรุงเทพฯ : ๒๕๕๐.

จรัส พัยภรรยาศักดิ์, ดร. สังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.

ชูวงศ์ นายะบุตร, ดร. สิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.

- ท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิต. **ธรรมะสบายใจ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๘.
- ชนิด อยู่โพธิ์. **อานิสงส์ตีล ๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนศิwapร จำกัด, ๒๕๒๕.
- ธนู แก้วโอภาส. **ศาสนาโลก**. กรุงเทพฯ : หจก.เอมีเทรคดิ่ง, ๒๕๔๒.
- บทสวดภาวนา**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ประชารัฐกิจ, ๒๐๐๑.
- ประมวลคำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก**. กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยศูนย์คริสตศาสนธรรม
อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ๒๕๕๒.
- บาทหลวงประชาชาติ ปรีชาวุฒิ. **หนังสือคำสอนคริสตชน**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ร., ๒๕๕๒.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **อริยสัจ ๔**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๘.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **สันติภาพของโลก**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
- _____ . **สารานุกรมธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว
๒๕๕๐, หน้า ๑๑๒.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสีหิ). **ผู้ปฏิบัติธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสียาตอ). **วิปัสสนาขั้นเล่ม ๑**. ตรวจชำระโดย พระพรหมโมลี (สมศักดิ์
อุปสโม). แปลและเรียบเรียงโดย พระคันธสารภิกขุ. นครปฐม : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต). **วิถีแห่งปราชญ์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ –
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- _____ . **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖,
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์, (ปัญญานนทภิกขุ). **ศีลห้าประการ**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๒๕.
- พระราชวรมุนี, (ประยูร ปยุตโต). **ปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

พระพุทธโฆสะเถระ. **วิสุทธิมรรค**. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร : บริษัทนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕.

พระคริสตธรรมใหม่ ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ. กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดยองค์การกัณฑ์เดียนอินเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.

พระนามพรหมจารีมาริอา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๕๓.

รำพึงพระคัมภีร์. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัท ที.เอส.เพรส. จำกัด, ๒๕๕๔.

วิจิตร รัตนธีรพงศ์. **พุทธจริยาวัตร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

วิชาญ ชูช่วย. **ศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๕.

มนต์พิธีชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๔).

ศูนย์คริสตศาสนธรรม. **คาทอลิกสอนอะไร**. มิสซังราชบุรี, ๒๕๔๘.

หลักความเชื่อคาทอลิก. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาสนิกสัมพันธ์, ๒๕๕๕.

(๓) วิทยานิพนธ์

แม่ชีดวงพร คำหอมกุล. “พุทธจริยศาสตร์ในชั้นมปที่ภูธกถา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสุชิน สุชีโว (สมบุญสุข). “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักการสงเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสนอง อุดมโม (ยาจิตร). “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเองศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรมรส”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.

สาขาพระพุทธศาสนา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

๒. ภาษาอังกฤษ :

(I) Books

Rhys Daavids, T.W. and Stede, William. **Pali-English Dictionary**. 3rd printing. Delhi : Shri Jaindra Press, 2003.



ภาคผนวก



ตอนที่ ๑

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

๑. เพศ

๑. ชาย

๒. หญิง

๒. อายุ

๑. ๑๔ – ๑๕ ปี

๒. ๑๖ – ๑๗ ปี

๓. ๑๘ ปีขึ้นไป

๓. นับถือศาสนา

๑. ศาสนาพุทธ

๒. ศาสนาคริสต์

๓. ศาสนาอิสลาม

๔. อื่นๆ

๔. อาชีพผู้ปกครอง

๑. รับราชการ / พนักงานของรัฐ

๒. เจ้าของกิจการ

๓. เกษตรกร

๔. รับจ้างทั่วไป

๕. ค้าขาย

๖. อื่นๆ

๕. บุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศีลธรรม คุณธรรม

๑. บิดา มารดา

๒. ครู

๓. ปู่ ย่า ตา ยาย

๔. เพื่อน

๕. ดารา / นักร้อง / นักแสดง

๖. อื่นๆ

ตอนที่ ๒

การปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียน
ที่นับถือพระพุทธศาสนาและคริสตศาสนา โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์
จังหวัดกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการปฏิบัติตามที่ท่านปฏิบัติจริง

ข้อ	การปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือ พระพุทธศาสนาและคริสตศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านความสนใจใฝ่รู้					
๑.	นักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจที่จะแสวงหาความรู้					
๒.	นักเรียนชอบสนทนาธรรม ซักถาม ฟัง หรืออ่าน เพื่อให้ได้ความรู้เพิ่มขึ้น					
๓.	นักเรียนมีความสุขที่ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการเรียนรู้					
	๒. ด้านความมีระเบียบวินัย					
๑.	นักเรียนมีการวางแผนการทำงานและจัดระบบการทำงาน					
๒.	นักเรียนทำงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้วางแผนไว้					
๓.	นักเรียนตรวจสอบความถูกต้อง ความเรียบร้อย หรือคุณภาพของงาน					
๔.	นักเรียนแสดงความเคารพเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่หรือครูอาจารย์โดยการก้มตัว					
๕.	นักเรียนรู้จักเข้าคิวหรือรอเมื่อใช้บริการสถานที่ต่างๆ					
๖.	นักเรียนไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นในเวลาเรียน					
๗.	นักเรียนรู้จักเคารพกฎเกณฑ์กติกาของสังคมด้วยความเต็มใจ					
๘.	นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา					
๙.	นักเรียนรู้จักปฏิบัติตามมารยาทอันดีงามในการเข้าสังคม					
๑๐.	นักเรียนไม่ก่อการทะเลาะวิวาทเมื่อสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น					

ข้อ	การปลูกปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือ พระพุทธศาสนาและคริสตศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
	๓. ด้านความรับผิดชอบ					
๑.	นักเรียนมาโรงเรียนทันเคารพธงชาติ					
๒.	นักเรียนช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียน					
๓.	นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายจากครูให้สมบูรณ์ตามกำหนดและตรงต่อเวลา					
๔.	นักเรียนทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน					
๕.	นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ก่อนเข้าสู่บทเรียน					
๖.	นักเรียนยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย					
๗.	นักเรียนเว้นการกระทำอันเป็นผลเสียหยาตต่อส่วนรวม					
	๔. ด้านความกตัญญูกตเวที					
๑.	นักเรียนพูดด้วยวาจาอ่อนน้อมถ่อมตนและไม่พูดโกหกพ่อแม่					
๒.	นักเรียนรู้ว่าบิดามารดาเป็นผู้มีบุญคุณต่อเรา					
๓.	นักเรียนดูแลเอาใจใส่บิดามารดา					
๔.	นักเรียนรู้ว่าคุณครูคือผู้ให้ความรู้แก่เรา					
๕.	นักเรียนรู้ว่าโรงเรียนเป็นสถานที่ให้เราได้มีความรู้					
๖.	นักเรียนควรยกย่องโรงเรียนที่เราเรียน					
๗.	นักเรียนดูแลเอาใจใส่เรื่องความสะอาดของโรงเรียน					
๘.	นักเรียนดูแลเอาใจใส่ผู้มีอุปการคุณ					
	๕. ด้านความซื่อสัตย์					
๑.	นักเรียนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต					
๒.	นักเรียนไม่หยิบฉวยเอาสิ่งของของผู้อื่นมาโดยไม่ได้รับอนุญาต					
๓.	นักเรียนหารายได้เสริมในทางที่สุจริตเมื่อว่างจากการเรียน					
๔.	นักเรียนไม่ทุจริตในเวลาสอบด้วยวิธีต่างๆ					
๕.	นักเรียนไม่แอบอ้างผลงานของผู้อื่นว่าเป็นของตน					
๖.	นักเรียนเคารพหรือปฏิบัติตามข้อตกลง กฎ กติกา หรือระเบียบของกลุ่มที่กำหนดไว้					

ข้อ	การปลูกปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่นับถือ พระพุทธศาสนาและคริสตศาสนา	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
	๖. ด้านความเสียสละ					
๑.	นักเรียนเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว					
๒.	นักเรียนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น และคิดช่วยเหลือ					
	๗. ด้านความประหยัด					
๑.	นักเรียนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายพอประมาณ					
๒.	นักเรียนไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ด้วยการซื้อของใช้ราคาแพงๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องแต่งตัว เป็นต้น					
๓.	นักเรียนคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งของใช้สอยอย่างทะนุถนอม					
๔.	นักเรียนคำนึงถึงประโยชน์และความจำเป็นก่อนตัดสินใจซื้อสินค้า					
๕.	นักเรียนใช้จ่ายซื้อสิ่งของต่างๆ ตามความเหมาะสมของเงินที่ตนมีอยู่					
๖.	นักเรียนไม่ต้องการสิ่งของเพียงเพื่อตามทันสมัยหรือตามเพื่อน					
๗.	นักเรียนรู้จักประมาณการใช้สอยในชีวิตประจำวัน					
	๘. ด้านความรักความสามัคคี					
๑.	นักเรียนพร้อมใจกันทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจ					
๒.	นักเรียนมีความห่วงใยและเอื้ออาทรต่อเพื่อนด้วยความจริงใจ					
๓.	นักเรียนมีความภูมิใจเมื่อเพื่อนได้รับรางวัลผู้มีมารยาทงาม					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะการปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์

๑. ด้านความสนใจใฝ่รู้

.....

.....

๒. ด้านความมีระเบียบวินัย

.....

.....

๓. ด้านความรับผิดชอบ

.....

.....

๔. ด้านความกตัญญูกตเวที

.....

.....

๕. ด้านความซื่อสัตย์

.....

.....

๖. ด้านความเสียสละ

.....

.....

๗. ด้านความประหยัด

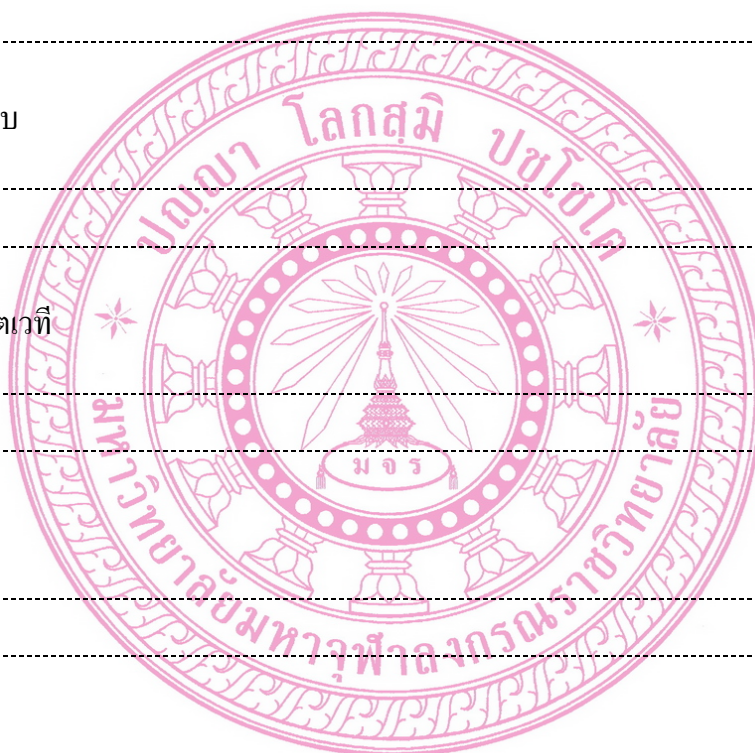
.....

.....

๘. ด้านความรักความสามัคคี

.....

.....



ตอนที่ ๑

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (สำหรับผู้บริหาร-ครู)

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

๑. เพศ

๑. ชาย๒. หญิง

๒. อายุการทำงาน

๑. ๐-๒ ปี๒. ๓-๕ ปี๓. ๖-๑๐ ปี๔. ๑๑-๑๕ ปี๕. ๑๖-๑๙ ปี๖. ๒๐ ปีขึ้นไป

๓. นับถือศาสนา

๑. ศาสนาพุทธ๒. ศาสนาคริสต์๓. ศาสนาอิสลาม๔. อื่นๆ

๔. ตำแหน่งในการทำงาน

๑. ครูผู้สอน๒. ครูสนับสนุนการสอน๓. ผู้บริหาร๔. อื่นๆ

๕. ระดับชั้นในการสอน

๑. ระดับปฐมวัย๒. ระดับประถมศึกษา๓. ระดับมัธยมศึกษา๔. อื่นๆ

ส่วนที่ ๒

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู

คำชี้แจง จงตอบคำถามตามความคิดเห็นของท่านตามความเหมาะสม

๑. ท่านคิดว่านักเรียนของท่านมีความรัก สามัคคีในหมู่คณะหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

๒. ท่านมีวิธีปลูกฝังและส่งเสริมให้นักเรียนของท่านมีความเสียสละในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในโรงเรียนได้อย่างไร

.....

.....

.....

๓. เพราะเหตุใดนักเรียนของท่านที่เป็นพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาจึงอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

.....

.....

.....

๔. หากนักเรียนของท่านเกิดการทะเลาะวิวาทแบ่งพรรคแบ่งพวก ท่านจะมีวิธีใดที่จะยุติความบาดหมางใจกันได้

.....

.....

.....

๕. ท่านมีวิธีการอบรมนักเรียนของท่านอย่างไรให้มีจิตอาสาช่วยกันพัฒนาโรงเรียนให้สะอาดและน่าอยู่

.....

.....

.....

๖. กิจกรรมใดที่ท่านคิดว่านักเรียนทุกคนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นโดยพร้อมเพรียงกัน

.....
.....
.....

๗. หลักธรรมใดที่ท่านคิดว่านักเรียนที่เป็นพุทธและนักเรียนที่เป็นคริสต์สามารถปฏิบัติร่วมกันได้

.....
.....
.....

๘. ท่านมีวิธีใดที่จะทำให้นักเรียนของท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนเองนับถือ

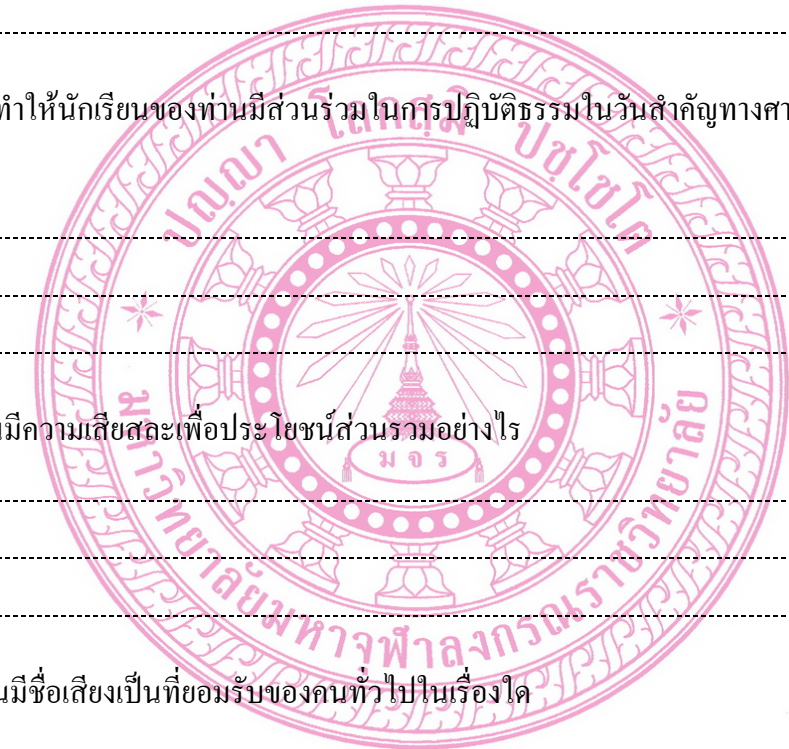
.....
.....
.....

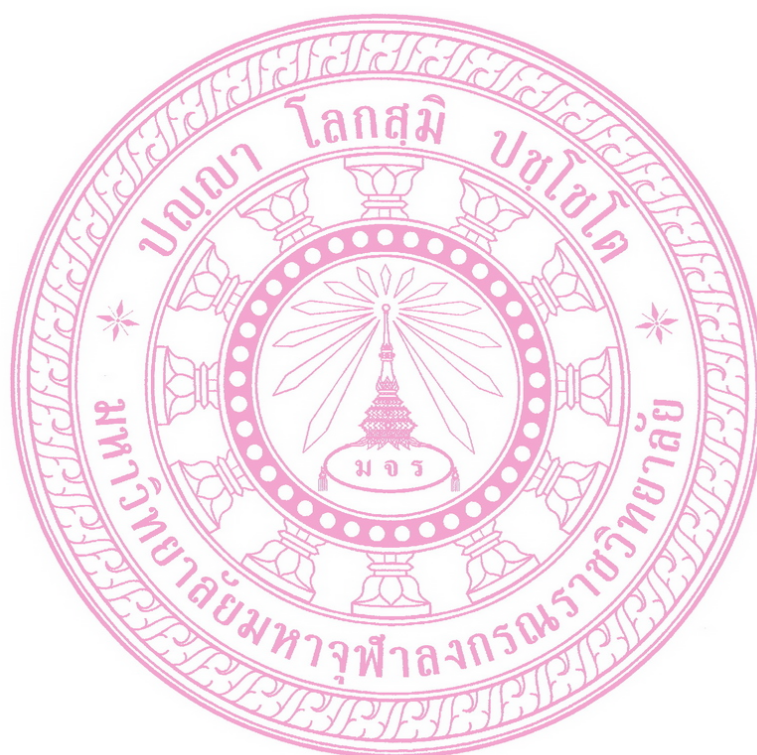
๙. นักเรียนของท่านมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างไร

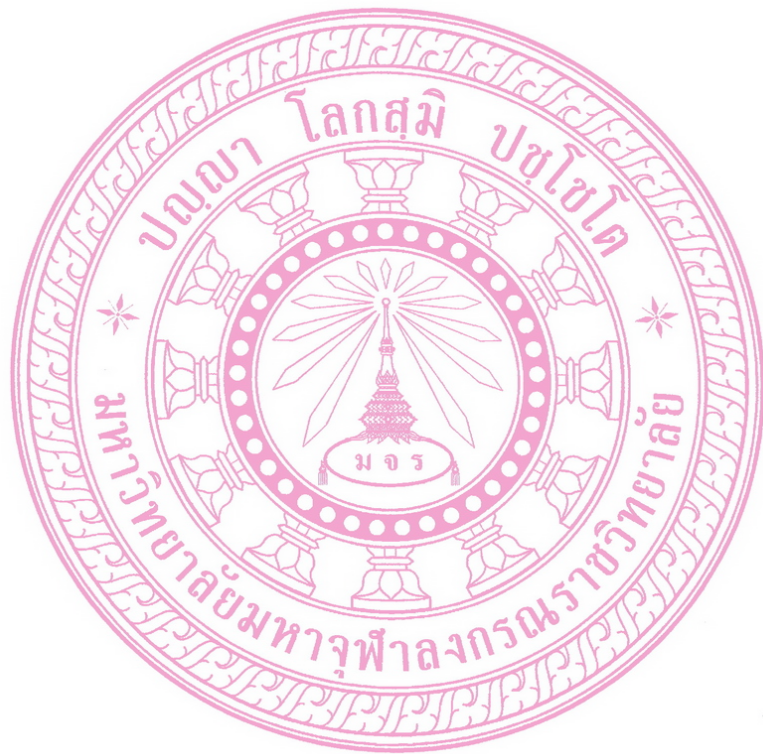
.....
.....
.....

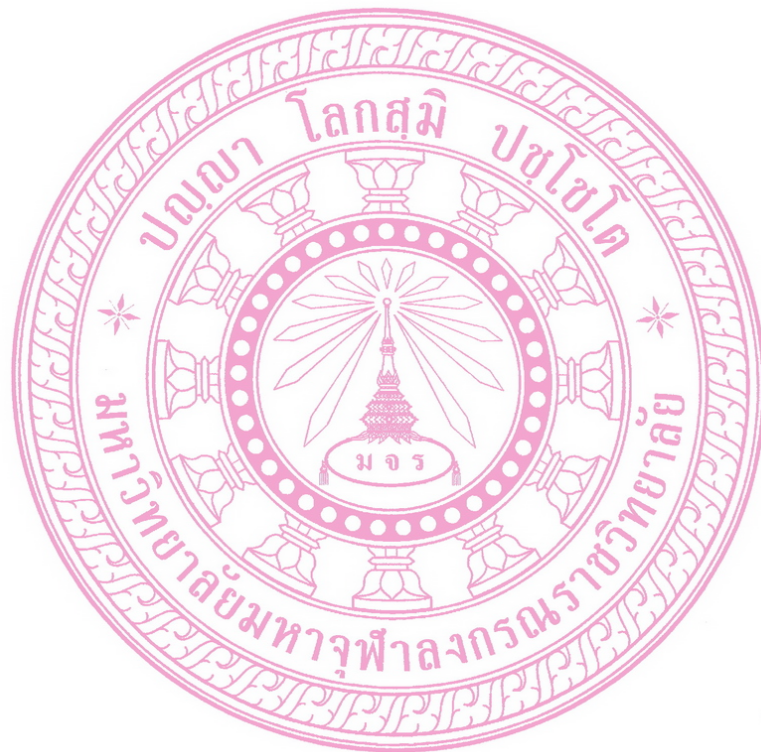
๑๐. โรงเรียนของท่านมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปในเรื่องใด

.....
.....
.....













ภาคผนวก ค

หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นางจินตนา บุตรกระวี
- เกิด : ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๒
- ภูมิลำเนา : จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๒๔ ประกาศนียบัตรพิเศษวิชาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
พุทธศักราช ๒๕๒๗ ประโยคครูพิเศษมัธยม กระทรวงศึกษาธิการ
พุทธศักราช ๒๕๓๐ ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูสวนดุสิต กรุงเทพมหานคร
- หน้าที่การงาน : โรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร
ครูประจำการ สอนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- เข้าศึกษา : ๗ มิถุนายน ๒๕๕๑
- สำเร็จการศึกษา : ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๔๕/๑๐๔ หมู่บ้านวังทองวิลเลจ เสรีไทย ๔๑
บึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐
โทรศัพท์ ๐๘๔-๐๑๓๕๑๖๗